

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Dainius RAČKYS

**VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO BIUDŽETO
ADMINISTRAVIMAS: NEMOKUMO PROBLEMOS IR JŲ
SPRENDIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Dainius RAČKYS

**VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO BIUDŽETO
ADMINISTRAVIMAS: NEMOKUMO PROBLEMOS IR JŲ
SPRENDIMAS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)
Šaka - viešasis administravimas**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Dainius Račkys. *Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto administravimas: nemokumo problemos ir jų sprendimas*. Vadybos ir verslo administravimo (šaka-viešasis administravimas) magistrantūros studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas Prof. habil. dr. Vincas Laurutis; Šiaulių Universitetas, Viešojo administravimo katedra.– Šiauliai, 2010.–105p.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos ir identifikuojamos draudėjų nemokumo problemos ir skirtingų draudėjų grupių įtaka įmokų surinkimui Šiaulių skyriaus pavyzdžiu. Tyrime atlikta įmokų mokėjimo priežasčių, įtakojančių veiksnių bei sankcijų taikymo analizė, nemokumo priežasčių vertinimas ir mažinimo galimybės. Tyrimo metu nustatyta, kad nepaisant ekonomikos augimo ir pagrindinių makroekonominių rodiklių gerėjimo, nemokių draudėjų skaičius didėjo. Taikytų priverstinio poveikio priemonių, bankrotų procedūrų skaičius bei draudėjų skola fondo biudžetui taip pat ženkliai augo. Rezultatai patvirtino faktą, kad ekonomikos augimas nėra sėkmingo Sodros biudžeto administravimo garantas, galintis spręsti biudžeto subalansavimo problemą bei užtikrinti draudėjų mokumą. Draudėjų nemokumo priežastys slypi ne tik makroekonominiuose veiksniuose, didelę įtaką turi ir kiti veiksniai tokie kaip politiniai, socialiniai, demografiniai ir technologiniai.

SUMMARY

Dainius Rackys. *Administration of State Social Insurance Fund Budget: Problems of Insolvency and their Solutions*. Final Paper of Management and Business administration, a branch of Public administration Master's Studies / Research advisor: Prof. Dr. habil. Vincas Laurutis; Siauliai University, Department of Public administration.– Siauliai, 2010.–105 p.

The Master's Thesis analyses and identifies problems of assurers' insolvency and influence of groups of assurers on collection of insurance premiums under the sample of Siauliai Territorial Office. During the research, we have done the analysis of reasons of premium payment, influencing factors and imposition of sanctions, evaluation of insolvency problems and possibilities of their decrease. We have established during the research that despite the growth of economics and the upturn of the basic macro-economical indices, the amount of insolvent assurers was increasing. The number of constraint measures, bankruptcy procedures and debt of assurers to the budget of fund was also increasing significantly. The results have proved the fact that the economical growth is not a warrant of successful administration of the budget of Sodra, which would be able to solve the problem of well-balancing of the budget and secure the solvency of assurers. The reasons of assurers' insolvency lie not only in the macro-economical factors, but also are influenced by other factors, such as political, social, demographic and technological.

TURINYS

ĮVADAS	8
1. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ADMINISTRAVIMAS.....	13
1.1. Socialinės apsaugos paskirtis	13
1.1.1. Socialinis draudimas Lietuvoje	14
1.1.2. Lietuvos socialinio draudimo sistemos raida įvertinant kitų šalių socialinio draudimo skirtumus	16
1.2. Socialinio draudimo struktūra	18
1.2.1. Lietuvos socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai	22
1.2.2. Lietuvos socialinio draudimo reforma ir naujovės.....	25
1.3. Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo problematika teoriniu aspektu	30
1.3.1. Nemokumas ir jo teisinis vertinimas Lietuvoje.....	33
1.3.2. Nemokumo problemos ir ateities tendencijos	35
1.3.3. Valstybinio socialinio draudimo nemokumo subjektas.....	37
1.3.4. Tyrimo metodologija	39
2. ŠIAULIŲ MIESTO VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ĮMOKŲ ADMINISTRAVIMO IR DRAUDĖJŲ NEMOKUMO ANALIZĖ.....	42
2.1. VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų administravimo problematika (nemokumas).....	42
2.2. VSDFV Šiaulių skyriaus priverstinio poveikio priemonių taikymo draudėjams analizė.....	46
2.3. Valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupių analizė.....	49
2.4. Mokėtojų grupių įmokų mokėjimo priežasčių bei įtakojančių veiksnių analizė	52
3. NEMOKUMO PRIEŽASČIŲ VERTINIMAS IR MAŽINIMO GALIMYBĖS	59
3.1. Nemokumo priežasčių vertinimas	59
3.2. Įmokų administravimo efektyvumo didinimo galimybės, mažinant nemokių draudėjų skaičių	62
3.3. Įmokų administravimo efektyvumo didinimas siekiant pagerinti SoDros įvaizdį	64
3.4. Lietuvos laisvosios rinkos instituto Valstybinio socialinio draudimo sistemos permainų koncepcija: praktinis požiūris.....	67
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	71
LITERATŪRA	73
PRIEDAI	75

LENTELĖS

1 lentelė Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje	14
2 lentelė Pagrindinės senatvės pensijų sistemos charakteristikos 1989 m.	17
3 lentelė Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai pagal socialinio draudimo rūšis, kai asmenys draudžiami visomis socialinio draudimo rūšimis, 2007-2009 metais.....	21
4 lentelė Pagrindiniai teisės aktai, padedantys užtikrinti Socialinį draudimą Lietuvoje	23
5 lentelė Pagrindiniai teisės aktai, kuriais vadovaujamosi koordinuojant socialinę apsaugą ES ...	24
6 lentelė Pensijų sistemos pirmosios pakopos išmokų struktūra ES – 25 šalyse	26
7 lentelė Kaupiamųjų pensijų sistemų pranašumai ir trūkumai	27
8 lentelė Nemokumo teisinis vertinimas Lietuvoje	34
9 lentelė Skolų dinamika Lietuvoje (tūkst. Lt).....	36
10 lentelė Įmokų surinkimo lygis 2005-2009 metais	43
11 lentelė 2005-2009 m. taikytos priverstinio poveikio priemonės	47

ILIUSTRACIJOS

1 pav. Socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus Lietuvos sąlygomis	19
2 pav. Lietuvos Respublikos 1998-2006 m. VSD fondo biudžeto pajamų ir išlaidų struktūra, proc.	20
3 pav. Draudėjų ir apdraustųjų įmokų tarifų pasiskirstymas atskiroms draudimo rūšims	21
4 pav. Socialinio aprūpinimo sistemos nauda	29
5 pav. Lietuvos socialinio draudimo problemos.....	31
6 pav. Draudėjų grupės.....	37
7 pav. Sankcijos taikomos draudėjams.....	38
8 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2009 m. įmokų struktūra	42
9 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. įmokų plano vykdymas tūkst.Lt	43
10 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika tūkst.Lt.....	44
11 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. draudėjų skaičiaus turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika.....	44
12 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. įmokų plano vykdymas tūkst.Lt	45
13 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus pajamų iš priverstinio poveikio priemonių struktūra 2009 m. ...	46
14 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus pajamų iš mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms 2005-2009 m. kitimo dinamika.....	47
15 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių įmonių 2005-2009 m. kitimo dinamika	48
16 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus apdraustųjų pasiskirstymas grupėse proc.....	49
17 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių apdraustųjų lyginamasis svoris su visais apdraustaisiais 2005-2009 m. laikotarpiu.....	49
18 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių lyginamasis svoris su visomis skyriaus surenkamomis įmokomis proc. 2005-2009 m. laikotarpiu	50
19 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių turinčių kolas praleistais mokėjimo terminais skaičiaus kitimo dinamika 2005-2009 m. laikotarpiu	51
20 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių skolų praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika 2005-2009 m. laikotarpiu.....	51
21 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. UAB ir AB surinktų įmokų tūkst.Lt ir infliacijos nedarbo lygio, užimtumo priklausomybė	53
22 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. VĮ ir Biudžetinių įstaigų surinktų įmokų tūkst.Lt ir infliacijos, nedarbo lygio, užimtumo priklausomybė	54
23 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. UAB ir AB surinktų įmokų tūkst.Lt ir vidutinio darbo užmokesčio, BVP ir MMA priklausomybė.....	55
24 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. VĮ ir Biudžetinių įstaigų surinktų įmokų tūkst.Lt ir vidutinio darbo užmokesčio, BVP ir MMA priklausomybė	57
25 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. vidutinio darbo užmokesčio, minimalaus mėnesinio atlyginimo ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimo dinamika	59

26 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. bendro draudėjų išiskolinimo metų pabaigai ir nedarbo lygio kitimo dinamika.....	60
27 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. bendrojo vidaus produkto ir draudėjų išiskolinimo metų pabaigai kitimo dinamika	60
28 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. užimtumo lygio ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimo dinamika.....	61
29 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. pateiktų mokėjimo nurodymų, perduotų sprendimų antstoliams ir bendrojo vidaus produkto kitimo dinamika	61

IVADAS

Socialinė apsauga yra viena iš jautriausių ekonominio ir teisinio reguliavimo sričių. Lietuvos socialinės apsaugos sistemos struktūra ir tikslai beveik nesiskiria nuo kitų Europos valstybių, o viena svarbiausių institucijų socialinės apsaugos sistemoje - Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (VSDFV) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri įgyvendina valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančius teisės aktus, uždavinius, funkcijas bei vykdo LR Vyriausybės ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos politiką.

Valstybinio socialinio draudimo Lietuvoje draudžiama beveik 1,5 mln. gyventojų, o į Valstybinio socialinio draudimo fondą kasmet surenkamų įmokų dalis sudaro maždaug 40 proc. lėšų, lyginant su nacionaliniu biudžetu. Fondo įmokų ir išmokų struktūrą veikia ne tik šalyje vykstantys politiniai ir ekonominiai, bet ir socialiniai bei demografiniai pokyčiai.

Tyrimo aktualumas.

Artimiausioje perspektyvoje mažėjant socialinio draudimo įmokų surinkimo lygiui, LR Vyriausybei teks susidurti su naujais iššūkiais, kadangi ekspertų teigimu Lietuvoje nemokių įmonių skaičius jau pasiekė grėsmingą mastą ir tai tik proceso pradžia. Tokia pati tendencija išlieka ir pasaulyje, nes bendrovių nemokumo indeksas 2008-2009 metais didėjo apie 25 proc. per metus, o pagrindinės priežastys kodėl išaugo nemokumo atvejų skaičius tai – tarptautinių finansinių rinkų krizė ir ekonominė recesija. Per artimiausius metus apie 20-30 proc. Lietuvos įmonių greičiausiai negalės vykdyti savo mokesčių įsipareigojimų ir prievolių, o dar tiek pat iškils būtinybė pertvarkyti savo verslo procesus, kad išvengtų bankroto.

Šiandien Europos Sąjunga remia sunkumus patiriančių įmonių gebėjimą susimokėti privalomus mokėjimus, tačiau daugelis įmonių vis tiek išlieka pusiau nemokios. Nors Europos Sąjunga ir koordinuoja skirtingose ES valstybėse veikiančių įmonių nemokumo procedūras, siekdama užtikrinti jų veiksmingumą, išliekantis bendras Lietuvos įmonių nemokumas, gali neigiamai atsiliiepti sklandžiam VSDF biudžeto subalansavimui.

Tyrimo problema.

Per pastaruosius metus labai stipriai socialinio draudimo sistemos stabilumą ir funkcionavimą bei įgyvendinamų priemonių tęstinumą įtakojo šalyje įvykusių politinių jėgų persigrupavimas, nepagrįstų sprendimų priėmimas, naujų neįvertintų priemonių atsiradimas. Teisės aktais buvo didintos kai kurios valstybinio socialinio draudimo išlaidos, neperskaičiuojant VSD įmokų tarifo, o susidariusiam fondo pajamų ir išlaidų skirtumui nebuvo skirta asignavimų iš valstybės biudžeto, ko pasekoje imamos paskolos ir už jas mokamos palūkanos iš VSDF biudžeto lėšų t.y. visų apdraustųjų ir draudėjų „kišenės“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, siekdama subalansuoti Fondo biudžetą, parengė Socialinio draudimo sistemos pertvarkos koncepciją ir jos įgyvendinimo priemonių planą. Tačiau šiandien

Fondo administravimo įstaigų vykdomai veiklai didele problema išlieka šalies makroekonominės aplinkos pokyčiai. Mažėjantis bendrasis vidaus produktas, gyventojų užimtumas, didėjantis nedarbo lygis, mažėjantis darbo užmokestis turi neigiamos įtakos draudėjų mokumui ir savalaikiui mokestinių prievolių vykdymui t.y. priskaičiuotų įmokų sumokėjimui į fondo biudžetą.

Daugelis specialistų, mokslininkų ir teisininkų nemokumą apibrėžia skirtingai. Jų nuomone nėra vieningo apibrėžimo. Šiame darbe nemokumas suvokiamas kaip nesavalaikis mokestinių prievolių vykdymas, kuris gana stipriai įtakoja fondo įmokų surinkimą ir biudžeto subalansavimą.

Šis darbas padeda atskleisti ir išanalizuoti Valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo problematiką Šiaulių skyriaus pavyzdžiu, veiksnius įtakojančius draudėjų nemokumą, mokestinių prievolių vykdymą, jų svarbą ir priverstinio poveikio priemones, kurios taikomos nemokiems draudėjams. Ekonomistų teigimu, stabilus ekonomikos augimas yra viena iš esminių sėkmingos socialinės apsaugos funkcionavimo prielaidų. **Iškeliamą hipotezę**, kad Lietuvos makroekonominiai rodikliai nėra vieninteliai veiksniai veikiantys subjektų nemokumą. Nemokumą įtakoja – norminių dokumentų netobulumas, nuolatinė kaita, bendro Sodros įvaizdžio blogėjimas, nesukurtas draudėjų interesų gynimo mechanizmas, stipri fondo veiklos priklausomybė nuo politikų sprendimų.

Tyrimo objektas. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto administravimas, draudėjų nemokumo problema ir jos sprendimas.

Tyrimo dalykas: draudėjų nemokumas.

Tyrimo tikslas: identifikuoti draudėjų nemokumo problemą ir atskleisti įvairių draudėjų grupių įtaką įmokų surinkimui.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti VSDFV struktūrą ir veiklos funkcijas.
2. Išanalizuoti VSDF biudžeto administravimą ir šį administravimą reglamentuojančius norminius dokumentus.
3. Įvertinti skirtingų draudėjų grupių nemokumo situaciją Šiaulių skyriaus pavyzdžiu.
4. Įvertinti skirtingų draudėjų grupių nemokumo priežastis ir pateikti rekomendacijas, padedančias sumažinti draudėjų nemokumą.

Tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, statistinių duomenų rinkimas, grupavimas, sisteminimas bei apdorojimas, dinaminė bei struktūrinė analizė, ryšio glaudumo koreliacinė analizė, Focus grupinės apklausos metodas, rezultatų apibendrinimas, išvadų ir rekomendacijų pateikimas.

Tyrimo atsiribojimai. Tyrime analizuojama VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų nemokumo problema, priežastys bei makroekonominiai veiksniai, atsiribojama nuo kitų veiksnių darančių įtaką draudėjų mokumui. Tyrime nagrinėjama tik VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų nemokumo situacija.

Atliekant tyrimą buvo naudoti įvairūs dokumentai ir literatūros šaltiniai: oficialieji dokumentai (Lietuvos Respublikos norminiai dokumentai ir teisės aktai) moksliniai bei mokomieji leidiniai, straipsniai moksliniuose bei profesiniuose leidiniuose, statistinė medžiaga (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešimai ir informacija, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus duomenys, Statistikos departamento prie LR Vyriausybės informacija, Šiaulių darbo biržos duomenys).

Tiriamasis darbas susideda iš trijų dalių.

Pirmoje dalyje apžvelgiama socialinės apsaugos paskirtis, jos struktūra bei raida, socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai, problematika, numatoma reforma bei naujovės. Aptariama nemokumo sąvoka, subjektas jo problemos ir ateities tendencijos. Aprašomi darbe naudoti tyrimo metodai.

Antroje dalyje atlikta Šiaulių miesto draudėjų nemokumo analizė, mokymų mokėtojų grupių, priverstinio poveikio priemonių taikymo analizės bei mokymų mokėjimo priežasčių bei įtakančių veiksnių analizė.

Trečioje dalyje pateikiamas nemokumo priežasčių vertinimas ir jo mažinimo galimybės, administravimo efektyvumo didinimo galimybės, mažinant nemokių draudėjų skaičių, gerinant Sodros įvaizdį bei praktinis požiūris į LLRI Valstybinio socialinio draudimo sistemos permainų koncepciją.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

A

Apdraustieji asmenys – fiziniai asmenys, kurie šio įstatymo nustatyta tvarka valstybinio socialinio draudimo įmokas moka patys ir (arba) už juos šias įmokas moka draudėjai;

D

Draudėjai – visi juridiniai asmenys bei jų filialai ir atstovybės, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas;

I

Įmokų administravimas - operatyvus Fondo lėšų tvarkymas užtikrinant priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą;

M

Mokėjimo nurodymas – sprendimas dėl skolos išieškojimo, pateiktas vykdyti kredito įstaigai, kurioje yra skolininko sąskaita(os);

N

Nemokumas – padėtis, kurioje asmeniui trūksta lėšų skoloms gražinti bei kitiems piniginiams įsipareigojimams padengti ir nematyti, kad tokių lėšų gali būti ateityje;

S

Socialinė apsaugos sistema – priemonių sistema, leidžianti socialinės rizikos atvejais išsaugoti garantijas, ekonominį savarankiškumą bei persikirstyti lėšas;

Socialiniai rodikliai – bendrieji arba pagrindiniai tam tikros srities rodikliai (kintamieji dydžiai), atrinkti socialinei plėtrai valstybės mastu įvertinti;

Savarankiškai dirbantys asmenys – individualių įmonių savininkai; tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai; asmenys, kurie verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai, verslo liudijimus turintys asmenys ir kiti asmenys); ūkininkai ir jų partneriai;

Skola praleistais mokėjimo terminais – draudėjų, nesumokėjusių valstybinio socialinio draudimo įmokų, baudų ir delspinigių iki teisės aktų nustatyto sumokėjimo termino paskutinės dienos, skola biudžetui;

V

Valstybinio socialinio draudimo įmokos (toliau – **socialinio draudimo įmokos**) – apdraustųjų asmenų ir (arba) jų draudėjų mokamos įstatymų nustatyto dydžio įmokos;

Valstybinis socialinis draudimas (toliau – **socialinis draudimas**) – socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos.

SUTRUMPINIMAI

- EDAS** – Elektroninė draudėjų aptarnavimo sistema;
- EGAS** – Elektroninė gyventojų aptarnavimo sistema;
- EDV** - Ekonominis dydžio vienetas (žemės ūkio valdos) įregistruotos LR žemės ūkio ir kaimo verslo registre;
- FNTT** – Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos;
- JAR** – VĮ Registrų centras;
- KŪB** – Komandinės ūkinės bendrijos;
- MMR** – Mokesčių mokėtojų registras;
- PSD** – Privalomas sveikatos draudimas;
- PS** - Pensijų draudimas;
- RVP** – Rizikos veiksnių planas;
- SAM** – pranešimas (forma SAM) apie apdraustus už ataskaitinį laikotarpį;
- SD** – Sveikatos draudimas;
- TŪB** – Tikrosios ūkinės bendrijos;
- VSDFV** – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba;
- VSD** – Valstybinis socialinis draudimas;
- VMI** – Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR Finansų ministerijos;
- VDI** – Valstybinė darbo inspekcija.

1. VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ADMINISTRAVIMO PROBLEMATIKA

1.1. Socialinės apsaugos paskirtis

Mokesčiai yra nuo seniausių laikų žinomas svarbiausias finansinis šaltinis, duodamas lėšų atlikti įvairias – apsaugos, gamybinės ir komercinės veiklos, socialinės plėtros (švietimo, mokslo, meno, visuomenės rekreacijos), administravimo ir pan. – funkcijas. Jas veikdama per parlamentą ir valdymo institucijas, vykdo bet kurios civilizuotos valstybės vyriausybė. Kaip žinoma, valdžia nieko negamina ir neparduoda, tuo pačiu nekuria piniginių vertybių. Tačiau kasmet turi išleisti didžiules sumas negamybinėms funkcijoms: krašto gynybai ir valstybės valdymo aparatui išlaikyti, atsargoms sudaryti ir įvairių rūšių prekėms bei paslaugoms pirkti, pensijoms ir palūkanoms už paskolas mokėti.

Kaip teigia R. Lazutka (2001) šiuolaikinės apsaugos nuo socialinių pavojų užuomazgų būta jau XIX a. antroje pusėje, ypač XIX a. devintojo dešimtmečio Vokietijoje, kurioje kanclerio Otto Bismarcko iniciatyva buvo įkurtos sveikatos ir pensijų draudimo sistemos, o Socialinės apsaugos terminas pirmą kartą buvo pavartotas JAV įstatymų leidyboje prezidento Franklino D. Roosevelto administracijai 1935 m. priimant JAV Socialinės apsaugos įstatymą.

Atsižvelgiant į socialinio draudimo elementus, pasaulinėje praktikoje yra paminėtos *Bismarko ir Beveridžio socialinės apsaugos sistemos*. Remiantis Bismarko sistema, socialinis draudimas skirtas *tik dirbantiems*, išmokos priklauso nuo darbo stažo, pajamų dydžio iki socialinės rizikos atsiradimo. Laikantis Beveridžio sistemos, socialinis draudimas *apima visus gyventojus*, pašalpos finansuojamos per mokesčių sistemą. Pažymėtina, kad grynų pavidalu Bismarko ir Beveridžio sistemos neegzistuoja mano E. Buškevičiūtė. (2006)

R.Stačiokas ir J.Rimas (2003) pasisakydami apie socialinę apsaugą teigia, kad visuomenei yra naudingos socialinės ekonominės paslaugos, kurių imasi valstybė. Jos negali būti paliekamos privatiems įmonininkams ir smulkaus verslo savininkams, nes tai bus arba per didelis jiems uždavynys, arba tokių paslaugų teikimo privatininkai kratosi, nes už jas dažniausiai nebūna atlyginama.

E. Buškevičiūtės (2006) nuomone kiekviena valstybė kuria savą socialinės apsaugos modelį. Socialinė apsauga – tai visuma priemonių, kurių dėka sukuriamas tarp žmonių, netekusių (ar iškilus grėsmei netekti) darbo pajamų arba patyrusių itin didelių išlaidų solidarumas. Socialinės apsaugos priemonėmis siekiama apsaugoti žmones nuo socialinės rizikos pasekmių.

D.Bernotas ir A.Guogis (2006) socialinę apsaugą apibūdina kaip vieną iš jautriausių ekonominio ir teisinio reguliavimo sričių. Lietuvos dabartinė socialinės apsaugos sistemos struktūra ir tikslai beveik nesiskiria nuo kitų Europos valstybių. Daugiausia panašumų Lietuvos socialinę apsaugą sieja su Vidurio ir Rytų Europos šalimis, kurios vykdė perėjimą iš komandinės ekonomikos

į rinkos sistemą. Lietuvos socialinė apsaugos reforma vertinama teigiamai, kadangi per palyginti trumpą laikotarpį po nepriklausomybės atkūrimo buvo parengti pagrindiniai įstatymai, užtikrinantys socialines teises, įsteigtos institucijos nors ir trūko žinių, patirties, nebuvo laiko atlikti būtinus mokslo tiriamuosius darbus.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinė apsauga yra viena iš jautriausių ekonominio ir teisinio reguliavimo sričių. Ji pagrįsta visuomeninių interesų solidarumu, kartų pagalbos idėja. Nesvarbu, koks socialinės apsaugos modelis, kokioje valstybėje, vis tiek pagrindinis jos tikslas - apsaugoti žmones nuo socialinės rizikos pasekmių.

1.1.1. Socialinis draudimas Lietuvoje

Lietuvoje socialinis draudimas savo istoriją skaičiuoja nuo 1926 m. kovo 23 d., kai LR prezidentas A.Stulginskis paskelbė Vyriausiosios socialinio draudimo valdybos įstatymą. Iš naujo, kaip nepriklausomos valstybės, socialinio draudimo sistema pradėta kurti po 1990 metų. Juridiškai ši sistema įteisinta dar vėliau (1995-1996 m. priimti paskutiniai ją reglamentuojantys įstatymai).

R. Lazutka (2001) teigia, kad šiuolaikinė Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos sistema buvo sukurta labai greitai, pertvarkant paveldėtą sovietinę socialinę apsaugą, vos tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 m., o vėliau ji gerokai papildyta ir reformuota, priimant reikalingus įstatymus (žr. 1lent.).

1 lentelė

Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje

Socialinė apsauga				Specialios socialinės išmokos
Socialinis draudimas	Socialinė parama			
	Piniginė socialinė parama	Socialinės paslaugos		
		Specialiosios	Bendrosios	
Pensijų draudimas	Šalpos pensija Slaugos pašalpa	Dienos globos įstaigos	Informavimas ir konsultavimas	Prezidento pensija
Ligos ir motinystės draudimas	Šeimos pašalpos	Laikino gyvenimo įstaigos	Pagalba namuose	I ir II laipsnio valstybinės pensijos
Sveikatos draudimas	Laidojimo pašalpa	Stacionarios globos ir slaugos įstaigos	Slauga namuose	Nukentėjusių asmenų pensijos
Nedarbo draudimas	Socialinė pašalpa	Mišrių socialinių paslaugų įstaigos	Globos pinigai	Karių ir pareigūnų pensijos
Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų	Šildymo išlaidų ir kitos kompensacijos	Kitų sričių įstaigos		Mokslininkų pensijos, Artistų renta

Šaltinis: Rakauskienė O.G. (2006) Valstybės ekonominė politika. Vilnius

Principai, kuriais pagrįsta socialinio draudimo sistema, per devyniolika Lietuvos nepriklausomybės metų jau išlaikė ne tik pirmuosius bandymus, bet ir užtikrino socialinę rimtį bei didelės dalies gyventojų pajamas.

Pagal E. Buškevičiūtę (2006) Lietuvos socialinės apsaugos sistema apima:

- ✓ socialinį draudimą, kuris finansuojamas specialiomis įmokomis ir skirtas aprūpinti asmenims, netekusiems pajamų dėl konkreto įvykio (pavyzdžiui, nedarbo, ligos, senatvės ir kitais atvejais), arba gali būti apmokamos papildomos išlaidos;
- ✓ socialinę paramą – išmokas pinigais ir ne pinigais, įskaitant socialines paslaugas;
- ✓ specialias socialines išmokas (pensijas: prezidento, nukentėjusiųjų asmenų, karių ir pareigūnų, mokslininkų, valstybines I ir II laipsnio).

Kaip teigia O.G. Rakauskienė (2006) Valstybinis socialinis draudimas apima didžiausią ir svarbiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Jis apima beveik visus Lietuvos gyventojus: samdomieji darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys moka socialinio draudimo įmokas, o atsitikus draudžiamajam įvykiui gauna valstybinio socialinio draudimo išmokas (pensijas, pašalpas, kompensacijas).

Valstybinio socialinio draudimo sistemos pagrindinis tikslas – garantuoti pajamas apdraustiesiems, netekus darbingumo dėl ligos, senatvės, motinystės ar kitais Valstybinio socialinio draudimo įstatyme numatytais atvejais.

Monografijos autorė išskiria keletą valstybinio socialinio draudimo organizavimo problemų, kurios gali iškilti ateityje:

- ✓ valstybinis socialinis draudimas pernelyg orientuotas į samdomus dirbančiuosius ir sunkiai aprėpia kitokio ekonominio aktyvumo asmenis;
- ✓ nepakankama valstybinio socialinio draudimo aprėptis (neaprepiami arba beveik neaprepiami šešėlinėje ekonomikoje dirbantys, taip pat smulkūs ūkininkai, kaimo gyventojai, dirbantys žemę, menininkai, kūrybiniai darbuotojai) gresia didelių socialinių grupių, be socialinio draudimo teisių ir tik gausiančių minimalią socialinę paramą.

Socialinė parama Lietuvoje turėtų būti ryškesnė, kai neveikia arba nepakankamai veikia socialinio draudimo sistema. Socialine parama yra ypač aktuali, kadangi socialinio draudimo sistema nepajėgi kompensuoti prarastų pajamų.

O.G. Rakauskienė (2006) mano, kad Socialinės paramos sistema nepakankamai orientuota į žmogų:

- ✓ daugeliu atvejų pašalpos skiriamos formaliai, iš tikrųjų per daug nesirūpinant asmenimis, kuriems parama reikalinga, socialinės paramos sistema nepakankamai pajėgi aprėpti marginalines socialinės atskirties grupes;
- ✓ dabartinėje piniginės socialinės paramos sistemoje trūksta paskatų aktyviai ieškoti darbo ar sutikti dirbti mažai mokamą;
- ✓ nepakankamai išplėtotą teisinę socialinės paramos bazę, nėra aiškios socialinės apsaugos sprendimų apskundimų tvarkos;

- ✓ socialinių darbuotojų praktikų skaičius, tenkantis visos šalies socialinių paslaugų gavėjams, nėra pakankamas, o šį darbą dirbantys socialiniai darbuotojai dažnai neturi reikiamos kvalifikacijos, ypač dirbti su vaikais, šeimomis, socialinės atskirties grupėmis;
- ✓ nevisiškai panaudojamas nevyriausybinis sektorius socialinių paslaugų kokybės gerinimui užtikrinti: (trūksta informacijos socialinių paslaugų, kaip ir kitų socialinės apsaugos išmokų, gavėjai nepakankamai informuojami apie jų teises ir galimybes, o socialinės paramos teikėjai per mažai žino apie realius poreikius).

Apibendrinant galima pasakyti, kad Socialinis draudimas Lietuvoje ne tik išlaikė pirmuosius bandymus, bet ir užtikrino socialinę rimtį bei didelės gyventojų dalies pajamas. Jis kaip ir visa socialinė apsauga, remiasi fundamentaliais universalumo, solidarumo ir kitais principais. Socialinis draudimas apima beveik visus Lietuvos gyventojus, o jo tikslas - garantuoti pajamas apdraustiesiems.

1.1.2. Lietuvos socialinio draudimo sistemos raida įvertinant kitų šalių socialinio draudimo skirtumus

Pasitelkdami industrializacijos logiką, mokslininkai ir specialistai pastebi, kad tik turtingos industrinės visuomenės laikosi stiprios socialinės politikos ir net industrinės komunistinės valstybės sugebėjo sukurti geras socialinės gerovės institucijas.

Praktika parodė, kad Rusijai okupavus Lietuvą buvo pritaikytas sovietinis socialinio draudimo modelis. Tuo metu valstybinis socialinis draudimas buvo taikomas visiems darbininkams ir tarnautojams, nepriklausomai nuo darbo trukmės ir apmokėjimo formų. Socialinis draudimas buvo vykdomas tik valstybės lėšomis, įmokas mokėjo įmonės ir organizacijos, patys darbuotojai jokių socialinio draudimo įnašų iš savo atlyginimo nemokėdavo. Socialinio draudimo išmokos nepriklausė nuo įmokų mokėjimo fakto.

R.Lazutka (2007) teigia, kad Sovietų Rusija pensijų srityje sekė Vokietijos pavyzdžiu. Jų ideologams nebuvo priimtinas skurdo pripažinimas ir jo mažinimui tinkamos neįmokinės, pajamų ir turto įvertinimu grįstos pensijos. Todėl buvo kuriamos nuo darbo stažo ir buvusio užmokesčio priklausomos pensijos. Kas leido nuo fragmentiškos ir menkos pensijos tarpukariu tapti santykinai dosnėmis aštuntajame dešimtmetyje ir aprėpti visus Rusijos gyventojus.

Iki 1990 metų socialinio draudimo funkcijas Lietuvoje vykdė profesinės sąjungos. Jos valdė socialinio draudimo lėšas, joms priklausančias sanatorijas, profilaktoriumus, poilsio namus, kultūros ir švietimo, turizmo ir sporto įstaigas.

Lietuva savo atskiro valstybinio socialinio draudimo biudžeto neturėjo. Visi įnašai patekdavo į bendrą socialinio draudimo biudžetą, kuris buvo dalis TSRS valstybinio biudžeto. Lietuvos įmonės, įstaigos ir organizacijos profesinėms sąjungoms mokėjo įnašus.

2 lentelė

Pagrindinės senatvės pensijų sistemos charakteristikos 1989 m.

Pensinis amžius	Minimalus draudimo stažas	Pensijos apskaičiavimo formulė	Minimali ir maksimali išmoka	Priedai	Socialinė pensija	Dvigubos pensijos
55 metai moterims ir 60 metų vyrams	20 metų moterims ir 25 metai vyrams	50-85% nuo paskutinių metų vidurkio ar penkių geriausių darbo metų darbo užmokesčio vidurkio per paskutinius 10 metų	70-120 rub., 132,5-160,0 rub. kai kurioms asmenų kategorijoms	10-20 už išlaikytinius bei už ilgalaikį darbą vienoje darbovietėje	20 rublių	nebuvo

Šaltinis: R.Lazutka (2007) Pensijų sistemų raida Lietuvoje. Filosofija ir sociologija.2007. T.18 Nr.2, p. 64-80. Lietuvos mokslų akademija.

1990 metais Lietuvoje buvo padėti socialinio draudimo pamatai. Vasario 13 dieną tuometinė Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą “Dėl Lietuvos TSR Valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarkymo”, kuriame nurodoma iš Lietuvos profesinių sąjungų perimti socialinį draudimą valstybės žinion.

Tais pačiais metais, praėjus vos kelioms dienoms po Nepriklausomybės atkūrimo (1990 03 15), prie Darbo ir socialinio aprūpinimo ministerijos buvo sukurta Vyriausioji valstybinio socialinio draudimo valdyba, kuriai pavesta Respublikoje vykdyti socialinio draudimo funkcijas. Vyriausioji valstybinio socialinio draudimo valdyba ir jos teritoriniai skyriai pradėjo registruoti draudėjus, rinkti įmokas, organizuoti ir kontroliuoti išmokų operacijas, vykdyti valstybinio socialinio draudimo biudžetą. Jau tuomet Vyriausiajai valstybinio socialinio draudimo valdybai prigijo trumpesnis pavadinimas - „SoDra“ (žodžių „socialinis draudimas“ trumpinys).¹

A.Guogio (2004) nuomone, kad ir kaip, ir kokia Lietuvoje buvo sukurta socialinės apsaugos sistema, dažnai ji yra tas “vienintelis šiaudas” į socialinę riziką pakliuvusiam žmogui. Teorine prasme jau susiformavusią socialinės apsaugos sistemą Lietuvoje galima vienaip ar kitaip apibūdinti ir pamatyti kelius, kur link ji toliau suka. Kad ir kaip besiblaškant ir nenuosekliai Lietuvoje buvo kuriamos atskiros socialinės apsaugos dalys, jas galima vienaip ar kitaip apibrėžti ir jomis remiantis pabandyti sukonstruoti “veberinį” teorinį modelį, savotišką “idealų tipą”.

Autorius tikina, kad Lietuvos socialinės politikos ir socialinės apsaugos modelis bendriausia prasme atitinka Rytų Europos modelį. Rytų Europos socialinės politikos modelį galima apibrėžti

¹ Socialinis draudimas Lietuvoje 1926 - 1940 metais. [žiūrėta 2010-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.sodra.lt/index.php?cid=2303>>.

kaip arba pokomunistinį konservatyvų-korporatyvinį, arba liberalų, arba tarpinį tarp šių dviejų tipų. Tačiau Lietuvos modelis, be bendrųjų Rytų Europos ypatybių, pasižymi ir kai kuriais “lietuviškais” bruožais.

Socialinio draudimo fondo, atskirto nuo valstybės biudžeto, įsteigimas patvirtina tą faktą, kad socialinė apsauga Lietuvoje rėmėsi darbo rinka. Savarankiškai dirbančių asmenų, gavusių mažas pajamas, pašalinimas iš socialinio draudimo sistemos (ši nuostata galiojo tik iki 1995 metų) taip pat rodė tam tikro socialinės politikos modelio pasirinkimą. Asmenys, kurie gavo mažas pajamas ir buvo ekonomiškai aktyvūs, nebuvo įtraukiami į privalomai draudžiamų asmenų sąrašą. Taip kova su skurdu buvo palikta socialinės paramos programoms. Tai buvo tipiškas korporatyvinio modelio bruožas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad 1990 m. Lietuvoje buvo padėti socialinio draudimo pamatai, kurie pakeitė sovietinį modelį. Pasekoje socialinio draudimo funkcijas, kurias vykdė Profesinės sąjungos, perėmė valstybė savo žinion ir pavedė Respublikoje vykdyti socialinį draudimą sukurtai VSDF Valdybai.

Lietuvos socialinės politikos ir socialinės apsaugos modelis bendriausia prasme atitinka Rytų Europos modelį (pokomunistinį konservatyvų-korporatyvinį) kuris remiasi darbo rinka ir be bendrųjų Rytų Europos ypatybių pasižymi „Lietuviškais“ bruožais.

1.2. Socialinio draudimo struktūra

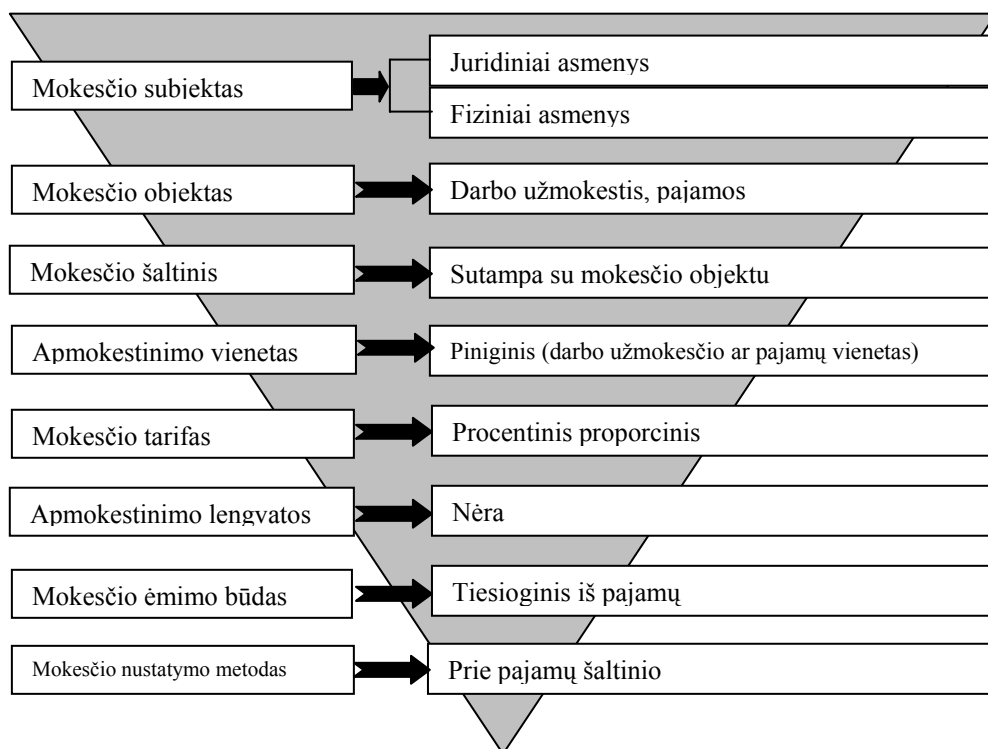
Valstybinis socialinis draudimas – tai valstybės nustatytų socialinių bei ekonominių priemonių sistema, teikianti apdraustiesiems šalies gyventojams, taip pat įstatymo numatytais atvejais – apdraustųjų šeimų nariams gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų, jei jie negali apsirūpinti iš darbo ar kitokių pajamų. Šiam tikslui Lietuvoje veikia Valstybinio socialinio draudimo fondas, kuris yra valstybės juridinis asmuo. Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklai vadovauja fondo valdyba, o valstybinį socialinį draudimą vykdo fondo valdybos teritoriniai skyriai.

Ekonomistai išskiria socialinio draudimo mokesčio subjektą ir objektą:

subjektas - tai visi viešieji ir privatūs juridiniai asmenys, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas. Samdomąjį darbą dirbantys žmonės draudžiami visomis socialinio draudimo rūšimis, tuo tarpu savarankiškai dirbantys asmenys privalomai draudžiami tik pensijų draudimu.

objektas – yra darbo užmokestis bei pajamos (pvz., notarų, advokatų ir pan.).

Autoriai pabrėžia socialinio draudimo mokesčio mokėtojams nemažiau svarbų faktorių, kaip VSD stažas. Stažas – laikas, kai asmuo pats mokėjo ar už jį buvo mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos bei laikotarpiai, kuriuos šiam stažui prilygina galiojantys įstatymai.

1 pav. Socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus Lietuvos sąlygomis
Šaltinis: (E. Buškevičiūtė, 2006; K. Levišauskaitė, 2006; O.G.Rakauskienė, 2006;)

Fondo biudžeto pajamos – apskaičiuotos draudėjų ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokos, individualių (personalinių) įmonių savininkų ir jiems Vyriausybės nustatyta tvarka prilygintų savarankiškai dirbančių asmenų socialinio draudimo įmokos, valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos, baudos, delspinigiai bei kitos pajamos, gautos taikant sankcijas, asignavimai iš valstybės biudžeto, atgautos į ankstesnių metų Fondo biudžeto išlaidas išskeltos abejotinai atgautinos sumos, Fondo biudžeto veiklos iš turimo kapitalo gaunamos pajamos teigia V. Meidūnas ir P. Puzinauskas (2003).

V. Aleknavičienė (2005) pabrėžia, kad fondo biudžeto pajamos numatomos kiekvienai valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupei, atsižvelgiant į šalies ūkio plėtros makroekonominės prognozes, planuojamus įmokų tarifus tam tikroms draudimo rūšims, paskutinių dviejų metų draudžiamųjų pajamų bazės bei valstybinio socialinio draudimo apdraustųjų skaičiaus kitimą. Valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos numatomos atsižvelgiant į savanoriškai apsidraudusių asmenų deklaruojamas draudžiamąsias pajamas, sudarytas sutartis ir įmokų tarifus.

Kas ir kokias įmokas moka socialiniam draudimui apibūdina E. Buškevičiūtė (2006). Draudėjai (darbdaviai) iki 2008-12-31 mokėjo iš savo lėšų 31 proc. nuo kiekvieno apdraustojo darbo užmokesčio ir jam prilygintų pajamų, o apdraustieji – 3 proc. įmoką nuo tos pačios apskaičiavimo bazės, kaip ir darbdaviai. Vidaus reikalų ministerijos ir Krašto apsaugos ministerijos karininkai,

liktinės tarnybos puskarininkiai ir kareiviai draudžiami tik valstybinėms socialinio draudimo pensijoms gauti. Savarankiškai dirbantys ir jiems prilyginti asmenys (individualių įmonių savininkai, notarai, antstoliai ir t.t.) valstybinio socialinio draudimo įmokas moka 50 proc. bazinės pensijos ir įmoką (išskyrus verslo liudijimus) papildomai pensijos daliai 15 proc., jeigu jų deklaruota metinė (pajamų, pelno) suma atėmus pelno, pajamų mokestį yra lygi arba viršija 12 minimalių mėnesinių algų.

Kaip teigia V. Aleknavičienė (2005) planuojami VSD tarifai tam tikroms draudimo rūšims kiekvienais metais šiek tiek koreguojami atsižvelgiant į draudimo paslaugų poreikį. (Pavyzdys, kaip yra tikslinamos trys nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupės ir šioms grupėms priskirtų draudėjų mokamos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos. I ir III grupės tarifas nesikeičia kelerius metus, tačiau II grupės tarifas iš 0,44 proc. 2007 m. sumažintas iki 0,41 proc. 2008 m.).

PAJAMOS						
	1998 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
1. Draudėjų ir apdraustųjų VSD įmokos.....	99,20,	97,56,	96,68,	96,13,	95,3,	98,8
• savarankiškai dirbančių įmokos	3,00,	1,11,	1,00,	1,13,	1,19,	1,09
• apdraustųjų įmokos	3,10,	8,46,	8,40,	8,32,	8,25,	8,53
2. Savanoriškojo draudimo įmokos	0,01,	0,03,	0,02,	0,04,	0,04,	0,04
3. Asignavimai iš Rezervinio fondo	0,00,	1,61,	2,50,	3,19,	3,99,	0,71
4. Kitos pajamos.....	0,80,	0,80,	0,80,	0,64,	0,67,	0,45

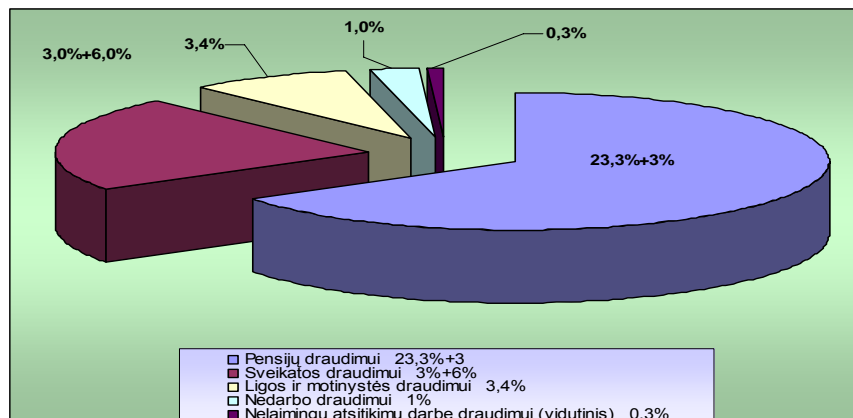
IŠLAIDOS						
	1998 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
1. Pensijų draudimui.....	70,0,	72,2,	71,5,	67,15,	65,74,	64,87
2. Ligos ir motinystės draudimui.....	10,9,	7,8,	7,5,	8,6,	10,13,	11,41
3. Draudimui nuo nedarbo.....	5,1,	4,2,	3,9,	3,86,	3,44,	2,68
4. Sveikatos draudimo įmokų pervedimas.....	8,9,	8,4,	8,0,	8,51,	8,27,	8,18
5. Lėšos pervedamos į pensijų fondus.....	0,00,	3,2,	5,1,	7,33,	9,17,	9,37
4. Kitos išlaidos.....	5,1,	4,2,	4,0,	4,55,	3,25,	3,49

2pav. Lietuvos Respublikos 1998-2008 m. VSD fondo biudžeto pajamų ir išlaidų struktūra, proc.
Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, papildyti ir atnaujinti duomenys pagal Buškevičiūtę E., (2006)

Pagal E. Buškevičiūtę (2006) Socialinio draudimo įmokos turi tikslią paskirtį ir surenkamos į atskirą VSD fondo biudžetą (žr.2 pav.). 1998 m. plane draudėjų ir apdraustųjų įmokos VSD fondo biudžeto pajamose sudarė 99,2 proc., savanoriškai apsidraudusiųjų VSD praktiškai nėra (tik 0,01 proc. – 0,5 mln. litų). 2005 m. VSD fondo biudžeto formavimo politika liko iš esmės ta pati, išskyrus padidintas 3 proc. įmokas nuo darbo užmokesčio ir dėl šios priežasties apdraustųjų didesni indėlių į pajamas bei asignavimus iš Rezervinio fondo ir lėšų pervedimą į pensijų fondus. Tačiau ir

2005 m. draudėjų lėšos VSD biudžete sudaro apie 87 proc. visų pajamų. Vadinasi, verslo žmonės (darbdaviai) realiai mūsų krašte finansuoja piliečių socialinį draudimą bei apsaugą, nes pačių apdraustųjų įmokos sudaro tik apie 3 proc., o padidėjus tarifui, 8 proc. VSD fondo biudžeto pajamų.

V. Meidūnas ir P. Puzinauskas (2003) apibūdindami išmokas teigia, kad fondo biudžeto išmokos – pensijų socialinio draudimo, ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) socialinio draudimo, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išlaidos, į Privalomojo sveikatos draudimo fondą bei draudimui nuo nedarbo pervedamos lėšos, įvertintos neatgautinos ir abejotinai atgautinos sumos bei Fondo biudžeto veiklos sąnaudos.

3 pav. Draudėjų ir apdraustųjų įmokų tarifų pasiskirstymas atskiroms draudimo rūšims
Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, papildyti ir atnaujinti duomenys pagal Buškevičiūtę E., (2006)

Draudėjų ir apdraustųjų įmokų tarifų paskirstymas atskiroms draudimo rūšims pateiktas 3 paveikslėlyje. Šiuo metu patvirtintas bendrasis privalomojo socialinio draudimo įmokų tarifas, kurį moka darbdaviai ir darbuotojai – 40 proc. nuo darbuotojui priskaičiuoto darbo užmokesčio: 31 proc. – darbdavio darbo jėgos sąnaudos, 9 proc. – darbuotojo darbo užmokesčio dalis.

3 lentelė

Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai pagal socialinio draudimo rūšis, kai asmenys draudžiami visomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis, 2007-2009 metais

Valstybinio socialinio draudimo rūšys	VSD įmokų tarifai, proc.		
	2007	2008	2009
Pensijų SD	26,2	26,35	26,3
Draudėjų įmokos	23,7	23,85	23,3
Apdraustųjų įmokos	2,5	2,5	3,0
Ligos ir motinystės SD	3,3	3,4	3,4
Draudėjų įmokos	2,8	2,9	3,4
Apdraustųjų įmokos	0,5	0,5	0,0
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų SD (draudėjų įmokos)	0,3	0,3	0,3
Sveikatos draudimas	3,0	3,0	9,0
Draudėjų įmokos	3,0	3,0	3,0
Apdraustųjų įmokos	0,0	0,0	6,0
Nedarbo SD (draudėjų įmokos)	1,2	0,95	1,0
Bendras tarifas	34,0	34,0	40,0
Draudėjų įmokos	31,0	31,0	31,0
Apdraustųjų įmokos	3	3	9

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, vadovaujantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu kasmet tvirtinami tarifai ir jų dydžiai (dalys) tam tikrų rūšių socialiniam draudimui bei apdraustųjų asmenų, dalyvaujančių pensijų kaupime, pensijų socialinio draudimo įmokų tarifas. Informacija apie VSD įmokų tarifus, kai apdraustieji yra draudžiami visomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis, pateikta lentelėje.

Bendras valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas 2009 metais padidėjo 6 proc. , nes buvo padidintos apdraustųjų įmokos sveikatos draudimui (žr. 3 lent.). Atkreiptinas dėmesys, kad į bendrą valstybinio socialinio draudimo tarifą *įtraukiamas sveikatos draudimo tarifas*.

Apibendrinant galima teigti, kad Socialinio draudimo struktūrą sudaro VSD pajamos ir VSD išmokos, o taip pat savanoriškasis pensijų draudimas. Pajamas sudaro draudėjų ir apdraustųjų įmokos, asignavimai iš valstybės biudžeto ir kitos pajamos. Išmokas sudaro pensijų išmokos, pašalpių išmokos, vienkartinės išmokos, lėšų pervedimai į pensijų fondus ir kitos išmokos. Asmenys savanoriškuoju pensijų draudimu draudžiasi individualiai.

1.2.1. Lietuvos socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai

Pagrindines teises į socialinę apsaugą ir darbą numato 1992 m. Lietuvos Respublikos konstitucija. 52 straipsnyje pasakyta, kad „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“ 48 straipsnis nustato, kad „[...] kiekvienas žmogus turi gauti teisingą apmokėjimą už darbą, [...] turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, [...] turi teisę gauti [...] socialinę apsaugą nedarbo atveju“. 39 straipsnis numato socialinę paramą šeimoms: „Valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą. Dirbančioms motinoms įstatymas numato mokamas atostogas iki gimdymo ir po jo, palankias darbo sąlygas ir kitas lengvatas“. Konstitucijos nuostatos realizuojamos įstatymais, kuriuos priima Lietuvos Respublikos Seimas. Dauguma įstatymų įgalioja vyriausybę išleisti nuostatus ir taisykles, detalizuojančias įstatymuose nustatytas normas bei jų vykdymą. Socialinės apsaugos ir darbo politiką vykdančios institucijos pagal savo kompetenciją leidžia įsakymus, reguliuojančius operatyvią socialinės apsaugos veiklą teigia O.G. Rakauskienė (2006).

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (dar vadinama „SoDra“, Fondo valdyba ar tiesiog - valdyba) yra socialinio draudimo fondą administruojanti centrinė institucija, kuri koordinuoja, metodiškai vadovauja ir užtikrina jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą bei juos kontroliuoja. Pagrindinė „SoDros“ funkcija – valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo užtikrinimas.

Kaip teigia Lietuvos specialistai ir mokslininkai - Fondo valdyba savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos Sąjungos teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymu (Žin., 1991, Nr. 17-447; 2004, Nr. 171-6295) ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro (toliau – socialinės apsaugos ir darbo ministras) įsakymais, Fondo tarybos sprendimais, kitais teisės aktais, šiais nuostatais ir Fondo valdybos darbo reglamentu.

4 lentelė

Pagrindiniai teisės aktai, padedantys užtikrinti Socialinį draudimą Lietuvoje

Metai	Įstatymas (teisės aktas)	Skelbimo data
1991	Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas	Valstybės žinios Nr. 17-447
1994	Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas	Valstybės žinios Nr. 59-1153
1996	Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymas	Valstybės žinios Nr. 55-1287
1999	Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas	Valstybės žinios Nr. 114-5114
2000	Lietuvos Respublikos Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas	Valstybės žinios 72-2676
2001	Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas	Valstybės žinios Nr. 91-3190
2004	Lietuvos Respublikos Nedarbo socialinio draudimo įstatymas	Valstybės žinios Nr. 4-26
2005	Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. Nutarimo Nr. 647 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo	Valstybės žinios Nr. 75-2725
2009	Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2010 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas	Valstybės žinios Nr. 151-6783
2009	Lietuvos Respublikos Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas	Valstybės žinios Nr. 152-6820

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Pensijų draudimas, ligos ir motinystės socialinis draudimas, nedarbo socialinis draudimas, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas, sveikatos draudimas yra reglamentuotas atskirais LR įstatymais, LR Vyriausybės nutarimais, Fondo valdybos direktoriaus įsakymais ir kitais teisės aktais.

Socialinį draudimą darbo užsienyje metu reguliuoja šalių susitarimai. Susitarimas dėl socialinio draudimo yra šalių susitarimas, nustatantis tarp tų šalių judančių asmenų teises į socialinę apsaugą ir susitarimą pasirašančių šalių atsakomybę dėl socialinio draudimo išmokų. Susitarimo tikslas yra užtikrinti nuolatinę socialinę apsaugą asmenims, vykstantiems iš vienos šalies į kitą, ir išvengti tokių situacijų, kurioms esant asmuo galėtų gauti dvigubas socialinio draudimo išmokas arba turėtų mokėti dvigubas socialinio draudimo įmokas. Be to, tokie susitarimai panaikina teisių į socialinio draudimo išmokas apribojimus.

D.Bernotas ir A.Guogis (2006) išskiria keletą pagrindinių teisės aktų, kuriais remiamasi koordinuojant socialinę apsaugą ES. Tai Reglamentas 1408/71, reguliuojantis socialinės apsaugos sistemų taikymą samdomiems asmenims ir savarankiškai dirbantiems asmenims bei jų šeimos nariams, migruojantiems Bendrijoje, ir Reglamentas 574/72, nustatantis Reglamento 1408/71 įgyvendinimo tvarką.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, vyksta sėkmingas bendradarbiavimas su kitomis Rytų, Vidurio bei Vakarų Europos šalių valstybinio socialinio draudimo įstaigomis. 1991 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba priimta į Tarptautinę socialinės apsaugos asociaciją (ISSA). Po įstojimo į ES Lietuvos socialinis draudimas vykdomas, remiantis nacionaliniais teisės aktais, dvišalėmis ir daugiašalėmis sutartimis dėl socialinės apsaugos. VSDF valdyboje buvo įkurtas naujas skyrius - Užsienio išmokų tarnyba, kuris įgyvendina ES teisyną ir tarpvalstybines sutartis, administracinius ir tarpžinybinius socialinio aprūpinimo srities susitarimus, reglamentuojančius išmokų skyrimą bei mokėjimą migruojantiems asmenims.

5 lentelė

Pagrindiniai teisės aktai, kuriais vadovaujama koordinuojant socialinę apsaugą ES

Metai	Įstatymas (teisės aktas)	Skelbimo data
1964	Europos socialinės apsaugos kodeksas (Lietuva pasirašo 2005 m. lapkričio 15 d.)	1964 m.
1971	Reglamentas 1408/71 reguliuojantis socialinės apsaugos sistemų taikymą samdomiems asmenims ir savarankiškai dirbantiems asmenims bei jų šeimos nariams, migruojantiems Bendrijoje	1971 m. birželio 14 d.
1972	Reglamentas 574/72, nustatantis Reglamento 1408/71 įgyvendinimo tvarką	1972 m. kovo 21 d.
2004	Reglamentas (EB) Nr. 883/2004 Dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo	2004 m. balandžio 29 d.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Specialistai vis dažniau akcentuoja ir 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimtą Reglamentą (EB) Nr. 883/2004 „Dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo“, kuris supaprastino ir modernizavo dabar galiojantį Reglamentą Nr. 1408/71/EEB. Naująjį Reglamentą planuojama pradėti taikyti nuo 2009 m., kai bus priimtas naujas įgyvendinimo Reglamentas, kuris pakeis šiuo metu galiojantį Reglamentą Nr. 574/72. Atsižvelgiant į planuojamus ES socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų pasikeitimus artimiausiu laikotarpiu aktualiu uždaviniu išlieka pasirengimas naujų Reglamentų taikymui.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvos socialinį draudimą reglamentuoja LR Konstitucija, LR įstatymai, LR Vyriausybės nutarimai, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (ministro) įsakymai, Fondo tarybos sprendimai, Fondo valdybos direktoriaus įsakymai ir kiti teisės aktai.

Istojus Lietuvai į ES – įstatyminėje, teisinėje bazėje buvo atlikta daugelis straipsnių pakeitimų ir papildymų. Lietuva pradėjo vadovautis, reglamentais, turinčiais aukštesnę teisės akto formą už nacionalinius įstatymus. Su daugeliu valstybių buvo papildomai pasirašytos dvišalės ir daugiašalės sutartys dėl bendro socialinės apsaugos koordinavimo.

1.2.2. Lietuvos socialinio draudimo reforma ir naujovės

Šalies gyventojų pakankamas pensijinis aprūpinimas senatvėje yra vienas svarbiausių valstybės vykdomos socialinės apsaugos funkcijos komponentų, todėl šalies vyriausybė turi sudaryti sąlygas pensijų sistemai normaliai funkcionuoti. Pasaulyje šiuo metu dauguma pensijų sistemų buvo ir yra valstybinės, o ilgėjant gyvenimo trukmei bei didėjant pensininkų skaičiui, vis daugiau pasaulio šalių reformuoja savo pensijų sistemas, siekdamas, kad jų veikla ir rezultatai taptų efektyvesni teigia K. Levišauskaitė ir Ž.Malinauskas (2006).

Paskutinį dešimtmetį ES socialinės apsaugos sistemose susiklostė situacija, kai valstybių biudžetai dėl didėjančių išmokų socialinės apsaugos sektoriui turi rimtų deficito problemų. 2004 metais visos 25 Europos Sąjungos šalys buvo pradėjusios vykdyti pensijų sistemų reformas.

K. Levišauskaitė ir Ž.Malinauskas (2006) akcentuoja, kad visos šalys pradėjo skirtingą socialinės apsaugos sistemų raidos kelią, tačiau reformų priežastys panašios: dėl demografinių problemų blogėjantis santykis tarp dirbančiųjų ir pensininkų, egzistavusių pensijų programų (schemų) mažas efektyvumas.

Kaip teigia R.Lazutka (2007), dar 2000 metais konservatorių vyriausybė Lietuvoje patvirtino Pensijų reformos koncepciją, numatančią privalomojo kaupimo privačiuose pensijų fonduose įvedimą.²

Pensijų reformos tikslai buvo gana platūs ir patrauklūs:

- ✓ pakeisti pensijų sistemą taip, kad sulaukę pensinio amžiaus žmonės gautų didesnes pajamas nei iki šiol, tačiau persikirstymas būtų ne padidintas, bet sumažintas;
- ✓ finansiškai subalansuoti socialinio draudimo pensijų sistemą taip, kad ji galėtų artimiausiais metais veikti be finansinio deficito;
- ✓ paskatinti taupymą šalyje bei sumažinti mokesčių vengimą.

Autorius išskiria ir pagrindinį reformos uždavinį – *nedidinant pensijų draudimui skirtu įmoku tarifo įvesti privalomąjį kaupiamąjį pensijų draudimą, valdomą privačių pensijų fondu.*³

Mokslininkai bei šios srities specialistai įvardija pagrindinius pensijų sistemos organizavimo būdus Lietuvoje:

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas/Valstybės žinios.2000,Nr.36-998[interaktyvus],[žiūrėta 2010-03-15]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=99712&p_query=&p_tr2=.

³ Ten pat.

1. Sistema, paremta einamosiomis įmokomis (angl. pay-as-you-go - PAYG), kai įmokos, surinktos iš dirbančiųjų, iš karto išmokamos dabartiniams pensininkams. Šiuo principu dažniausiai yra paremtos valstybinės pensijų sistemos. Jos finansuojamos iš valstybės biudžeto arba, kaip ir Lietuvos atveju, iš specialaus fondo, skirto socialinėms išmokoms, įmokų.

2. Fondinė kaupiamoji sistema. Pensijos yra mokamos iš fondo, sukauptos iš šios sistemos narių įmokų ir jas investavus finansų rinkose. Šiuo būdu dažniausiai finansuojamos privačios pensijos kurios gali būti kaupiamos KPF.

Pasirinktas santykis tarp šių dviejų pagrindinių organizavimo būdų ir charakterizuoja vienos ar kitos šalies pensijų sistemą.

K. Levišauskaitės ir Ž.Malinausko (2006) teigimu, Lietuvoje kaip ir ES – 25 šalyse, įgyvendinama trijų pakopų pensijų sistemos reforma:

1. **Pirmoji pakopa** – valstybinė pensija, senatvėje garantuojanti pragyvenimo minimumą. Tai ir šiuo metu šalyse vykdomas privalomas socialinis draudimas, kurį administruoja valstybinės institucijos.
2. **Antroji pakopa** – privalomas kaupiamasis pensinis draudimas, kurio tikslas - teikti grynai nuo sumokėtų įmokų priklausančias pensijas. Pakopa gali būti tiek valstybinė, tiek privati kaupiamoji.
3. **Trečioji pakopa** – savanoriškas pensinis draudimas. Juo asmenys gali draustis savu noru ir kiekvienas pagal savo galimybes. Tokį draudimą vykdo privatūs pensijų fondai.

6 lentelė

Pensijų sistemos pirmosios pakopos išmokų struktūra ES – 25 šalyse

Pirmosios pakopos išmokų struktūra	Šalys
Pensijos pagal poreikį	Austrija, Belgija, Kipras, Vokietija, Prancūzija, Vengrija, Malta, Lenkija, Portugalija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Suomija, Airija, Danija, D.Britanija, Olandija
Nediferencijuotos pensijos	Kipras, Čekija, Estija, Prancūzija, Graikija, Lietuva , Lenkija, Portugalija, Ispanija Švedija, Suomija, Airija, Danija, D.Britanija, Olandija
Minimalios pensijos garantija	Austrija, Graikija
Pensijos susijusios su įmokomis	Austrija, Belgija, Estija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Italija, Latvija, Lenkija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Suomija
Pensijos susijusios su darbo stažu	Belgija
Pensijos susijusios su buvusiomis pajamomis	Kipras, Čekija, Estija, Graikija, Vengrija, Latvija, Lietuva , Malta, Portugalija, Slovakija
Pensijos priklauso nuo mokesčio dydžio	Italija
Pensijos pilnai finansuojamos valstybės	Danija

Saltinis: Levišauskaitė K., Malinauskas Ž. (2006) sudaryta remiantis Natali,D.(2004 a,b,c)La metode ouverte de coordination (moc) en matiere des pensions et de l'integration europeene.

J. Tartilo (2005) nuomone, kaupiamųjų pensijų schemas turi ne tik palengvinti valstybinio socialinio draudimo pensijų našta, bet ir teigiamai veikti taupymą bei investicijas. Jis patvirtina

faktą, kad pasaulyje vis labiau plinta viešieji pensijų fondai, kurie nėra susiję su kuria nors konkrečia įmone ir veikia komerciniais pagrindais.

Tačiau cituodamas V. Poškutę autorius išvelgia ir neigiamus reiškinius t.y. kaupiamųjų pensijų schemų atsiradimas bus susijęs su padidėjusios diskriminacijos pavojumi, nes žmonės susiskirstys į tuos, kurie toms schemoms priklauso ir tuos, kurie nepriklauso. Taigi šių pensijų egzistavimas gali padidinti pensininkų gyvenimo lygio diferenciaciją. J. Tartilas akcentuoja, kad kaupiamųjų pensijų fondų plėtojimas pats savaime nepadidins pensijų. Kaupiamoji pensija plėsis tik mažinant esamą socialinio draudimo sistemą. Norėdamas pagrįsti savo teiginius autorius pateikia kaupiamųjų pensijų sistemos pranašumus ir trūkumus (žr. 7 lent.).

7 lentelė

Kaupiamųjų pensijų sistemų pranašumai ir trūkumai

Pranašumai	Trūkumai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Leidžia sutelkti dideles lėšas ir dėl to bus galimos ilgalaikės investicijos, kapitalo rinkos ir infrastruktūros plėtra; ✓ Paskirstys visuomenėje socialinę riziką: blogai dirbant vienai sistemai, kita gerai dirbanti sistema išlygins rizikos laipsnį, taigi žmonių aprūpinimas senatvėje bus stabilesnis ir mažiau rizikingas; ✓ Sistema patraukli psichologiniu požiūriu, nes susidaro įspūdis, kad mokama į „savo“ sąskaitą, o ne į bendrą; ✓ Sukaupia pensija paveldima; ✓ Sistema sudaro galimybę išeiti į pensiją kliento pageidaujama laiku, o ne sulaukus pensinio amžiaus; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Fondas atitrauks dalį lėšų iš socialinio draudimo fondų; ✓ Padidins kapitalo pasiūlą. Investicijų į Lietuvos vertybinius popierius atveju pensijų išmokų problema užkraunama ateities kartoms; ✓ Didėjant kapitalui didės ir fondų įtaka, o tai gali neigiamai paveikti socialinę politiką; ✓ Reali grėsmė užsienio kapitalo vyravimui (Čilės) atvejais; ✓ Išmokoms turės įtakos rinkos svyravimai. Skirtingu laiku išėjusiems į pensiją, nors ir vienodas įmokas mokėję, gaus skirtingas pensijas; ✓ Sistema neišsprendžia problemų tų, kurių pajamos mažos;

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Tartilas J. (2005) duomenimis

Lietuvos laisvosios rinkos instituto analitikai, siūlo permainas ir sprendimus, kaip Lietuvos socialinį aprūpinimą padaryti tvaria ir aiškia sistema, padedančia žmonėms turėti pajamų tam tikrais kritiniais gyvenimo atvejais.⁴

LLRI teigimu, opiausios problemos, kurios skatina suformuluoti valstybinio socialinio draudimo permainos pasiūlymą:

- ✓ Daugeliui „Sodros“ teikiamų draudimų nėra ir negali būti taikomi draudiminiai principai. „Sodros“ išmokos turi itin daug socialinės pašalpos bruožų, tačiau yra mokamos ir pasiturintiems asmenims;
- ✓ Valstybinio socialinio draudimo sistemą neišvengiamai periodiškai ir augančia progresija veiks demografiniai pokyčiai;

⁴ LLRI. Valstybinio socialinio draudimo, valstybinių pensijų ir sveikatos draudimo sistemų permainos koncepcija. [žiūrėta 2010-03-15]. Prieiga per internetą: < http://www.lrinka.lt/Pranesim/LLRI_Sodros_permaina.pdf >.

- ✓ Valstybinio socialinio draudimo sistema yra itin politizuota, tad patiria ne tik demografinius, bet ir rinkiminius ciklus ir nesiremia jokiais ekonominiais pagrindais;
- ✓ Valstybinio socialinio draudimo sistema yra Ponzi schema, finansinė piramidė, kuri griūva sumažėjus įmokoms;
- ✓ Valstybinio socialinio draudimo sistema yra paremta paternalistine prielaida, kad visi žmonės nesugeba planuoti ateities, nors šis teiginys niekuo nepagrįstas;
- ✓ Valstybinio socialinio draudimo sistema yra prievartinė;
- ✓ Valstybinio socialinio draudimo sistema mažina taupymą šalies viduje;
- ✓ Už valstybinį socialinį draudimą sumoka pats darbuotojas ir tik jis.

LLRI specialistai siūlo visiškai naujus principus, kuriais turėtų remtis socialinio aprūpinimo sistema:

- **turinio ir formos atitikimo** – aprūpinimo tam tikrais gyvenimo atvejais forma turi nuosekliai atitikti ekonominį turinį: draudiminiams įvykiams - draudimas, šalpa – tik nepasiturintiems, senatvei - kaupimas;
- **minimalios intervencijos** – kuriama sistema turi skatinti tradicinių savanoriškų paramos formų atsigavimą – filantropijos, bendruomeninės ar asmeninės šalpos, nemokamo paslaugų teikimo pvz., maitinimo, gydymo ir pan. Kuo daugiau aprūpinimo pajamomis tam tikrais gyvenimo atvejais turi būti savanoriškas;
- **asmeninės atsakomybės ir minimalaus perskirstymo** – tiek savanoriškos, tiek privalomos socialinio aprūpinimo priemonės turi būti kuo arčiau asmens – asmeninis kaupimas, individualus draudimas, bendruomenės parama ir pan.
- **solidarumo su stokojančiais** – perskirstymo naujojoje socialinio aprūpinimo sistemoje turi būti tik tiek, kiek tai susiję su stokojančių asmenų pajamų lygio palaikymu.

Kaip teigia instituto analitikai, pradėdant įgyvendinti siūlomus valstybinio socialinio draudimo permainos sprendinius, bei suprantant, kad permainos procesas yra ilgalaikis, pirmieji permainos žingsniai turėtų būti nukreipti į opiausių „SoDros“ problemų sprendimą *esamos sistemos rėmuose*. Būtina „SoDros“ išmokas susieti su įmokomis į ją (o vėliau – finansavimu) bei pereiti prie „SoDros“ finansavimo darbuotojo įmokomis (perkelti darbdavio tarifą kartu su lėšomis darbuotojui). „Lubų“ „SoDros“ įmokoms nebuvimas taip pat yra svarbi problema, tačiau daugiau dėmesio jai nebus skirta, nes įgyvendinus siūlomą permainą, išnyktų ir „SoDros“ „lubų“ problema.

LLRI specialistų Socialinio aprūpinimo sistemos vizija, įgyvendinus permainą:

- ✓ žmonių socialinis aprūpinimas *senatvėje* būtų organizuojamas privalomojo kaupimo privačiuose pensijų sąskaitose būdu. Socialinė parama (šalpa) būtų mokama neturintiems minimalių pajamų ir turto, t.y. pagal pajamų ir turto testą;

- ✓ žmonių socialinis aprūpinimas *ligos* atveju būtų organizuojamas per privalomą sveikatos draudimą minimaliam paslaugų paketui privačiose draudimo įstaigose, ligonių kasoms išlyginant skirtumus dėl pajamų (ir draudimo įmokų) skirtumų;
- ✓ žmonių socialinis aprūpinimas *motinystės* atveju būtų organizuojamas savanoriškojo kaupimo (galėtų būti su draudiminiais elementais) būdu. Valstybė teiktų socialines pašalpas šeimoms, neturinčioms minimalių pajamų ir turto.
- ✓ žmonių socialinis draudimas *nedarbo* atveju būtų organizuojamas savanoriškojo kaupimo būdu. Valstybė teiktų socialines pašalpas asmenims, neturintiems minimalių pajamų ir turto.

Permainos nauda

- ✓ patikimesnis, stabilesnis ir labiau prognozuojamas gyvenimo atveju, šiuo metu draudžiamų valstybiniu socialiniu draudimu, finansavimas;
- ✓ išnyksta įtampa ir nesklaidumai, įgyvendinant solidarumą tarp kartų pay-as-you-go sistemoje;
- ✓ valstybės lėšos sutelkiamos ties socialine valstybės funkcija – pagalba nepasiturintiems;
- ✓ realių pajamų padidėjimas ir darbo kaštų sumažėjimas;
- ✓ ekonominės logikos atstatymas, panaikinant deraudimus, neturinčius draudiminių požymių;
- ✓ valstybinėms institucijoms sumažėja išmokų administravimo poreikis – administruoti reikia tiktai socialinę pašalpą;
- ✓ nebelieka poreikio infrastruktūrai, naudotai valstybinio socialinio draudimo sistemai administruoti, ji gali būti privatizuota, o gautos lėšos skirtos pensijų išpareigojimams mokėti.

4 pav. Socialinio aprūpinimo sistemos nauda

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis LLRI Valstybinio socialinio draudimo, valstybinių pensijų ir sveikatos draudimo sistemų permainos koncepcija.

Apibendrinant galima pasakyti, kad pasaulyje šiuo metu dauguma pensijų sistemų buvo ir yra valstybinės. Tačiau paskutinį dešimtmetį dėl rimtų deficito problemų visos 25 Europos Sąjungos šalys vykdo pensijų reformas, kurių tikslas, įgyvendinus kaupiamų pensijų schemas, palengvinti valstybinio socialinio draudimo pensijų našta. Įvertindamas susidariusią situaciją, LLRI siūlo permainas ir sprendimus t.y. (Valstybinio socialinio draudimo, valstybinių pensijų ir sveikatos draudimo sistemų permainos koncepcija), kaip Lietuvos socialinį aprūpinimą padaryti tvaria ir aiškia sistema, padedančia žmonėms turėti pajamų tam tikrais kritiniais gyvenimo atvejais.

Šiandien Lietuva taiko nediferencijuotas ir susijusias su buvusiomis pajamomis pensijų sistemą, tuo pačiu kaip ir kitos ES šalys įgyvendina trijų pakopų pensijų reformą t.y. I pakopos valstybinę pensiją, kuri paremta pay-as-you-go principu, II pakopos privalomą kaupiamąjį pensinį draudimą ir III pakopos savanorišką pensinį draudimą.

1.3. Lietuvos Socialinio draudimo veiklos problematika teoriniu aspektu

Sovietiniu laikotarpiu socialinis draudimas nebuvo atskirtas nuo socialinės paramos, buvo stengiamasi sudaryti vaizdą, jog visais žmonėmis rūpinasi valstybė. „Perestroikos“ laikotarpiu tapo aišku, kad didžioji valstybė nepajėgi pakelti socialinio aprūpinimo naštos. 1990 metams „centras“ planavo Lietuvai net 420 mln. rublių deficitą socialinėms reikmėms. Tokios „nelinksmos“ prognozės, be abejo, paskatino Lietuvą atsiskirti nuo centralizuoto biudžeto ir ieškoti savų finansavimo šaltinių.

Nepaisant daugelio socialinės apsaugos laimėjimų, per trumpą laiką susikaupė daugiau neišspręstų ir labai sunkiai sprendžiamų problemų. Viena svarbiausių socialinio administravimo efektyvumo problemų buvo *korupcijos ir skaidrumo*, priimant sprendimus aukščiausiu lygiu, problema.

Moralinių normų laikymosi požiūriu vertinant Lietuvos socialinės apsaugos institucijų pranašumus ir trūkumus matyti, kad dėl socialinės apsaugos organizavimo specifikos, sąlygos ir galimybės pasireikšti korupcijai bei piktnaudžiavimui, jei palygintume su kitomis viešosiomis institucijomis, čia buvo gerokai mažesnės.

Pasisakydami šia tema D.Bernotas ir A.Guogis (2006) teigia, kad vertinant Lietuvos socialinę tikrovę, reikėtų ilgiau apsistoti ties „organizacine struktūrine socialinės apsaugos korupcija“, t.y. valstybine papildomų specialių valstybinių pensijų sistema, kuri dažnai Lietuvos gyventojų likdavo beveik nepastebėta. Specialios papildomos valstybinės pensijos, dažnai viršijančios socialinio draudimo pensijas, Lietuvoje buvo mokamos vadinamiesiems nusipelnusiems asmenims, jėgos struktūrų atstovams ir panašiai. Tokia sistema neegzistavo ir buvo kritikuojama pažengusiose Vakarų šalyse. Vakarų kritikai ir ekspertai papildomų išmokų sistemą Lietuvoje sunkiai suprato ir nepateisino. Formaliai Lietuvoje tokia klientelistinė praktika kartais taip pat buvo kritikuojama.

Sociologinėje Lietuvos politinių partijų apklausoje, kurią atliko A.Guogis, D. Bernotas ir D. Ūselis, nemažai politinių partijų atstovų nepritarė papildomų valstybinių pensijų egzistavimui, tačiau socialinio gyvenimo faktai Lietuvoje liudijo ką kitą: ši papildomų specialių valstybinių pensijų sistema pasižymėjo tendencija plėstis. Paskutiniaisiais tokių pensijų gavėjais Lietuvoje tapo teisėjai (motyvuojant jų darbo svarbą ir buvusiais dideliais atlyginimais).

Tokia klientelistinė papildomų išmokų sistema dėl įtakingesnių grupių spaudimo periodiškai įgydavo vis naują precedentą plėstis.

Lietuvoje labiau tinka administraciniu ir finansiniu požiūriu įteisintos „organizacinės struktūrinės korupcijos“ teorija ir praktika. Toks Lietuvos korupcijos socialinės apsaugos srityje apibrėžimas ir vertinimas, metodologiškai svarbus analizuojant elito ir socialinės atskirties susidarymo bei supriešinimo problemą.

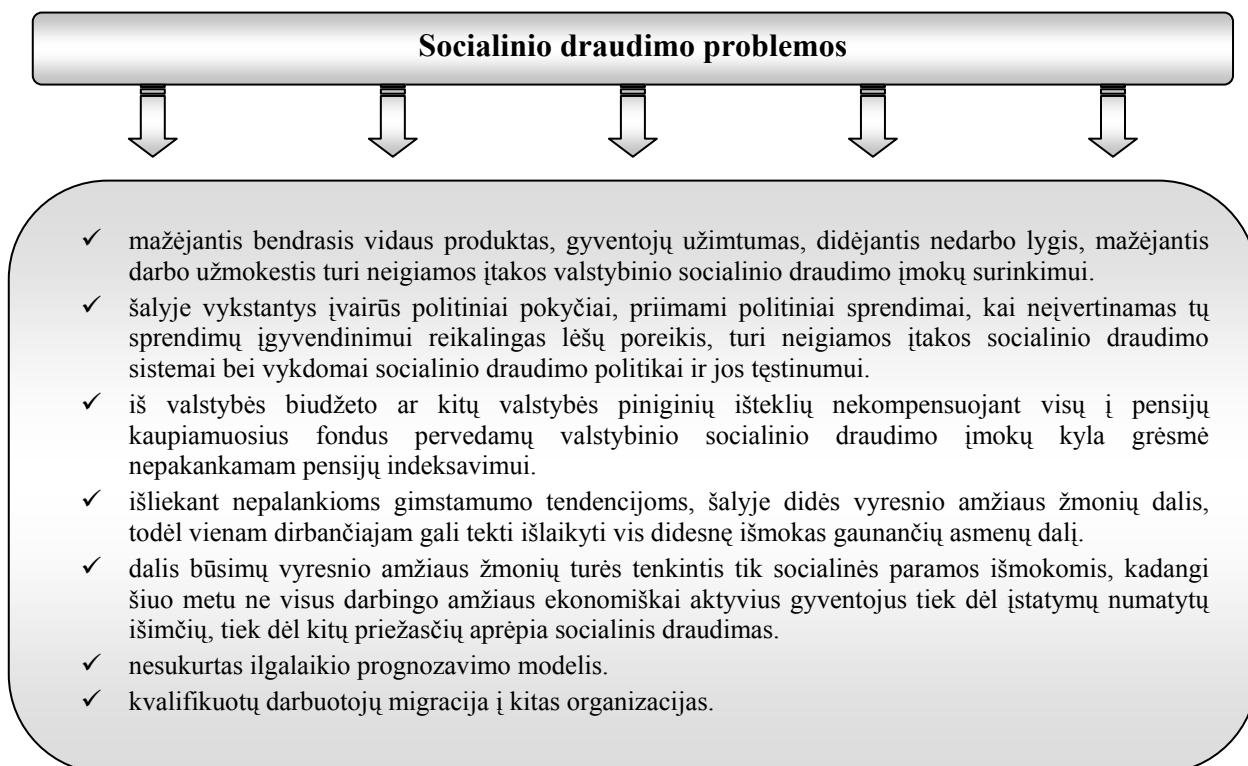
Akivaizdu, kad atskiros elito grupės dėl didesnių galimybių priimti sau naudingus sprendimus apeinant kitą visuomenės dalį patenkina savo socialinės apsaugos poreikius.

Socialinė neteisybė, pirmiausia marginalinių grupių atžvilgiu, dėl tokių Lietuvos valdžios veiksmų buvo iš esmės kritikuotina ir keistina. Labai tikėtina, kad plėtojantis globalizacijos ir europeizacijos procesams, išskirtines socialines teises teikianti sistema Lietuvoje turės išnykti.

Lietuvos ekonomistai išskiria šias Socialinio draudimo problemas:

- ✓ socialinė neteisybė, marginalinių grupių atžvilgiu;
- ✓ klientelistinė papildomų išmokų sistema nusipelnusiems asmenims, jėgos struktūrų atstovams;
- ✓ finansiniai nesklandumai dėl demografinio santykio kitimo, nelegalaus darbo, nepakankamos socialinio draudimo įmokų kontrolės;
- ✓ netobulas socialinių mokesčių naštos paskirstymas tarp mokesčių subjektų;
- ✓ didelė teisės aktų, susijusių su socialiniu draudimu, kaita;

Nagrinėdamas mokslinę literatūrą, stebėdamas ir analizuodamas šiandieninę socialinio draudimo situaciją Lietuvoje, *norėčiau papildyti ir atkreipti dėmesį į naujas problemas, su kuriomis tenka susidurti socialinio draudimo sistemai ir jos administratoriams (žr. 5 pav.):*

5 pav. Lietuvos socialinio draudimo problemos
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Apibūdindama Lietuvos socialinio draudimo problemas A. Buškevičiūtė (2003) teigia, kad socialinio draudimo klausimais priimta nemažai įstatymų ir ypač nutarimų, tačiau krašto socialinio

draudimo sistema sunkiai funkcionuoja dėl finansinių nesklaidumų. Čia, matyt, turi įtakos naujas pensijų įstatymas, gyventojų demografinio santykio kitimas, nelegalus darbas, nepakankama SoDros įmokų kontrolė, atleidimas nuo delspinigių ir baudų arba jų atidėjimas, neracionalus socialinių mokesčių naštos paskirstymas tarp mokesčių subjektų.

Lietuvoje tapo akivaizdu, kad, nepaisant privatizacijos laimėjimų pensijų draudimo ir socialinių paslaugų teikimo srityje, kovos su socialine atskirtimi likimą lems viešojo administravimo efektyvumas. Veikiant globalizacijai ir augant ekonomikai, atitinkamai privalo keistis ir valstybinės socialinės apsaugos padėtis. Aktyvi, „atkuriančioji“ socialinė sauga negali būti kliūtimi geresniems ekonominiams rodikliams pasiekti.

A.Guogis (2004) akcentuoja tai, kad Lietuvoje korporatyvinis modelis buvo pasirinktas ne dėl siekimo pakartoti bismarkinį principą ar dėl darbo rinkos partnerių (profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų) įtakos, tačiau veikiau dėl siekimo padidinti stimulus dalyvauti darbo rinkoje. Iš dalies tai nulėmė ir siekimas pasitraukti nuo lygiavos, kuri vyravo sovietinės santvarkos metu, ir pereiti prie rinkos bei nuopelnais grįstos (merit-based) socialinės apsaugos sistemos. Tačiau „lietuviškas“ korporatyvinis modelis nemaža dalimi skyrėsi nuo tipiško bismarkinio korporatyvinio modelio Vokietijoje, Belgijoje ar Liuksemburge. Tą skirtumą sudarė klientelizmas ir papildomos valstybinės pensijos, o tai yra būdinga Pietų Europos ir Lotynų Amerikos šalių modeliams. Būtent šiose romaniškojo modelio šalyse labiausiai pasireiškia klientelistiniai (lobistiniai, pažinčių ir giminystės) ryšiai, siekiant pritaikyti įstatymų leidybą savo siauriems elitiniams klaniniams poreikiams arba stengiantis apeiti įstatymus bei dažnai juos kaitalioti. Šiose šalyse socialinė diferenciacija yra viena didžiausių pasaulyje ir skurdo galima rasti labai daug. Amžių sandūroje Lietuvai buvo būdinga tokio romaniškojo tipo valstybės struktūra, kur buvo raginama viską ir visiškai privatizuoti likviduojant arba sumažinant valstybinio sektoriaus vaidmenį tokiose, atrodytų, didesnės valstybės globos reikalaujančiose srityse kaip sveikatos ir socialinė apsauga.

Pagerėjęs socialinės apsaugos administravimas gali būti tolesnės socialinės raidos sąlyga, skatinanti ne tik ekonominę plėtrą, bet ir socialinio kapitalo bei socialinio pasitikėjimo stiprėjimą.

✓ *Lietuvos Prezidentė D. Grybauskaitė pasisakydama apie Lietuvos socialinio draudimo sistemą, pabrėžė, kad sistema nuėjusi „į kiekį“ ir jau seniai reikalauja reformų, o vyriausybei rekomendavo spręsti socialinių išmokų dubliavimosi klausimą. Jos giliu įsitikinimu Socialinio draudimo sistemoje yra besidubliuojančių išmokų ir pensijų, ir tai turi būti kuo skubiau peržiūrėta ir kompleksiskai sprendžiama. Šalies vadovė kategoriškai pasisakė prieš, reformuojant daryti atskirus žingsnius, paliečiant ir supriešinant vieną ar kitą socialinę grupę - aiškinant, kad nukentės vieni, jeigu nemėginsime nuskriausti kitų.⁵*

⁵ D.Grybauskaitė skubina spręsti socialinių išmokų dubliavimosi klausimą [žiūrėta 2010-03-18]. Prieiga per internetą:<<http://www.balsas.lt/naujiena/302853/d-grybauskaite-skubina-spresti-socialiniu-ismoku-dubliavimosi-klausima>>.

Apibendrinant galima pasakyti, kad viena svarbiausių socialinio administravimo efektyvumo problemų buvo korupcijos ir skaidrumo, priimant sprendimus aukščiausiu lygiu. Taip pat klientelistinė papildomų išmokų sistema, kurios dėka buvo mokamos pensijos vadinamiesiems nusipelnusiems asmenims, jėgos struktūrų atstovams ir panašiai.

Šiandien išskiriamos šios problemos: didelė ir dažna teisės aktų kaita, ekonominiai, socialiniai ir demografiniai veiksniai neigiamai įtakoja valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą. Šalyje vykstantys įvairūs politiniai pokyčiai, priimami politiniai sprendimai, kai neįvertinamas tų sprendimų įgyvendinimui reikalingas lėšų poreikis, turi neigiamos įtakos socialinio draudimo sistemai bei vykdomai socialinio draudimo politikai ir jos tęstinumui. Nesukurtas socialinio draudimo ilgalaikio prognozavimo modelis ir kt.

1.3.1. Nemokumas ir jo teisinis vertinimas Lietuvoje

Lietuvių kalbos instituto parengtame ir internete skelbiamame Lietuvių kalbos žodyne, taip pat skelbiamame Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodžio „nemokumas“ reikšmė nėra aiškinama. Pagal B.Piesarską (1999) anglų kalbos žodis „insolvency“ aiškinamas kaip „*skolininko nemokumas; negalėjimas išsimokėti; bankrotas*“. Autorius pateikia minėtame Lietuvių kalbos žodyne ir žodžio „bankrotas“ reikšmę – „negalėjimas išsimokėti skolų, suvargimas“. Dabartinės lietuvių žodyne žodis „bankrotas“ aiškinamas kaip – „negalėjimas išsimokėti skolų, sužlugimas“ (Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė,2006).

J. Mackevičius ir D. Poškaitė (1998) akcentuoja įmonės mokumo apibrėžimą. Tai – įmonės potencialus sugebėjimas turimomis priemonėmis sumokėti už tai, kas įsipareigota, – gražinti skolas suėjus terminui. Savo knygoje „Finansinė analizė“ jie pažymi, kad tam, kad įmonė galėtų atsiskaityti su tiekėjais ar/ir kitais kreditoriais bei už kitus įsipareigojimus, įmonė turi turėti ir pinigų, ir likvidų turtą, kurį galėtų greitai paversti pinigais. Taigi įmonės vadovai, siekdami mažiausios rizikos, turi nuolat stebėti ir vertinti įvairias rizikos rūšis bei turi gebėti racionaliai vadovauti įmonei. Šiems procesams stebėti ir reguliuoti reikia informacijos, iš kurios būtų galima nustatyti veiklos rizikos laipsnį.

Labai panašiai mokumą apibudina ir V. Gronskas (2008). Jo nuomone mokumas - įmonės sugebėjimas įvykdyti savo ilgalaikius ir trumpalaikius įsipareigojimus (skolas) partneriams, bankams, mokesčių administratoriams ir kitoms institucijoms. Autorius nemokią įmonę įvardija tik tuo atveju, kada jos nuosavas turtas yra mažesnis už bendruosius ilgalaikius ir trumpalaikius įsipareigojimus.

Specialistai ir mokslininkai atkreipia dėmesį į tai, kad daugelyje valstybių iki 20 a. nemokumas buvo suprantamas kaip skolininko negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais, o bankrotas – žalos padarymas kreditoriams sumažinant turtą arba jį paslepiant – kas užtraukdavo baudžiamąją

atsakomybę. Šiuo metu bankroto ir nemokumo sąvokos, kai kada vartojamos kaip sinonimai arba priešingai, turi savarankiškas reikšmes.

Nemaža dalis valstybių savo įstatymuose yra apibrėžę nemokumą kaip teismo nustatytą absoliutų skolininko negalėjimą mokėti. Absoliutus negalėjimas mokėti reiškia, kad skolininkas yra patekęs į tokią finansinę padėtį, kai negali padengti savo skolų nei dabar, nei neturi galimybės tai padaryti ateityje. Jei skolininkas negali apmokėti skolų dabar, bet jo turimo turto aktyvas viršija pasyvą, tai toks skolininkas laikomas faktiškai negalinčiu mokėti, tačiau galinčiu sumokėti vėliau. (Nemokumo samprata ir jo,2006). Nemokumo teisinis vertinimas Lietuvoje pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė

Nemokumo teisinis vertinimas Lietuvoje

LR Civilinis kodeksas Žin., 2000, Nr. 74-2262.	CK sąvoka „nemokumas“ atskirais atvejais yra tapatinamas su sąvoka „bankrotas“. CK 6.786 str. 3 d. nustato, kad „jeigu komitentą tampa nemokus (jam iškeliamą bankroto byla), komisierius netenka sulaikymo teisės ir įgyja įkeitimo teisę į tą daiktą (priverstinis įkeitimas), o jo reikalavimai dėl daikto, kurį komisierius buvo sulaikęs, vertės dydžio tenkinami kartu su įkeitimu užtikrintais reikalavimais“; CK 6.792 str. 1 d. 3 p. nustatyta, kad „komiso sutartis baigiasi, jeigu komisierius miršta, pripažįstamas neveiksniu, ribotai veiksniumi ar nežinia kur esančiu, likviduojamas arba tampa nemokus (iškeliamą bankroto byla)“.
LR įmonių bankroto įstatymas Žin., 2001, Nr. 31-1010.	Įmonės nemokumo sąvoka yra pateikiama LR įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ). Ji taikytina visoms įmonėms, viešosioms įstaigoms, bankams ir kredito unijoms, tai yra juridiniams asmenims. 2005m. Ūkio ministerijos parengtame ĮBĮ pakeitimo ir papildymo projekte yra siūloma tiksliau reglamentuoti, kad „įstatymas taikomas visiems juridiniams asmenims, išskyrus valstybės biudžetines įstaigas, savivaldybių biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas ir religines bendruomenes ir bendrijas.
LR Darbo kodeksas Žin. 2002, Nr. 64-2569.	Tuo tarpu pagal LR darbo kodekso 205 str. 1 d. „darbdavys laikomas nemokiu, kai jam taikomos bankroto procedūros ir kitais įstatymų nustatytais atvejais“.
LR kontroliuojančiųjų IB įstatymas Žin. 2003, Nr. 74-3425.	LR kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo 15 straipsnio 2 dalies 2 punktas numato, kad „sutartis su depozitoriumu nutraukiama, jei depozitoriumas pasiskelbia ar paskelbiamas nemokiu arba jam iškeliamą bankroto byla“.
LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas Žin. 1999, Nr. 30-853.	Pagal LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 46 str. 6 d. „jeigu vekselio mokėtojas, nepaisant, akceptavo jis vekselį ar ne, paskelbtas nemokiu, taip pat tais atvejais, kai neakceptuotino vekselio davėjas paskelbtas nemokiu, kad vekselio turėtojas galėtų pateikti reikalavimus, pakanka teismo nutarties iškelti bankroto byla“.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Lietuvos mokslininkai vieningos nuomonės dėl Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme įtvirtintų dviejų savarankiškų sąvokų apie: bankrotą ir nemokumą. Jie teigia, kad bankrotas yra prilyginamas nemokios įmonės būsenai, kai jau vyksta bankroto procedūros teismine ar neteismine tvarka (Įstatymo 2 straipsnio 1 dalis).⁶ Taigi nemokumas yra viena iš sąlygų bankroto bylai kelti. Įmonės nemokumas pagal Įstatymo 2 straipsnio 8 dalį – tai įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų,

⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios.2001,Nr.31-1010[interaktyvus],[žiūrėta 2010-04-12]. Prieiga per internetą:< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=129687&p_query=&p_tr2=>.

taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.

Apibendrinant galima pasakyti, kad išanalizavus mokslinius ir norminius šaltinius daugelyje valstybių nemokumas suprantamas kaip skolininko negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais arba nustatomas teismo sprendimu kaip absoliutus skolininko negalėjimas mokėti. Šiuo metu bankroto ir nemokumo sąvokos vartojamos kaip sinonimai arba priešingai, turi savarankiškas reikšmes, tačiau dar daugelyje Lietuvos teisės aktų nemokumo ir bankroto sąvokų vartojimas akivaizdžiai išlieka neapibrėžtas. Tačiau vieningai pritariama dėl dviejų sąlygų nemokumui konstatuoti: tai trijų mėnesių terminas, per kurį nebuvo įvykdyti įsipareigojimai ir įsipareigojimai viršija pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės.

1.3.2. Nemokumo problemos bei ateities tendencijos

XX amžiaus pradžioje Lietuvoje bankrotas kaip reiškinys jau buvo. Tuo metu jis praktiškai palietė tik fizinius asmenis ir dažniausiai – ūkininkus. Daug jų bankrutavo dėl 1928 metų nepalankių gamtinių sąlygų nesugebėję gražinti bankams skolų.

Įmonės nemokumas Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme suprantamas siauriau nei bendrinėje kalboje. Pagal įstatymą tai tokia įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Visada yra svarbu išsiaiškinti, ar įmonė iš tiesų yra nemoki ir ateityje tikrai negalės vykdyti veiklos bei su ja susijusių įsipareigojimų, ar ji tik turi laikinų finansinių sunkumų, kurie gali būti išspręsti išsaugant įmonę kaip veikiančią rinkos dalyvį.⁷

Nemokumo būsenos nustatymas yra labai atsakingas veiksmas ir kaip matome iš Lietuvos bankrotų ir restruktūrizavimo bylų teisminės praktikos, teisėjams dažnai dar trūksta specialiųjų finansinių žinių ir patirties.

Neretai nemokumas nustatomas ir konstatuojamas labai formaliai. Tokia koncepcija, kai nemokumas nustatomas balanso pagrindu pagal tai, kad pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės t.y. įmonės turtas vertinamas ne rinkos, o balansine verte.

Jonė Kučinskaitė (2009) cituodama finansų analitiką Mindaugą Vaičiulį, teigia, kad per 2009 metų pirmąjį ketvirtį 45,5 proc. padidėjo fizinių ir juridinių asmenų skolos kredito institucijoms, komunalininkams bei kt. Beje, fizinių asmenų skolos didėjo sparčiau nei juridinių asmenų. Fizinių

⁷ Nemokumo sprendimai.[žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.nemokumas.lt/bankrotas/bankrotas.html>>.

asmenų skolos nuo sausio iki balandžio padidėjo 50 proc., arba 550 mln. Lt, juridinių asmenų atitinkamai 41 proc., iki 1,1 mlrd.Lt. Mindaugo Vaičiulio nuomone skolos Lietuvoje pasiekė grėsmingą mastą ir tai tik proceso pradžia. Antrąjį ketvirtį fizinių ir juridinių asmenų skolos dar didės. Tai lems ir didėsiantis nedarbas.

Kreditų vadybos lyderės Europoje „Lindorff“ specialistų duomenimis, viena iš pagrindinių delsimo apmokėti skolas priežasčių – su šalies ekonomikos lygiu susijusios problemos bei informacijos trūkumas, kaip elgtis susidūrus su skolomis. Jų paskaičiavimais nuo 2007 m. pradžios Lietuvos gyventojų ir juridinių asmenų skolų skaičius išaugo 46 procentais. Tuo pat metu šalies gyventojų atsiskaitymas už išsiskolinimus vis mažėja: 2007 metais buvo apmokėta 24 proc. bendrovės išieškomų skolų, 2008 metais – 36 proc., o 2009 metų rudenį – tik 16 procentų.⁸

9 lentelė

Skolų dinamika Lietuvoje (tūkst.Lt)

	2003 m.	2008 m.	2009 m. rugsėjis
Fiziniai asmenys (FA)	165 tūkst.	776 tūkst.	764 tūkst.
FA vidutinė skola	14,6 tūkst. Lt	36,7 tūkst. Lt	36,1 tūkst. Lt
Juridiniai asmenys (JA)	12,2 tūkst.	29,8 tūkst.	28,8 tūkst.
JA vidutinė skola	744 tūkst. Lt	1356 tūkst. Lt	1313 tūkst. Lt

	2008 m. palyginti su 2003 m. (kartų daugiau)	2009 m. palyginti su 2008 m. (proc. daugiau)
Fiziniai asmenys (FA)	4,7	1,5
FA vidutinė skola	2,5	1,6
Juridiniai asmenys (JA)	2,5	3,4
JA vidutinė skola	1,8	3,2

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus vadovaujantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis.[žiūrėta 2010-02-16].
Prieiga per internetą:< http://www.lba.lt/go.php/lit/2009_m/1980>.

Kreditų vadybos lyderės Europoje „Lindorff“ specialistų duomenimis, viena iš pagrindinių delsimo apmokėti skolas priežasčių – su šalies ekonomikos lygiu susijusios problemos bei informacijos trūkumas, kaip elgtis susidūrus su skolomis. Daugelis specialistų pabrėžia, kad šalies gyventojai dėl įvairių priežasčių vengia atsiskaityti už paslaugas ar privalomus mokėti mokėjimus. Jų manymu šiuo metu nemažai daliai išsiskolinimų įtaką daro ekonomikos nuosmukis, tačiau skolų nemokėjimo priežasčių reikėtų ieškoti ir pačiuose skolininkuose.

Pirmaujančios pasaulyje kreditų draudimo kompanijos „Euler Hermes“ ekspertų prognozės skelbia, kad pasaulinis bendrovių nemokumo indeksas 2008 metais padidės 25,1 proc., o 2009 metais – dar 25,4 proc. Jų nuomone nemokumo atvejų skaičius dramatiškai auga dėl tarptautinių

⁸Ekonomikos ir verslo naujienos.[žiūrėta 2010-04-17].Prieiga per internetą:< <http://www.infolaukas.lt/lt/pristatydama-nauja-tinklalapi-%E2%80%9Elindorff%E2%80%9C-ragina-ieskoti-sprendimu-/7687/>>.

finansinių rinkų krizės ir esminių ekonominės aplinkos pokyčių ir Vakarų Europoje įmonių nemokumo atvejų 2008 metais bus net 13,5 proc. daugiau nei praėjusiais (iki 169 000 atvejų), o 2009 šis rodiklis kils 16,7 proc., tai yra nemokių įmonių bus daugiau nei 197 000.⁹

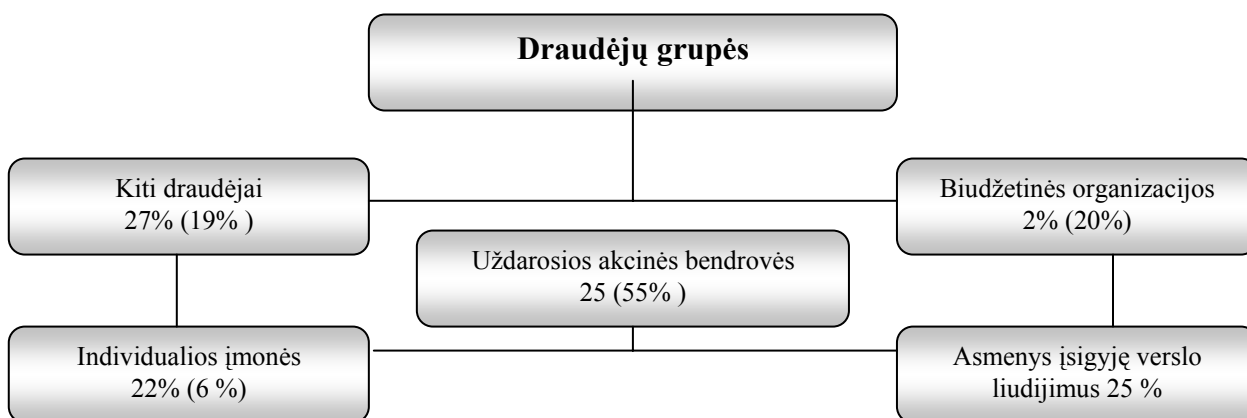
Bendrovės analitikai „Creditinfo Lietuva“, naudodami du naujus įsipareigojimų nevykdymo tikimybės prognozavimo modelius, nustatė, kad per artimiausius metus iki 20-30 proc. Lietuvos įmonių greičiausiai negalės vykdyti finansinių įsipareigojimų savo tiekėjams ar kreditoriams, dar dukart tiek bendrovių turės iš esmės pertvarkyti savo verslo procesus, kad išvengtų techninio bankroto.¹⁰

Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvoje nemokių įmonių skaičius pasiekė grėsmingą mastą ir tai tik proceso pradžia. Tokia pati tendencija išlieka ir pasaulyje, nes bendrovių nemokumo indeksas didėjo ir 2008-2009 metais t.y. apie 25 proc. per metus, o pagrindinės priežastys kodėl išaugo nemokumo atvejų skaičius tai – tarptautinių finansinių rinkų krizė ir ekonominė recesija. Per artimiausius metus apie 20-30 proc. Lietuvos įmonių greičiausiai negalės vykdyti savo mokesčių įsipareigojimų ir prievolių, o dar tiek pat iškils būtinybė pertvarkyti savo verslo procesus, kad išvengtų bankroto.

1.3.3.Valstybinio socialinio draudimo nemokumo subjektas

Valstybinio socialinio draudimo mokesčio subjektą sudaro atskiri bei konkretūs fiziniai ir juridiniai asmenys, privalantys mokėti įstatymais numatytas valstybinio socialinio draudimo įmokas nustatytais tarifų dydžiais ir terminais. Ypač svarbus vaidmuo tenka draudėjams ir apdraustiesiems, kadangi jie - pagrindiniai valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojai.

Yra skiriamos šios didžiausios ir pagrindinės draudėjų grupės:

% - atitinkamos draudėjų grupės lyginamasis svoris bendrame draudėjų skaičiuje;

(%) - apdraustųjų lyginamasis svoris nurodytose draudėjų grupėse;

6 pav. Draudėjų grupės

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus

⁹ „Euler Hermes“ prognozuoja įmokų nemokumo augimą. [žiūrėta 2010-02-26]. Prieiga per internetą:

<http://www.marketnews.lt/naujiena/euler_hermes_prognozuoja_imonių_nemokumo_augimą;itemid=6188>.

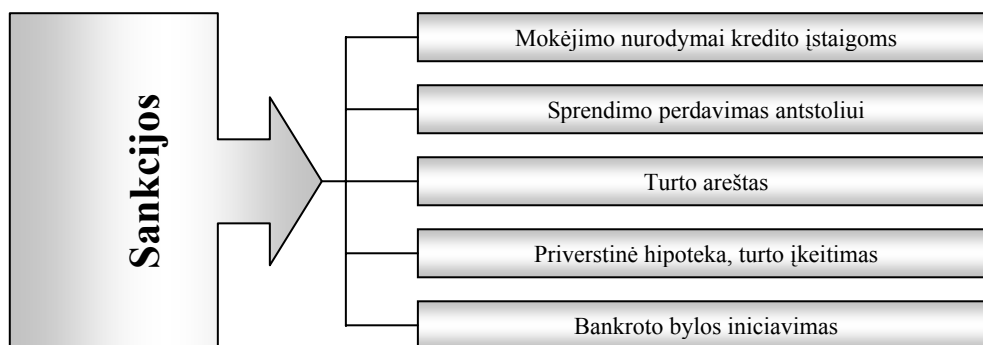
¹⁰ Nemokumas gresia trečdaliui įmonių. [žiūrėta 2010-03-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.sergel.lt/?id=3880>>.

Kaip matome iš 6 paveikslėlio didžiausia dalis apdraustųjų yra uždarsiose akcinėse bendrovėse bei biudžetinėse organizacijose. Kadangi draudėjų įmokos už apdraustuosius sudaro daugiau negu 90 proc. visų surenkamų įmokų į biudžetą, tai šių draudėjų grupių gebėjimas laiku vykdyti savo mokesines prievoles yra labai svarbus faktorius, užtikrinantis biudžeto administravimą bei įmokų surinkimo plano vykdymą.

Ne visi draudėjai laiku sumoka priskaičiuotas įmokas į VSDF biudžetą. Ir tai gerokai apsunkina savalaikį visų rūšių socialinių išmokų apskaičiavimą bei išmokėjimą. Nesumokėję valstybinio socialinio draudimo įmokų, baudų ir delspinigių iki teisės aktų nustatyto sumokėjimo termino paskutinės dienos yra įvardijami kaip - skolininkai. VSDFV teritorinių skyrių specialistai nuolat susiduria su vengimu mokėti socialinio draudimo įmokas, o esantys ir nauji įmokų vengimo būdai visada neigiamai įtakoja Fondo biudžeto vykdymą.

Tiek juridiniams tiek fiziniams asmenims, pažeidžiantiems teisės normas, reglamentuojančias valstybinį socialinį draudimą yra taikomi veiksmai numatyti Priverstinio poveikio priemonių taisyklėse¹¹.

Taisyklės suteikia teisę išieškoti priskaičiuotas įmokas į fondo biudžetą ne ginčo tvarka. Visų sankcijų taikymas (žr. 7 pav.), griežtai reglamentuotas sprendimų priėmimo, vykdomųjų dokumentų siuntimo, įteikimo eiliškumu bei terminais.

7 pav. Sankcijos taikomos draudėjams
Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus

Efektyviausiai taikomi „mokėjimo nurodymai kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjo sąskaitų“. Ši sankcija panaudojama visų tipų draudėjams, pradedant bendrovėmis, viešosiomis ir biudžetinėmis įstaigomis ir baigiant visomis savarankiškai dirbančiomis asmenų grupėmis. Antstoliai taip pat nemažai prisideda prie skolų išieškojimo. Rečiau kreipiamasi į teismą dėl bankroto bylos iniciavimo draudėjui bei turto arešto.

Nors Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai turi nemažai svirtų išieškant skolas į fondo biudžetą, tačiau pažaboti šio neigiamo reiškimo niekaip nepavyksta. Kelia

¹¹ VSDFV prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Dėl priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo//Valstybės žinios. 2009,Nr. 11-436.[interaktyvus],[žiūrėta 2010-01-25]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=336306&p_query=&p_tr2=

nerimą tai, kad be bendrovių ir savarankiškai dirbančių asmenų, kuriems dažniausiai taikomos priverstinio poveikio priemonės, vis dažniau tenka taikyti sankcijas viešosioms įstaigoms bei biudžetinėms savivaldybės įmonėms.

VSDF Valdyba draudėjų vengimą mokėti (nemokumą) akcentuoja kaip labai rimtą problemą ir yra įtraukusi į aukštos rizikos veiksnių priemonių planą, su numatytomis priemonėmis situacijai gerinti. Tačiau padėtis dėl įvairių objektyvių priežasčių negerėja. Skolos praleistais mokėjimo terminais didėja. Išieškoti skolas iš fizinių asmenų gana sudėtinga. Daugelis neturi registruotino turto, bei sąskaitų banke. Bendrovės veikdamos pagal „fenikso“ modelį kažkuriame įmonės veiklos etape, sukauptus didelį skolų biudžetui „bagažą“, yra likviduojamos, o jos savininkai steigia naujas įmones, kurioms perduoda ir senosios įmonės turtą, ko pasekoje priskaičiuotos socialinio draudimo įmokos nesumokamos į biudžetą, bet nurašomos kaip beviltiškos skolos.

Siekiant sumažinti draudėjų vengimą mokėti įmokas bei piktnaudžiavimą, VMI, VDI, SoDros ir teisėsaugos institucijų atstovai, Šiaulių apskrities veiklą vykdančių kontrolės institucijų koordinacinės tarybos posėdžiuose, nuolat kelia ir svarsto klausimus, susijusius su draudėjų nesąžiningumu vengiant įmokų mokėjimo bei siūlo įmokų vengimo prevencijos priemones.

Apibendrinant galima pasakyti, kad draudėjų vengimas mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas (nemokumas) išlieka viena iš didžiausių biudžeto vykdymo problemų. Nemokių draudėjų yra visuose įmonių tipuose bei savarankiškai dirbančių asmenų grupėse. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dėl nesavalaikio finansavimo vis dažniau nemokiomis tampa biudžetinės savivaldybės įmonės, bei viešosios įstaigos. Nors teritorinio skyriaus specialistai skolos išieškojimui taiko efektyviausias sankcijas ir prevencines priemones, stiprina administravimo kontrolę, tačiau nemokių draudėjų skaičius ir skolos praleistais mokėjimo terminais didėja.

1.3.4. Tyrimo metodologija

Kaip teigia K. Kardelis (2002), sėkmingam teoriniam darbo pagrindimui būtina teisingai pasirinkti ir panaudoti metodus, kurie nulems ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet ir tyrimo proceso veiksmingumą.

R. Tidikis (2003) pažymi, kad nuo teisingo metodo pasirinkimo priklauso gaunamų rezultatų vertė. O norint užtikrinti gaunamų rezultatų objektyvumą (ypač socialiniuose tyrimuose), būtina naudoti ne vieną metodą, o daugelį metodų, kadangi nagrinėjant tą patį reiškinį ar faktą, bet skirtingais metodais galima gauti ne tik skirtingus, bet ir prieštarigus rezultatus.

Atlikdamas VSDF biudžeto administravimo ir nemokumo problemų tyrimą, remsiuosi teritorinio skyriaus apyskaitiniais duomenimis apie biudžeto pajamas, skolingų draudėjų skaičiaus kitimą, jiems taikomas sankcijas bei įtakojančių veiksnių įtaką įmokų surinkimo lygiui.

Apyskaitinius duomenis apdorosiu ir sujungsiu į suvestines vienaarūšes grupes, ko pasekoje pateiksiu lentelėse bei paveiksluose (diagramose).

Kadangi tiriamajame darbe išnagrinėti visų VSDF biudžeto problemų neįmanoma, sutelksiu visą dėmesį ties draudėjų nemokumo problema ir jų sprendimo būdams, o neaptartas problemas paliekant kitų darbų objektais.

Lietuvoje socialinio draudimo - „SoDros“ problemos ypatingai paskutinius du metus nuolatos gvildenamos, tačiau darbų smulkiai ištyrusių VSDF biudžeto surinkimo t.y.(draudėjų nemokumo) problemą yra mažai. Dažniausiai pateikiama informacija, remiantis makroekonominiais rodikliais, statistiniais duomenimis, kuriuos teikia ir nurodo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, VSDF Valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Statistikos departamentas.

Sąvoka mokslas – žinomas, neretai daugelio mūsų vartojamas žodis. Pajusti mokslinio proceso sudėtingumą galima tik pačiam atlikus vienokią ar kitokią tyrimą. Mokslinio tyrimo objektu gali būti bet kuri žmogaus veikla, jo pažinimo sritis. Pagal tyrimų pobūdį mokslą priimta skirstyti į fundamentalųjį ir taikomąjį. *Fundamentalieji tyrimai* skirti teorinėms mokslo problemoms nagrinėti, formuluoti naujus dėsnius. *Taikomųjų tyrimų* tikslas – tobulinti konkrečius procesus, technologiją t.y. praktiškai pritaikyti fundamentaliųjų tyrimų rezultatus.

Pažinimas yra žmogaus minties santykis su tikrove. Skiriami trys pažinimo proceso elementai: pažinimo subjektas (tai kas vykdo pažinimą – žmogus, kolektyvas, visuomenė ir t.t.), pažinimo objektas (tai į ką žmogus nukreipia savo pažintinę veiklą) ir santykis tarp jų. Santykiu tarp elementų galima laikyti metodiką – metodų visumą, skirtą kuriai nors konkrečiai problemai tirti.

Mokslinis metodas – tai būdas, kuriuo pasiekiamas mokslinis rezultatas. Atsiradus problemai, privalo atsirasti ir technika, kad būtų galima pradėti tirti objektą. Moksliniai metodai veda į tam tikro dėsniu nustatymą.

Darbe naudosiu mokslinius tyrimo metodus:

Bendruosius - analizė, sintezė, lyginimas, matematinė statistika, modeliavimas, lentelinis ir grafinis vaizdavimas, apibendrinimas.

Specialius – kontent (turinio) analizė – tirti masinių komunikacijų tekstų turinį.

Tyrimo metodas tai – tam tikrų praktinių arba pažintinių rezultatų gavimo būdas, taikant įvairias priemones.

Kaip teigia G.Merkys (1999) *analizė* – mokslinis metodas, pagrįstas faktiniu visumos skaidymu į sudėtinę dalis. Naudota viena iš jos formų – visumos suskaidymas į dalis, norint pažinti ne tik sudėtinę dalis, bet nustatyti dalių santykius. *Sintezė* tai – faktinis įvairių elementų, objekto dalių jungimas į visumą. Sintetinama faktų ir idėjų lyginimu, apibendrinimu.

Finansų ir ekonominė analizė plačiausiai taiko lyginimo būdą. R. Tidikis (2003) pažymi, kad *Lyginimas* – mokslinis metodas, kuriuo vykdomas objektų gretinimas ir vertinimas. Tikslas pažinti

tarpusavio santykius. Taikant šį būdą, galima išsiaiškinti nukrypimus nuo projektuojamų rodiklių dydžių, materialinių, laiko, piniginių normų, įvertinti rodiklių augimo tempus, dinamiką, tendencijas, galimybes numatyti veiklos perspektyvas.

Įvairių rodiklių skaidymas mintimis įvairiomis kryptimis (vieta, laiką, įvairius veiksnius) į sudėtines dalis (elementus) – *vadinamas detalizavimo* būdu arba tam tikro reiškinių ar proceso analize. *Detalizavimas* padeda įvairiapusiškai įvertinti tiriamus reiškinius, nustatyti priežastis, nulėmusias rezultatus.

Modeliavimas - egzistuojančių arba laukiamų objektų tyrimas, naudojantis jų modeliais ir modelio kūrimas. Modeliavimas – eksperimentas, kuriame tiriamasis objektas pakeičiamas modeliu, nes eksperimentas su pačiu objektu per brangus, pavojingas ir ilgas. Modeliavimas – ne tik aiškina žinomus reiškinius, bet ir paaiškina nežinomus.

Biudžeto administravimo ir nemokumo problemų tyrimo modelyje - bus pateiktas procentinis plano įvykdymas, pokyčiai, įvykę per analizuojamą laikotarpį, tiriamų reiškinių struktūra, ryšiai ir jų įtaka. Naudosiu *grafinį ir lentelinį vaizdavimą*, kadangi iliustracijos yra teksto papildymo instrumentas. Grafiniai būdai aiškiau iliustruoja analizės rezultatus, leidžia nustatyti ryšio tarp atskirų rodiklių ar veiksnių formą, parodo ekonominio reiškinių kitimą laikui bėgant.

Darbe bus naudojamos šios tyrimo stadijos:

- ✓ pirminės statistinės informacijos rinkimas;
- ✓ statistinė suvestinė ir pirminės informacijos dorojimas;
- ✓ statistinės informacijos analizė.
- ✓ Focus metodas (ekspertų vertinimus, požiūrį bei nuomonių skirtumus)

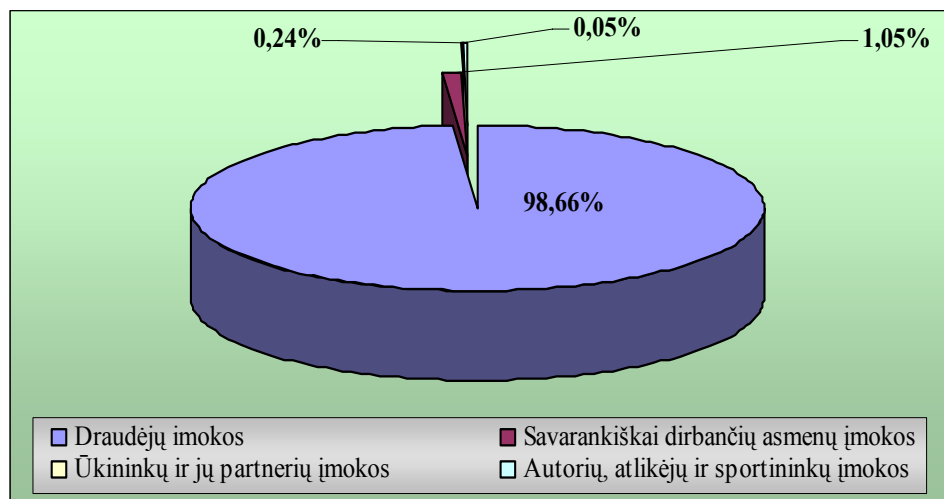
Atlikdamas tyrimą, pagal atskirus statistinės visumos vienetus, sieksiu gauti tam tikrą reikalingų reikšmių (tiriamų požymių) iškeltam uždaviniui spręsti. Informaciją statistiškai apdorosiu: gausiu visos tiriamos visumos ir jos dalies tyrimo rezultatus, sisteminsiu visumos vienetus pagal panašumo požymius ir t.t., t.y. statistinio grupavimo metodus. Statistinę informacijos analizę atliksiu, remiantis apibendrinančiais statistiniais rodikliais: absoliučiais, santykiniais, vidutiniais dydžiais.

Remiantis statistinių rodiklių sistema, nustatysiu nagrinėjamo reiškinių dinamiką, o taikant dinamikos eilučių analizės būdą, apskaičiuosiu rodiklių vidutinius dydžius: vidutinį rodiklio lygį arba vidutinį absoliutų prieaugį per tam tikrą laikotarpį, vidutinį tam tikro laikotarpio augimo tempą. Didėjimo tempas parodys, kiek kartų padidėjo (sumažėjo) reiškinių lygis šiuo laikotarpiu praėjusio laikotarpio atžvilgiu arba kiek procentų siekia esamasis lygis praėjusio atžvilgiu. Informacijos analizė bei atlikta ryšių priklausomybė (koreliacija) tarp faktoriinių ir rezultatinių rodiklių leis atskleisti priežastinius nagrinėjamų reiškinių ryšius jų stiprumą, spręsti apie skirtingų veiksnių įtaką ir sąveiką, vertinti naudojamų valdymo sprendimų efektyvumą, numatyti galimus ekonominius ir socialinius padarinius.

2. ŠIAULIŲ MIESTO VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ĮMOKŲ ADMINISTRAVIMO IR DRAUDĖJŲ NEMOKUMO ANALIZĖ

2.1.VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų administravimo problematika (nemokumas)

VSDFV Šiaulių skyriaus biudžeto pagrindą sudaro privalomojo socialinio draudimo įmokos. Jas privalo mokėti apdraustieji tarifu 3 proc. pensijų socialiniam draudimui ir 6 proc. privalomam sveikatos draudimui nuo priskaičiuoto atlyginimo sumos bei darbdaviai 30,98%; 31,13%; 31,7% nuo priskaičiuoto darbo užmokesčio priklausomai, kuriai įmokų tarifų grupei priklauso jų įmonė. Be minėtų įmokų teritorinis skyrius administruoja ir savarankiškai dirbančių asmenų – individualių įmonių savininkų, TŪB, KŪB tikrųjų narių, ūkininkų ir jų partnerių, savanoriškai apsidraudusių asmenų įmokas. Nuo 2009 metų pradėtos administruoti įmokos iš asmenų užsiimančių sportine veikla, atlikėjų bei gaunančių autorinius atlyginimus.

8 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2009 m. įmokų struktūra.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Iš 8 paveikslėlio matyti, kad 2009 metais į VSDFV Šiaulių skyriaus biudžetą daugiausia įmokų buvo surenkama iš draudėjų privalomųjų valstybinio socialinio draudimo įmokų, kas sudaro 98,66 proc., savarankiškai dirbančiųjų 1,05 proc., atlikėjų, sportininkų ir autorių 0,24 proc. ir visiškai nedidelį indėlį į biudžetą įneša ūkininkai ir jų partneriai 0,05 proc. Iš aukščiau pateiktų duomenų darytina išvada, kad šiuo metu verslo žmonės (darbdaviai) realiai finansuoja piliečių socialinį draudimą bei socialinę apsaugą.

Išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų administravimo efektyvumą t.y. VSD įmokų surinkimo lygį ir kitimo dinamiką pastebėta, kad įmokų surinkimo lygis gana aukštas. Tiriamuoju laikotarpiu jis kito nuo 98,98 proc. iki 99,26 proc. (žr. 10 lent.).

Nors skyriui ir pavyko išlaikyti gana aukštą surinkimo lygį procentine išraiška ir likti vienu iš lyderių A grupės miestų kategorijoje, tačiau draudėjų skola fondo biudžetui ženkliai didėjo. Nuo 29,9 mln.Lt 2005 metais iki 40,1 mln.Lt 2009 metais. Skirtumas tarp priskaičiuotų ir sumokėtų įmokų atitinkamai padidėjo nuo 2,6 mln.Lt 2005 metais iki 4,9 mln.Lt 2009 metais.

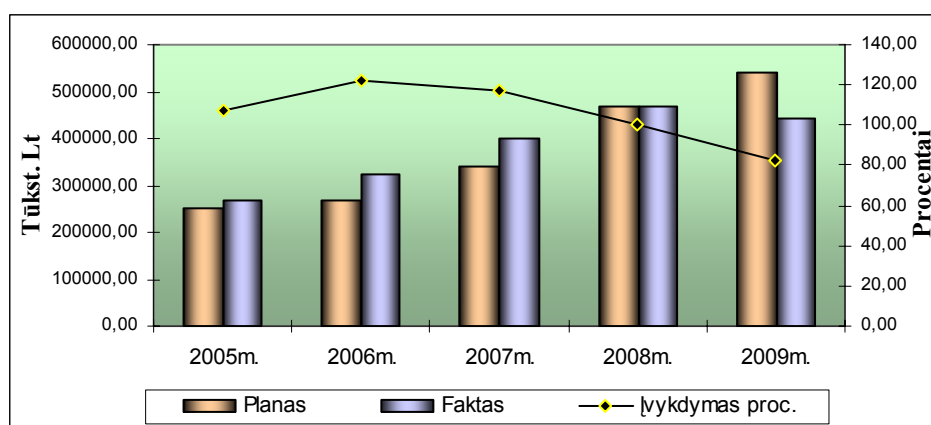
10 lentelė

Įmokų surinkimo lygis 2005-2009 metais

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Priskaičiuota įmokų per metus Lt.	265470278,0	325982511,0	402535651,0	469515017,8	447600083,7
Surinkta įmokų per metus Lt.	262865202,0	323560339,0	398421837,0	465232587,2	442695326,1
Surinkimo lygis proc.	99,02	99,26	98,98	99,09	98,90
Bendras draudėjų įmokų įsiskolinimas laikotarpio pabaigai Lt.	29984556,0	28837009,0	31931572,0	35734187,7	40078795,1
Skirtumas tarp priskaičiuotų įmokų ir sumokėtų Lt	-2605076,0	-2422172,0	-4113814,0	-4282430,6	-4904757,6

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Nagrinėjant 2005-2009 m. VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo plano vykdymą, stebima visai kita situacija (žr. 9 pav.). Nuo 2005 metų iki 2008 metų planas buvo nuolatos įvykdomas t.y. (perteklinis). 2005 m. planas viršytas 7,6 proc. arba – 19 mln.Lt , 2006 m. net 21,7 proc. kas sudarė 58,01 mln.Lt, 2007 m. 16,9 proc. arba 57,7 mln.Lt. Tačiau šis spartus įmokų surinkimo augimas 2008 metais pasiekė ribą, ko pasekoje planas buvo įvykdytas tik 0,01 proc. arba 53,3 tūkst. Lt. Didžiausias nuosmukis įmokų surinkime patirtas 2009 metais, kada planas įvykdytas tik 82,14 proc. arba nesurinkta į biudžetą planuotų 96,6 mln.Lt.

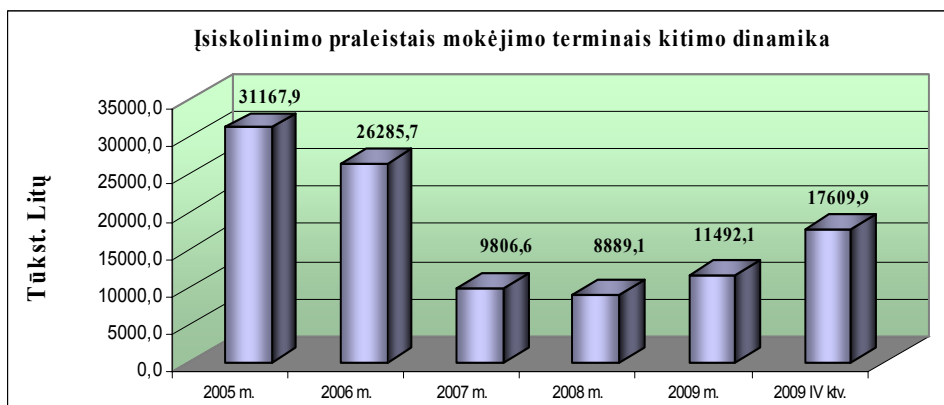

9 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. įmokų plano vykdymas tūkst.Lt.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išanalizavus Šiaulių skyriaus draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamiką 2005-2009 m. laikotarpiu, matomas gana ženklus kitimas (žr. 10 pav.). Įsiskolinimas Fondo biudžetui nuo 2005 iki 2008 metų mažėjo ženkliai ir nuo 31,2 mln. Lt sumažėjo net iki 8,9 mln.Lt., tačiau šio rezultato priežastis – nurašytos beviltiškos skolos bankrutuojančių Šiaulių miesto

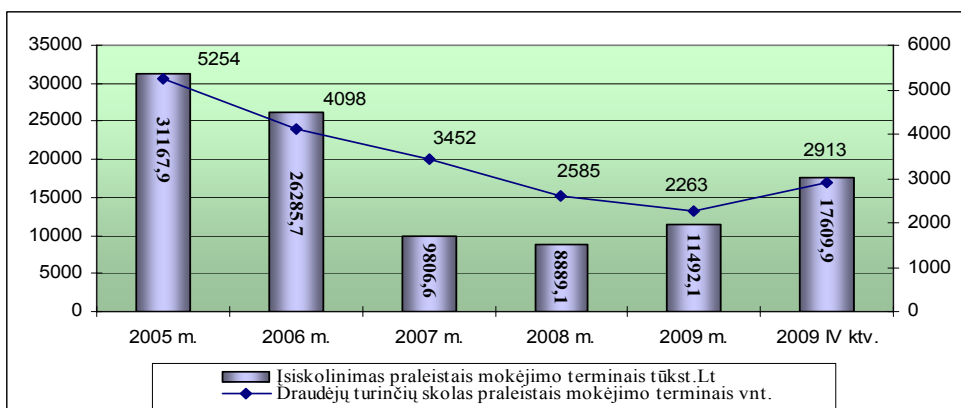
įmonių su labai didelėmis kreditorinėmis skolomis. 2008 m. skolos dydis pradėjo didėti ir pasiekė 11,5 mln.Lt sumą, o 2009 IV ketvirčio pabaigoje skolos praleistais mokėjimo terminais dydis buvo net 17,6 mln.Lt.

10 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika tūkst.Lt.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičiaus kitimą 2005-2009 m., apskaičiuoti baziniu būdu absoliutūs pokyčiai ir padidėjimo (sumažėjimo) tempai. Remiantis gautais rezultatais, kurie pateikti (žr. 11 pav.), nustatyta, kad teritorinio skyriaus 2005-2009 m. skolingų draudėjų skaičius lyginant su baziniais metais 2005 m. nuolatos mažėjo, o didžiausias absoliutus skolininkų skaičiaus sumažėjimas pastebimas 2008 metų IV ketvirtį, kada minėtų draudėjų tebuvo 2263. 2009 metais situacija keitėsi į neigatyvią pusę ir skolingų draudėjų skaičius padidėjo iki 2913.

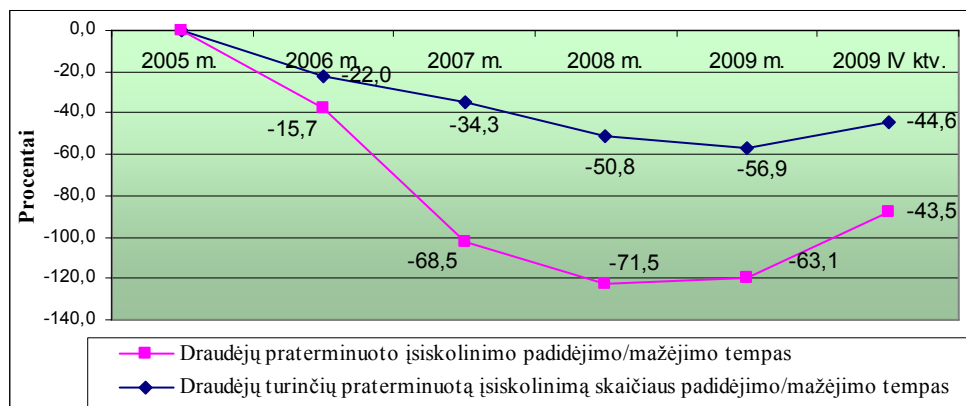

11 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. draudėjų skaičiaus turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Per visą tiriamąjį laikotarpį staigus skolininkų mažėjimas pastebimas 2008-2009 metais, kada sumažėjimo tempas lyginant su baziniu laikotarpiu atitinkamai buvo net 50,8 proc. ir 56,9 proc. (žr. 12 pav.).

Tiriant VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų išskolinimą praleistais mokėjimo terminais, pastebima labai panaši dinamika, kaip ir su skolininkų skaičiaus kitimu. Detaliau išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus skolininkų skaičiaus ir skolų dydžių sumažėjimo tempus tiriamuoju laikotarpiu ir palyginus juos su baziniais 2005 metais, pastebime abiejų lyginamųjų dydžių sumažėjimus.

12 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. įmokų plano vykdymas tūkst.Lt
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

12 paveikslėlyje pavaizduota skolininkų skaičiaus ir išskolinimo kitimo dinamika. Iki 2005 metų sumažėjimo tempai labai nesiskyrė, sumažėjimas buvo labai panašus, tačiau 2007 metais situacija keitėsi. Praleistais mokėjimo terminais skolos dydis palyginus su baziniais metais sumažėjo net 68,5 proc. ir sudarė 9806,6 tūkst.Lt, o skolininkų skaičius iki 34,3 proc. arba 3452 draudėjai, 2008 metais išskolinimas netgi sumažėjo iki 71,5 proc. – 8889,1 tūkst.Lt, o draudėjų iki 50,8 proc.- 2585. 2009 metais išskolinimas praleistais mokėjimo terminais pradėjo didėti t.y. sumažėjimo tempas sudarė jau tik 63,1 proc. arba 11492,1 tūkst.Lt , o skolininkų skaičiaus sumažėjimas dar vis mažėjo iki 56,9 proc. iki 2263 ir tiriamuoju laikotarpiu pasiekė mažiausią absoliutų skaičių. 2009 metų IV ketvirtį skolininkų skaičiaus sumažėjimas jau tesiekė 44,6 proc. t.y. padaugėjo skolingų draudėjų iki 2913, o išskolinimas pradėjo didėti, kadangi jo sumažėjimo tempas tebuvo tik 43,5 proc. arba 17609,9 tūkst.Lt.

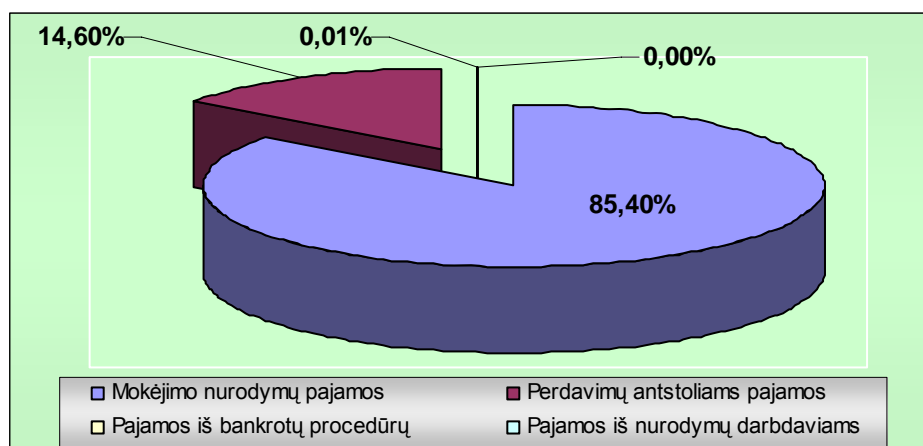
Apibendrinant galima pasakyti, kad per visą 5 metų analizuojamą laikotarpį įmokų surinkimo lygis buvo gana aukštas ir kito nuo 98,98 iki 99,26 proc. VSD įmokų planą skyriaus specialistai įvykdavo iki 2008 metų su ženkliais pertekliumi, tačiau vykstant esminiams ekonominės aplinkos pokyčiams Lietuvoje, 2009 metais planas tebuvo įvykdytas 82,14 proc. ir į fondo biudžetą nesurinkta 96,6 mln. Lt. Nemokumo didėjimą parvirtina faktas, kad bendras draudėjų išskolinimas nuo 2005 iki 2009 m. nuo 29,9 mln.Lt padidėjo iki 40,1 mln. Lt.

Reikia konstatuoti faktą, kad teritorinio skyriaus specialistai griežtindami, priverstinių poveikio priemonių taikymą draudėjams bei stiprindami administravimo kontrolę sugebėjo ženkliai sumažinti ne tik skolos dydį praleistais mokėjimo terminais, bet ir draudėjų turinčių skolas

praleistais mokėjimo terminais skaičių. Skolos dydis praleistais mokėjimo terminais nuo 31,2 mln. Lt buvo sumažintas iki 8,9 mln.Lt, o skolininkų skaičius atitinkamai nuo 5,3 tūkst. iki 2,3 tūkst. Situacija dėl anksčiau minėtų priežasčių keitėsi 2008-2009 m., ir stipriai pablogino skyriaus rodiklius t.y. skolos praleistais mokėjimo terminais išaugo iki 17,6 mln.Lt, atitinkamai skolininkų skaičius – 2,9 tūkst.

2.2. VSDFV Šiaulių skyriaus priverstinio poveikio priemonių taikymo draudėjams analizė

VSDFV Šiaulių skyrius vykdydamas savo funkcijas ir operatyviai tvarkydamas Fondo lėšas, bei užtikrindamas priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą priverstas taikyti priverstinio poveikio priemones draudėjams, kurios patvirtintos Fondo direktoriaus įsakymu. Kaip matyti iš 13 paveikslėlio didžiausią lyginamąjį svorį t.y. net 85,4 proc. išieškant nepriemokas į fondo biudžetą turi mokėjimo nurodymai teikiami kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų. Antstoliai išieško ženkliai mažiau iki 14,6 proc., pajamos iš bankroto procedūrų labai minimalios ir sudaro 0,1 proc. nuo visos išieškotos sumos. Pajamos iš nurodymų darbdaviams tesudaro 0,0011 proc., todėl ši sankcija tarsi prevencinė priemonė, kuri užkerta kelią nepareigingiems apdraustiesiems piktnaudžiauti, vengiant vykdyti savo mokestines prievolės.

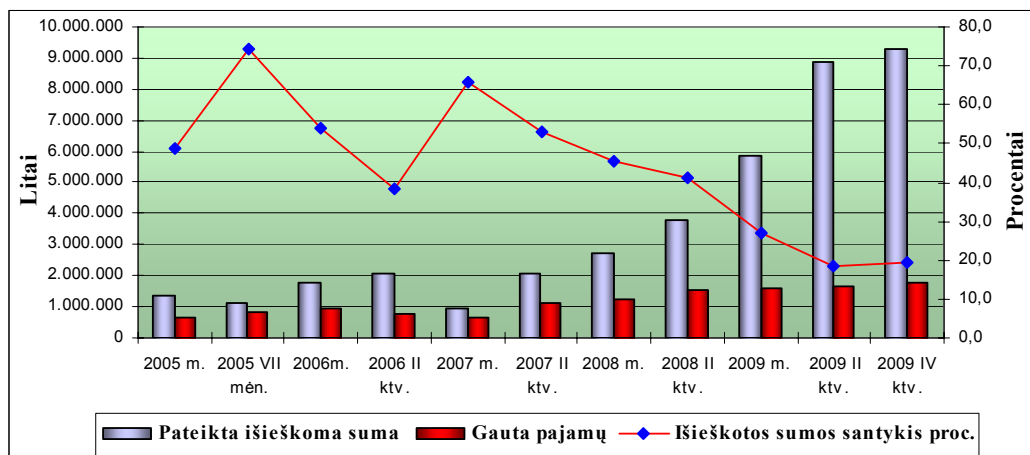

13 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus pajamų iš priverstinio poveikio priemonių struktūra 2009 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Palyginus kiek ir kokių sankcijų skyriaus specialistams teko pritaikyti draudėjams buvo nustatyta, kad daugiausia taikomi mokėjimo nurodymai kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų.

Jeigu 2005 metais per mėnesį pateikta kredito įstaigoms išieškoma suma tebuvo 1,4 mln.Lt (žr. 14 pav.), tai 2009 metų IV pabaigoje išieškomos sumos dydis sudarė net 9,3 mln.Lt per mėnesį. Nuo 2007 metų II ketvirčio sparčiai pradėjo didėti perduodamų sprendimų skaičius t.y. jeigu per 2007 m. II pusmetį buvo išsiunčiama 4,7 tūkst. sprendimų tai per 2008 – 2009 m. II pusmečius atitinkamai 9,8 ir 12,2 tūkst.(žr. 11 lent.) Tačiau minėtos sankcijos efektyvumas buvo gana aukštas

tik 2005-2007 II ketvirčiais, nes santykis tarp išsiųstos ir išieškotos sumos atitinkamai sudarė 74,2 ir 66,0 proc. Visiškai kitokia situacija stebima nuo 2008 metų pradžios, kada išieškojimo santykis pradėjo sparčiai mažėti ir iki 2009 metų pabaigos nukrito net iki 19,4 proc.

14 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus pajamų iš mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms efektyvumo 2005-2009 m. kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išnagrinėjus perdavimų išieškoti skolas iš draudėjų antstolių kontoroms (žr. 11 lent.), nustatyta, kad per 2005 m. I pusmetį skyriaus išieškojimo specialistai perduodavo 134 sprendimus antstoliams. Perdavimų skaičius tiriamuoju laikotarpiu nuolat didėjo. Staigus sprendimų skaičiaus padidėjimas stebimas 2006 m. I pusmetį ir siekė net 540 sprendimų. Po to situacija šiek tiek stabilizavosi ir sprendimų skaičius augo nedideliais tempais. Tačiau 2007 m. II pusmetį nemokių draudėjų dėka skyrius priverstas buvo perduoti 561 sprendimą išieškoti skolas ne ginčo tvarka. Nuo minėto laikotarpio iki 2009 IV ketvirčio sprendimų skaičius kito nuo 525 iki 614. Lyginant su baziniais metais perdavimų antstoliams sprendimų skaičiaus padidėjimo tempas nuo 2005 m. sparčiai didėjo ir 2008 m. II pusmetį siekė net 358,2 proc. Situacija mažai tepasikeitė ir iki 2009 m. IV ketvirčio bazinis padidėjimo tempas išliko gana didelis 291,8 proc.

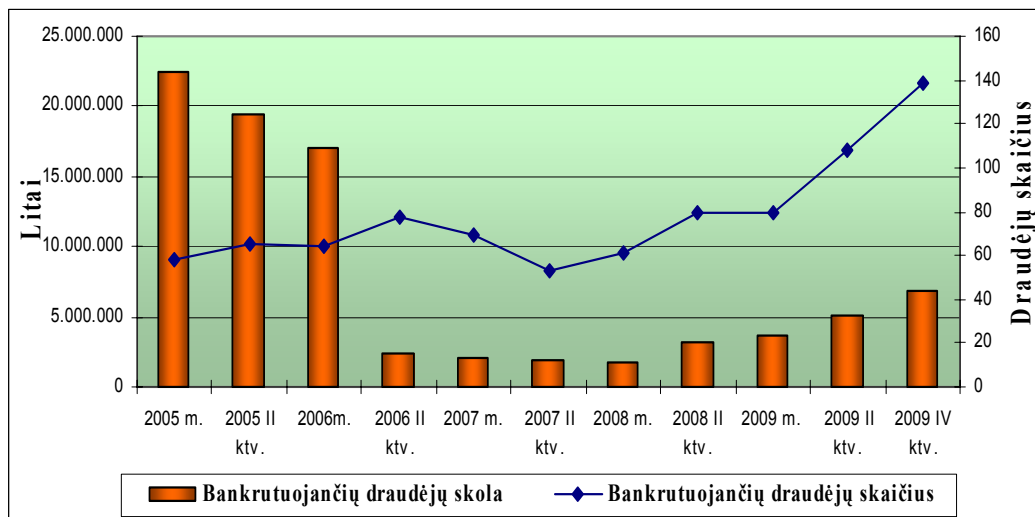
11 lentelė

2005 - 2009 m. taikytos priverstinio poveikio priemonės

	2005 I pusmt.	2005 II pusmt.	2006 I pusmt.	2006 II pusmt.	2007 I pusmt.	2007 II pusmt.	2008 I pusmt.	2008 II pusmt.	2009 I pusmt.	2009 II pusmt.
Mokėjimo nurodymų skaičius	3594	3040	3537	3022	4456	4717	7035	9806	12083	12212
Padidėjimo / sumažėjimo tempas proc.	0	-15,4	-1,6	-15,9	24	31,2	95,7	172,8	236,2	289,5
Perdavimų antstoliams sprendimų skaičius	134	166	540	241	328	561	566	614	584	525
Padidėjimo / sumažėjimo tempas proc.	0	23,9	303	79,9	144,8	318,7	322,4	358,2	335,8	291,8

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išanalizavus bankrutuojančių įmonių kitimo dinamiką (žr.15 pav.), pastebėta, kad bankrutuojančių draudėjų skaičius iki 2008 II ketvirčio kito tarp 58 ir 77 bankroto procedūrų. Tačiau bankrotų padaugėjo 2008 metų pabaigoje ir 2009 metų bėgyje skaičius išaugo nuo 108 įmonių II ketvirtyje iki 139 metų pabaigoje.

15 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių įmonių 2005-2009 m. kitimo dinamika
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

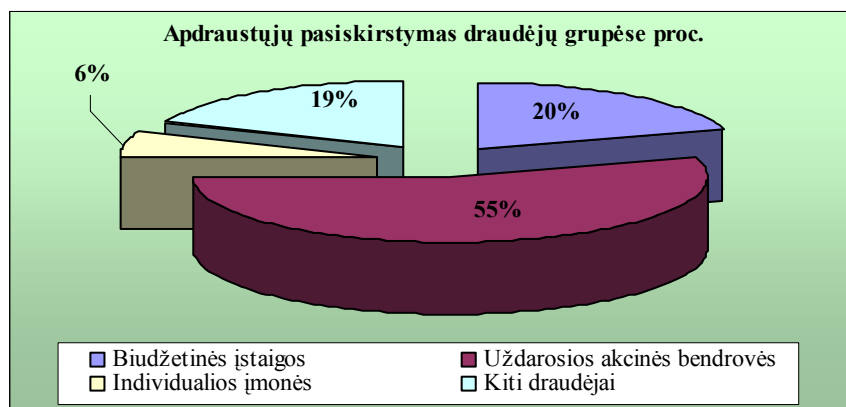
Tiriamuoju laikotarpiu skyriaus specialistams pasisekė užbaigti senas bankroto procedūras ir nurašyti skolas, kas ir atsispindi 2005-2006 metų laikotarpyje, kada bankrutuojančių įmonių skola sumažėjo nuo 22,4 mln.Lt iki 2,3 mln.Lt. Ši situacija nebuvo stabili ir ilgai neišsilaikė. Jau nuo 2008 m. bankrutuojančių įmonių įsiskolinimas pradėjo didėti ir nuo 1,8 mln.Lt per nepilnus metus išaugo iki 6,8 mln.Lt.

Apibendrinant galima pasakyti, kad teritorinio skyriaus mokėjimo nurodymų, teikiamų kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų, efektyvumas gana žemas tik 19,4 proc., tačiau ši sankcija išlieka pati svariausia, kadangi ją taikant yra išieškoma į fondo biudžetą iki 85,4 proc. visų išieškomų sumų. Visos kitos sankcijos nėra labai efektyvios ir tik iš antstolių kontorų yra pervedama apie 14,6 proc. nepriemokų.

Atkreipiant dėmesį į visų sankcijų sprendimų skaičiaus kitimo dinamiką, ir padidėjimo tempus darytina išvada, kad skolininkų ir nemokių draudėjų skaičius sparčiai auga. Tiriamuoju laikotarpiu tiek mokėjimo nurodymų, tiek antstolių sprendimų skaičiaus padidėjimo tempai palyginus su baziniais metais 289,5 ir 291,8 proc. Šiuos teiginius dalinai patvirtina ir bankrutuojančių įmonių skaičiaus kitimas Šiaulių apskrityje. Nežinoma kiek įmonių sugebėjo pertvarkyti savo verslo procesus, kad išvengtų bankroto, tačiau per 2009 metus bankroto procedūrų nuo 80 padidėjo iki 139.

2.3. Valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupių analizė

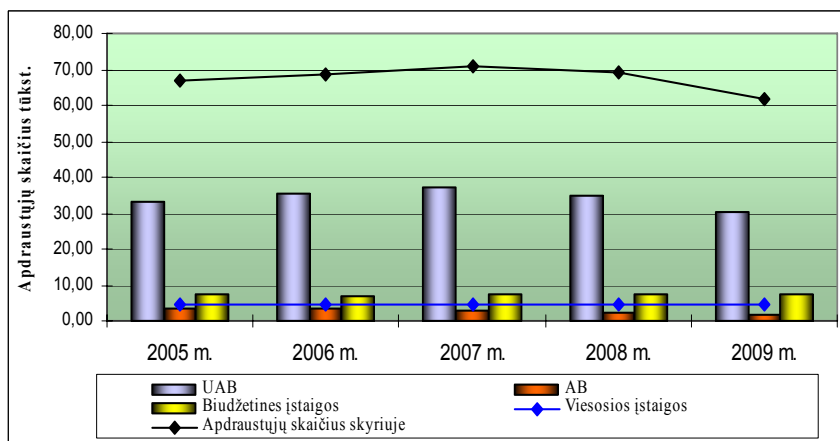
Iš 16 paveikslėlio matyti, kad draudėjų grupės, kurios turi daugiausia apdraustųjų – tai Uždarnosios akcinės bendrovės, Akcinės bendrovės, biudžetinės ir viešosios įstaigos.

16 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus apdraustųjų pasiskirstymas grupėse proc.
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Palyginus šių draudėjų grupių apdraustųjų skaičių su visais teritorinio skyriaus apdraustaisiais net 55 proc. apdraustųjų yra Uždarosiose akcinėse bendrovėse, atitinkamai 20 proc. biudžetinėse ir viešosiose įstaigose, 6 proc. individualiose įmonėse ir 19 proc. kitose draudėjų grupėse.

Išanalizavęs apdraustųjų pasiskirstymo struktūrą ir kitimo dinamiką pastebime, kad uždarosiose akcinėse bendrovėse apdraustųjų skaičius ženkliai skiriasi nuo kitų pasirinktų tiriamųjų draudėjų grupių (žr. 17 pav.).

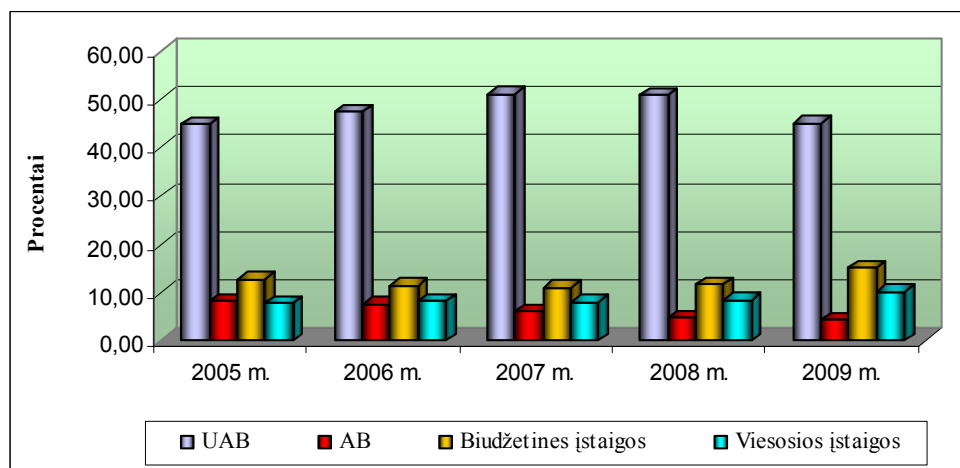
17 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių apdraustųjų lyginamasis svoris su visais apdraustaisiais 2005-2009 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Tuo pačiu ir apdraustųjų kitimas tiriamuoju laikotarpiu buvo netolygus. Uždarosiose akcinėse bendrovėse nuo 33,063 tūkst. žm. 2005 metais apdraustųjų padidėjo iki 37,395 tūkst. žm. 2007 metais. 2008 metais apdraustųjų skaičius sumažėjo 2,393 tūkst. žm., o 2009 metais net 7,083 tūkst. žm. palyginus su 2007 metais.

Akcinėse bendrovėse apdraustųjų skaičius visą tiriamąjį laikotarpį mažėjo ir nuo 3,629 tūkst. žm. 2005 metais sumažėjo iki 1,779 tūkst. žm. 2009m., biudžetinėse ir viešosiose įstaigose darbuotojų skaičius dėl įmonių specifiškumo (mažos pareigybių kaitos) ypatingai nesikeitė. Biudžetinėse įstaigose nuo 7,638 tūkst. žm. 2005 metais sumažėjo iki 7,386 tūkst. žm. 2009 metais. Viešosiose įstaigose stebimas net nedidelis apdraustųjų skaičiaus padidėjimas, nuo 4,436 tūkst. žm. 2005 metais iki 4,548 tūkst. žm. 2009 metais. Apibendrinant galima teigti, kad palyginus bendrą teritorinio skyriaus apdraustųjų skaičių ir tiriamų bendrovių, pastebima panaši mažėjimo tendencija, o viešųjų ir biudžetinių įstaigų apdraustųjų skaičius kito nežymiai.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šie draudėjai ženkliai įtakoja įmokų surinkimo plano vykdymą, kadangi jų įmokų surinkimo lyginamasis svoris palyginus su visomis skyriaus įmokomis gana didelis (žr. 18 pav.).

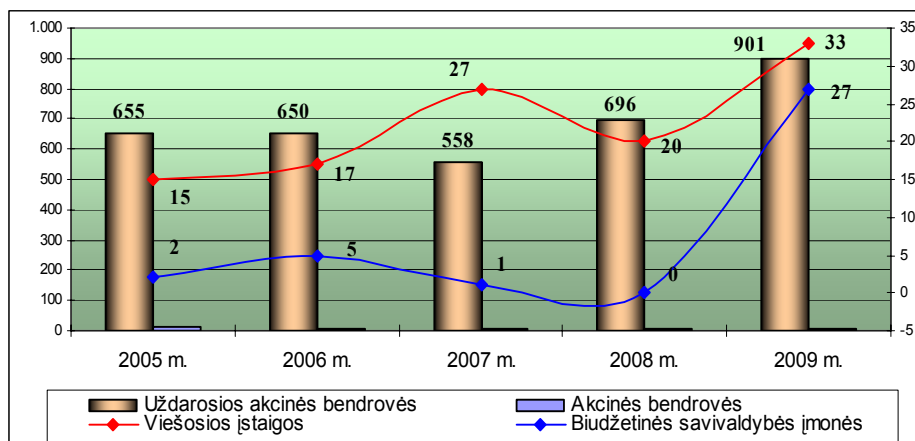
18 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių lyginamasis svoris su visomis skyriaus surenkamomis įmokomis proc. 2005-2009 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Uždarųjų akcinių bendrovių tiriamuoju laikotarpiu kito nuo 44,88 proc. 2005 m., iki 51,14 proc. 2009 m., akcinių bendrovių lyginamasis svoris ne toks ženklus, tačiau 2005-2006 metais jis kito atitinkamai nuo 7,71 iki 8,22 proc. Biudžetinių įstaigų 2005-2008 metais kito nuo 11,02 iki 12,70 proc. Viešųjų įstaigų indėlis vykdant įmokų surinkimo planą tiriamuoju laikotarpiu išliko stabilus ir sudarė nuo 7,82 proc. 2005 metais iki 10,11 proc. 2009 m. Visų keturių draudėjų grupių bendras lyginamasis svoris su visomis skyriaus surenkamomis įmokomis (priedas 00) gana ženklus ir tiriamuoju laikotarpiu sudarė nuo 73,3 iki 76,3 proc.(žr. 3 priedą).

Siekiant įvertinti tiriamų draudėjų grupių sugebėjimą vykdyti mokestines prievoles, buvo atlikta šių draudėjų skolų praleistais mokėjimo terminais ir skolininkų skaičiaus kitimo dinaminė analizė. Analizuojant duomenis pastebėta, kad visų keturių grupių bendras skolininkų skaičius didėjo visą 2005-2009 metų laikotarpį (žr. 19 pav.). Ir atitinkamai išaugo nuo 682 iki 967 draudėjų. Daugiausia skolininkų padaugėjo uždarosiose akcinėse bendrovėse t.y. nuo 655 draudėjų 2005 metais

padaugėjo iki 901 2009 metais, o skolos dydis praleistais mokėjimo terminais išaugo nuo 4424,3 tūkst.Lt iki 10641,20 tūkst.Lt (žr. 3 priedą).

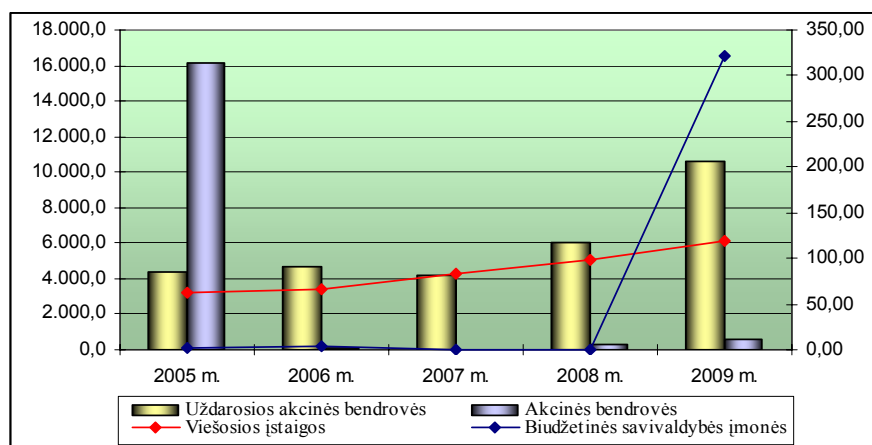
Akcinių bendrovių skolingų fondo biudžetui sumažėjo nuo 10 iki 6 draudėjų, o pačios skolos praleistais mokėjimo terminais dydis nuo 16165,9 tūkst.Lt iki 553,40 tūkst.Lt.

19 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių turinčių kolas praleistais mokėjimo terminais skaičiaus kitimo dinamika 2005-2009 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad didėjo tiek viešųjų tiek biudžetinių įstaigų skolingų fondo biudžetui skaičius ir nuo 15 viešųjų įstaigų 2005 metais iki 33 įstaigų 2009 metais, atitinkamai skolų dydis nuo 62,90 tūkst.Lt 2005 metais iki 119,90 tūkst.Lt 2009 metais. Biudžetinės įstaigos tiriamuoju laikotarpiu mokėjo įmokas pareigingai ir jų skolininkų skaičius iki 2008 metų nebuvo didesnis negu 5 draudėjai, tačiau 2009 metais situacija pasikeitė ir vėluojant asignavimams iš valstybės biudžeto skolingų įstaigų skaičius padidėjo iki 27, o skolos dydis nuo 2,10 tūkst.Lt 2005 metais iki 321,20 tūkst.Lt 2009 metais.

Nagrinėjant šių draudėjų turinčių skolų praleistais mokėjimo terminais kitimą, pastebimas ne tik pačių skolininkų, bet ir skolų ženklus padidėjimas 2008-2009 metais (žr. 20 pav.).

20 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų grupių skolų praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika 2005-2009 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Lyginamasis svoris tiriamų draudėjų grupių turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais su visais skyriaus skolininkais nuo 16,6 proc. 2005 metais padidėjo iki 33,2 proc. 2009 metais, o skolos lyginamasis svoris nuo 4862,2 tūkst.Lt iki 11635,7 tūkst.Lt (žr. 3 priedą).

Išanalizavus draudėjų grupių skolininkų bei skolų sumų kitimą 2005-2009 metais apskaičiavus bazinių bei grandininių absoliučius pokyčius ir padidėjimo sumažėjimo tempus pastebėta, kad skolininkų skaičiaus 2007 metais palyginus su baziniais metais sumažėjimo tempas 13,49 proc., tačiau jau 2009 m. lyginant su 2005 m. sudarė 41,79 proc.(žr. 15 priedą).

Apibendrinus galima pasakyti, kad šios keturios draudėjų grupės turi didžiausią apdraustųjų skaičių. Uždarųjų akcinių bendrovių apdraustųjų skaičius palyginus su visais skyriaus apdraustaisiais sudaro net 55 proc., biudžetinės ir viešosios įstaigos kartu sudaro 20 proc.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šių draudėjų indėlis įmokų surinkimui, bei plano vykdymui gana didelis, kadangi vien uždarųjų akcinių bendrovių sumokamų įmokų lyginamasis svoris palyginus su visomis skyriaus surenkamomis įmokomis 2009 metais sudarė net 51,14 proc., o visų keturių draudėjų grupių atitinkamai 76,3 proc.

Minėtų draudėjų grupių skolingų biudžetui skaičius tiriamuoju laikotarpiu nuolat didėjo nuo 682 įmonių 2005 metais iki 967 įmonių 2009 metais. Uždarųjų akcinių bendrovių skolos dydis praleistais mokėjimo terminais išaugo nuo 4424,3 tūkst.Lt iki 10641,2 tūkst.Lt. Išanalizavus minėtas draudėjų grupes yra pastebimas ne tik ženklus skolingų draudėjų skaičiaus augimas tiriamuoju laikotarpiu, bet ir pačios skolos praleistais mokėjimo terminais didėjimas.

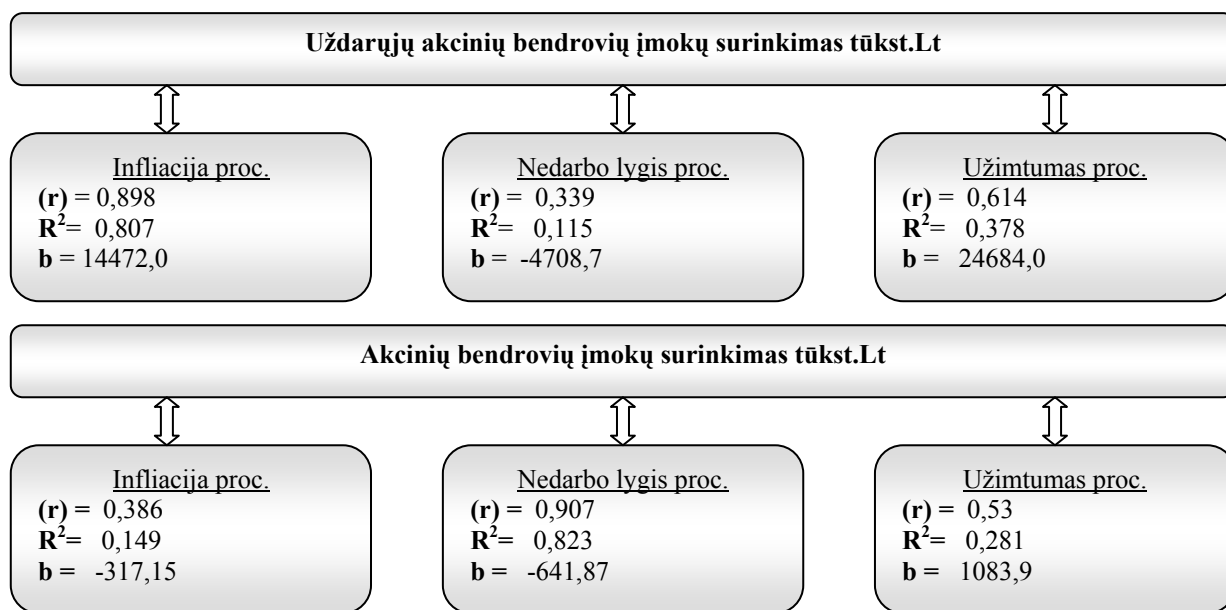
2.4. Mokėtojų grupių įmokų mokėjimo priežasčių bei įtakančių veiksnių analizė

Taikant koreliacinę analizę darbe tirti ryšiai tarp pasirinktų draudėjų grupių ir makroekonominių rodiklių. Atlikta koreliacinė analizė atskleidė, kad veiksniai, sąlygojantys draudėjų mokumą (sugebėjimą vykdyti prievolės) pasireiškia netolygiai.

Kaip infliacija, nedarbo lygis ir užimtumas įtakoja VSDFV Šiaulių skyriuje registruotų uždarųjų akcinių bendrovių ir akcinių bendrovių įmokų mokėjimą, ištyriau apskaičiuodamas koreliacijos, determinacijos ir regresijos koeficientus. Pagal apskaičiuotas rodiklių reikšmes, galima vertinti įmokų surinkimo ir infliacijos, nedarbo ir užimtumo ryšio glaudumą. Priklausomybė nustatyta remiantis 2005-2009 metų laikotarpiu, o 21 paveikslėlyje pavaizduotos apskaičiuotos rodiklių reikšmės.

Apskaičiavus rodiklius, matyti, kad infliacija uždarųjų akcinių bendrovių įmokų surinkimą įtakoja 80,7 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,807$, o 19,3 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,898, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir infliacijos lygio yra tiesioginis ir stiprus. Didėjant infliacijai, didėja ir įmokų surinkimas. Regresijos

koeficientas 14472,0, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu procentu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas padidėtų 14472,0 tūkst.Lt. Atitinkamai nedarbo lygis įmokų surinkimą įtakoja tik 11,5 proc., o 88,5 proc. jų pokytį veikia kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų atvirkštinis ir silpnas. Nedarbo lygiui padidėjus vienu procentu įmokų surinkimas sumažėja 4708,7 tūkst.Lt. Užimtumo įtaka 37,8 proc., o 62,2 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,614, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir užimtumo lygio tiesioginis ir vidutinis. Didėjant užimtumui didėja ir įmokų surinkimas. Padidėjus užimtumui vienu proc. įmokų į biudžetą surenkama 24684 tūkst.Lt daugiau.

(r) – tiesinės koreliacijos koeficientas;
R² – determinacijos koeficientas;
b – regresijos koeficientas;

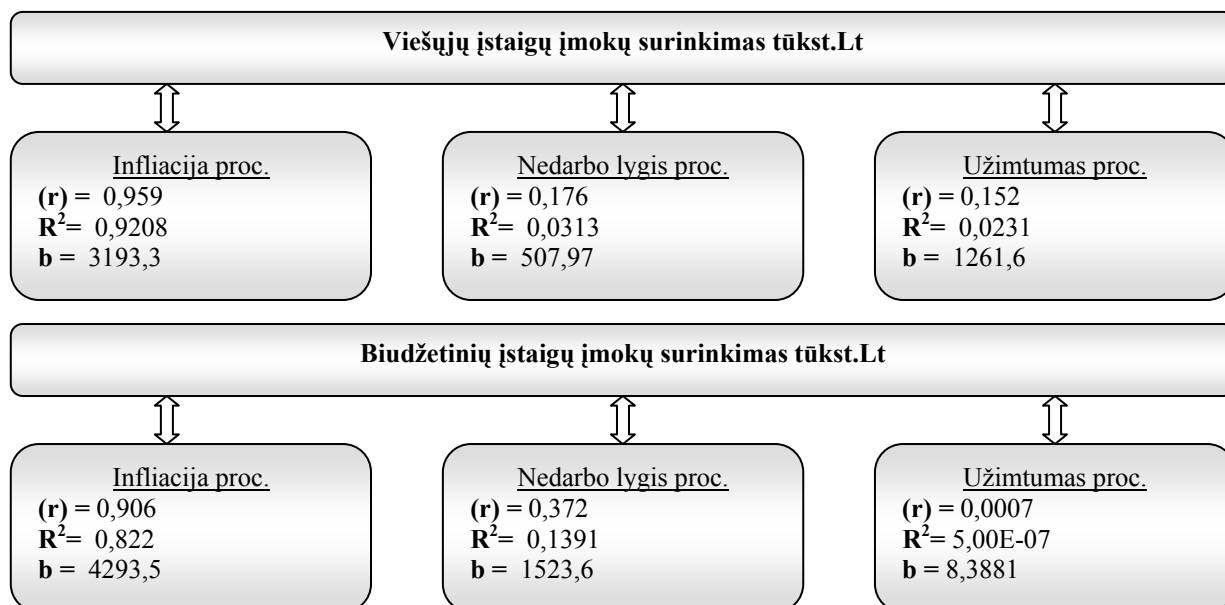
21 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. UAB ir AB surinktų įmokų tūkst.Lt ir infliacijos, nedarbo lygio, užimtumo priklausomybė

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išanalizavus akcinių bendrovių apskaičiuotus rodiklius, matyti, kad infliacijos įtaka 14,9 proc., kadangi determinacijos koeficientas R²=0,149, o 85,1 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,386, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir infliacijos lygio yra atvirkštinis ir silpnas. Didėjant infliacijai, mažėja įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas -317,15, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu procentu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas sumažėtų 317,15 tūkst.Lt. Atitinkamai nedarbo lygis įmokų surinkimą įtakoja 82,3 proc., o 17,7 proc. jų pokytį veikia kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų atvirkštinis ir labai stiprus. Nedarbo lygiui padidėjus vienu procentu įmokų surinkimas sumažėja 641,87 tūkst.Lt. Užimtumo įtaka 28,1 proc., o 71,9 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,530, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir užimtumo lygio

tiesioginis ir vidutinis. Didėjant užimtumui didėja ir įmokų surinkimas. Padidėjus užimtumui vienu proc. surenkamų įmokų į biudžetą surenkama 1083,9 tūkst.Lt daugiau.

Kaip viešųjų ir biudžetinių įstaigų įmokų surinkimą įtakoja minėti veiksniai, pavaizduoti 22 paveikslėlyje. Apskaičiavus rodiklius, matyti, kad infliacija viešųjų įstaigų įmokų surinkimą įtakoja 92,1 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,921$, o 7,9 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai.

(r) – tiesinės koreliacijos koeficientas;
 R^2 – determinacijos koeficientas;
 b – regresijos koeficientas;

22 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. VĮ ir Biudžetinių įstaigų surinktų įmokų tūkst.Lt ir infliacijos, nedarbo lygio, užimtumo priklausomybė

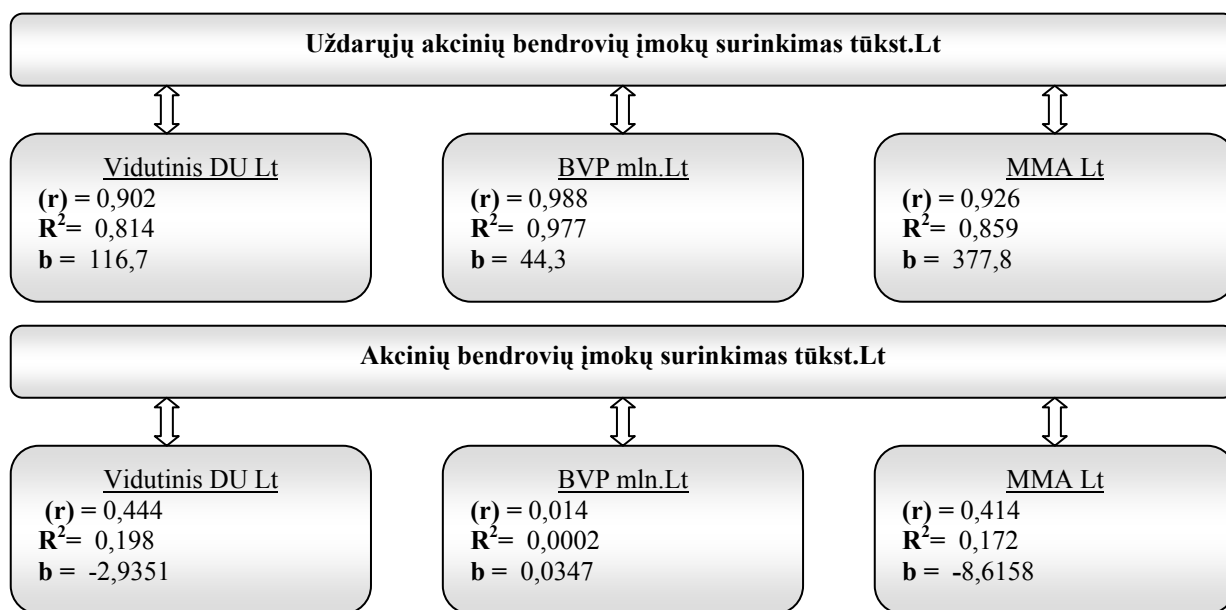
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,959, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir infliacijos lygio yra tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant infliacijai, didėja ir įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas 3193,3, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu procentu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas padidėtų 3193,3 tūkst.Lt. Atitinkamai nedarbo lygis įmokų surinkimą įtakoja tik 3,1 proc., o 96,9 proc. jų pokytį veikia kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų tiesioginis ir labai silpnas. Nedarbo lygiui padidėjus vienu procentu įmokų surinkimas vis tiek padidėja 507,97 tūkst.Lt. Užimtumo įtaka 2,3 proc., o 97,7 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,152, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir užimtumo lygio tiesioginis ir labai silpnas. Didėjant užimtumui didėja ir įmokų surinkimas. Padidėjus užimtumui vienu proc. įmokų į biudžetą surenkama 1261,6 tūkst.Lt daugiau.

Išanalizavus biudžetinių įstaigų apskaičiuotus rodiklius, matyti, kad infliacijos įtaka 82,2 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,822$, o 17,8 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,906, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir infliacijos lygio yra tiesioginis

ir labai stiprus. Didėjant infliacijai, didėja įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas 4293,5, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu procentu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas padidėtų 4293,5 tūkst.Lt. Atitinkamai nedarbo lygis įmokų surinkimą įtakoja tik 13,9 proc., o 86,1 proc. jų pokytį veikia kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų tiesioginis ir silpnas. Nedarbo lygiui padidėjus vienu procentu įmokų surinkimas padidėja 1523,6 tūkst.Lt. Užimtumo įtaka 0,0 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=5,00E-07$, o 100 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,0, todėl galime teigti, kad ryšio tarp sumokamų įmokų ir užimtumo lygio nėra jokio. Tačiau regresijos koeficientas 8,39 ir padidėjus užimtumui vienu proc. surenkamų įmokų į biudžetą surenkama 8,39 tūkst.Lt daugiau.

Atlikus paskaičiavimus, kaip vidutinis darbo užmokestis, bendrasis vidaus produktas ir minimalus mėnesinis atlyginimas įtakoja uždarujų akcinių bendrovių ir akcinių bendrovių įmokų sumokėjimą į VSDF biudžetą, bei koks ryšio stiprumas tarp kintamųjų, gavome rodiklius, kurie pateikti 23 paveikslėlyje. Priklausomybė nustatyta remiantis 2005-2009 metų laikotarpiu.

(r) – tiesinės koreliacijos koeficientas;
 R^2 – determinacijos koeficientas;
 b – regresijos koeficientas;

23 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. UAB ir AB surinktų įmokų tūkst.Lt ir vidutinio darbo užmokesčio, BVP ir MMA priklausomybė
 Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Apskaičiavus uždarujų akcinių bendrovių rodiklius, matyti, kad vidutinis darbo užmokestis įmokų surinkimą įtakoja 81,4 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,814$, o 18,6 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,902, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir vidutinio darbo užmokesčio yra tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant darbo užmokesčiui, didėja ir įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas 116,7, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu litu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas padidėtų 116,7 tūkst.Lt.

Atitinkamai bendrasis vidaus produktas įmokų surinkimą įtakoja 97,7 proc., o 2,3 proc. jų pokytį veikia kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų tiesioginis ir labai stiprus. Bendrajam vidaus produktui padidėjus 1 mln.Lt įmokų surinkimas padidėja 44,3 tūkst.Lt.

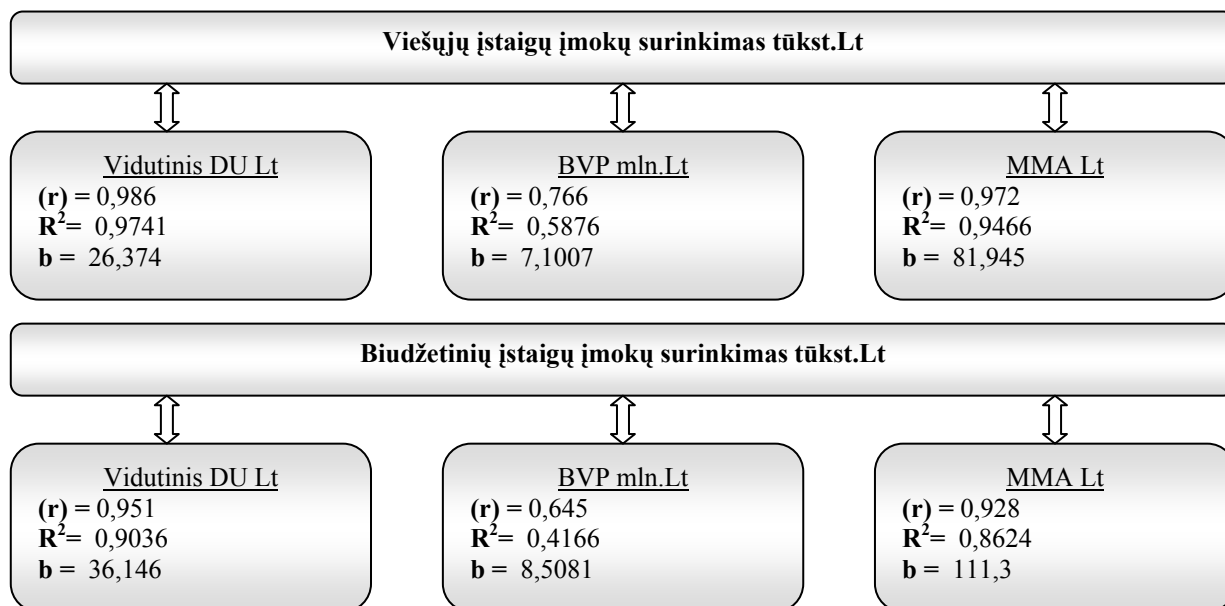
Minimalaus mėnesinio atlyginimo įtaka 85,9 proc., o 14,1 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,926, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir minimalaus mėnesinio atlyginimo tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant MMA didėja ir įmokų surinkimas. Padidėjus minimaliam mėnesiniam atlyginimui 1 litu, įmokų į biudžetą surenkama 377,8 tūkst.Lt daugiau.

Išanalizavus akcinių bendrovių apskaičiuotus rodiklius, matyti, kad įtaka 19,8 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,198$, o 80,2 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,444, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir vidutinio darbo užmokesčio yra atvirkštinis ir vidutinis. Didėjant darbo užmokesčiui, mažėja įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas -2,935, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu litu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas sumažėtų 2,94 tūkst.Lt. Atitinkamai bendrasis vidaus produktas akcinių bendrovių įmokų surinkimui praktiškai neturi visai įtakos, kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,0002$, o koreliacijos koeficientas 0,014. Ryšys tarp kintamųjų tiesioginis tačiau labai silpnas. Bendrajam vidaus produktui padidėjus vienu mln.Lt, įmokų surinkimas padidėtų tik 0,04 tūkst.Lt. Minimalaus mėnesinio atlyginimo įtaka 17,2 proc., o 82,8 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,414, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir minimalaus mėnesinio atlyginimo atvirkštinis ir vidutinis. Didėjant MMA mažėja įmokų surinkimas. Padidėjus minimaliam mėnesiniam atlyginimui vienu litu, įmokų į biudžetą surenkama 8,62 tūkst.Lt mažiau.

24 paveikslėlyje pavaizduoti viešųjų įstaigų rodikliai, iš kurių matyti, kad vidutinis darbo užmokestis įmokų surinkimą įtakoja 97,4 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,9741$, o 2,6 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,986, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir vidutinio darbo užmokesčio yra tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant darbo užmokesčiui, didėja ir įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas 26,37, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoriniam požymiui vienu litu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas padidėtų 26,4 tūkst.Lt. Atitinkamai bendrasis vidaus produktas įmokų surinkimą įtakoja 58,8 proc., o 41,2 proc. jų pokytį veikia kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų tiesioginis ir stiprus. Bendrajam vidaus produktui padidėjus 1 mln.Lt įmokų surinkimas padidėja 7,1 tūkst.Lt.

Minimalaus mėnesinio atlyginimo įtaka 94,7 proc., o 5,3 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,972, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir minimalaus mėnesinio atlyginimo tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant MMA didėja ir įmokų

surinkimas. Padidėjus minimaliam mėnesiniam atlyginimui 1 litu, įmokų į biudžetą surenkama 81,95 tūkst.Lt daugiau.

(r) – tiesinės koreliacijos koeficientas;
 R^2 – determinacijos koeficientas;
 b – regresijos koeficientas;

24 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. VĮ ir Biudžetinių įstaigų surinktų įmokų tūkst.Lt ir vidutinio darbo užmokesčio, BVP ir MMA priklausomybė

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išanalizavus biudžetinių įstaigų apskaičiuotus rodiklius, matyti, kad vidutinio darbo užmokesčio įtaka įmokų surinkimui 90,4 proc., kadangi determinacijos koeficientas $R^2=0,904$, o 9,6 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,951, todėl ryšys tarp sumokamų įmokų ir vidutinio darbo užmokesčio yra tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant darbo užmokesčiui, didėja įmokų surinkimas. Regresijos koeficientas 36,146, todėl galima teigti, kad padidėjus vienam faktoringam požymiui vienu litu, rezultatinis požymis t.y. įmokų surinkimas padidėtų 36,15 tūkst.Lt. Atitinkamai bendrasis vidaus produktas biudžetinių įstaigų įmokų surinkimą įtakoja 41,7 proc., o 58,3 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Ryšys tarp kintamųjų tiesioginis ir vidutinis. Bendrajam vidaus produktui padidėjus vienu mln.Lt, įmokų surinkimas padidėja 8,51 tūkst.Lt. Minimalaus mėnesinio atlyginimo įtaka 86,2 proc., o 13,8 proc. jų pokytį įtakoja kiti veiksniai. Tiesinės koreliacijos koeficientas 0,928, todėl galime teigti, kad ryšys tarp sumokamų įmokų ir minimalaus mėnesinio atlyginimo tiesioginis ir labai stiprus. Didėjant MMA didėja įmokų surinkimas. Padidėjus minimaliam mėnesiniam atlyginimui vienu litu, įmokų į biudžetą surenkama 111,3 tūkst.Lt daugiau.

Pritaikius koreliacinę analizę, darbe ištirti ryšiai tarp pasirinktų draudėjų grupių ir šešių stambesnių makroekonominių veiksnių įtakančių VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygį.

Pastebėta, kad tiriami veiksniai, sąlygojantys teritorinio skyriaus įmoku surinkimą, pasireiškia nevienodai.

Tyrimo rezultatai patvirtino teorines prielaidas, kad vidutinis darbo užmokestis ir minimalus mėnesinis atlyginimas yra labai reikšmingi visų tiriamų draudėjų grupių įmoku surinkimo lygiui, kadangi jų ryšys su valstybinio socialinio draudimo įmokomis labai stiprus. Infliacijos ir įmoku surinkimo tarpusavio priklausomybė labai stipri biudžetinėms ir viešosioms įstaigoms, stipri uždarosioms akcinėms bendrovėms, tačiau visiškai nereikšminga akcinėms bendrovėms. Užimtumo lygio koreliacinis ryšys su VSD įmokomis silpnas/vidutinis t.y. pastebimas ir mažai reikšmingas teritoriniam skyriui.

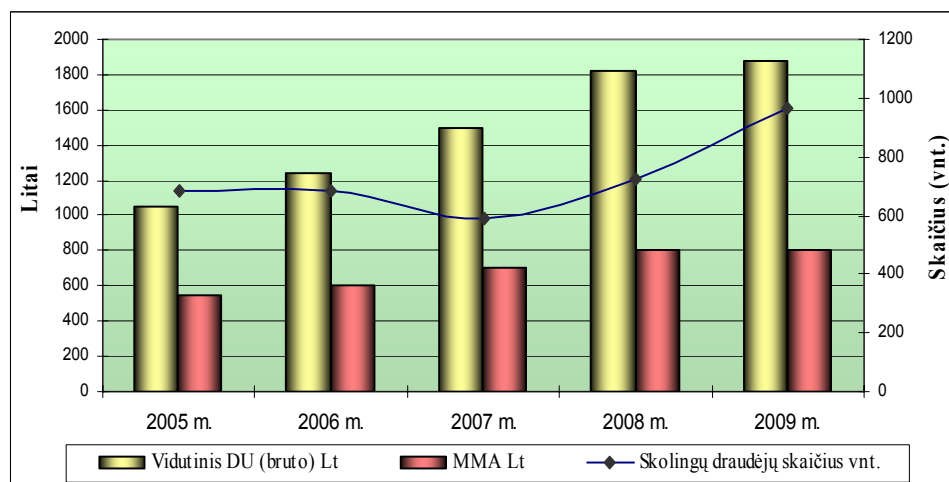
Apibendrinant galima teigti, kad koreliacinė analizė atskleidė ne visų veiksnių tiesioginę priklausomybę – tai yra didėjant bent vienam iš minėtų veiksnių, ne visais atvejais didėja ir įmoku surinkimo lygis. Pažymėtina, kad reikšmingiausias veiksnys įtakojantis VSDFV Šiaulių skyriaus VSD įmoku surinkimą, yra vidutinis darbo užmokestis, kuris įtakoja įmoku surinkimą biudžetinėse ir viešosiose įstaigose 90,4 iki 97,4 proc., uždarosiose akcinėse bendrovėse 81,4 proc., o jam padidėjus vienu litu, įmoku surinkimas atitinkamai padidėja 36,1 - 26,4 ir 116,7 tūkst.Lt. Savo reikšmingumu pasižymi ir minimalus mėnesinis atlyginimas, kurio įtaka biudžetinėse ir viešosiose įstaigose 86,2 iki 94,7 proc., uždarosiose akcinėse bendrovėse 85,9 proc., o jam padidėjus vienu litu, įmoku surinkimas atitinkamai padidėja 111,3-81,95 ir 377,8 tūkst.Lt.

3. NEMOKUMO PRIEŽASČIŲ VERTINIMAS IR MAŽINIMO GALIMYBĖS

3.1. Nemokumo priežasčių vertinimas

Norėdamas nustatyti VSDFV Šiaulių skyriaus nemokumo priežastis, išanalizavau makroekonominių rodiklių, kitimo dinamiką tiriamuoju laikotarpiu ir Šiaulių teritorinio skyriaus skolingų draudėjų skaičiaus, skolos biudžetui (viso) bei taikytų priverstinio poveikio priemonių draudėjams pokyčius.

Kaip matome iš 25 paveikslėlio vidutinis darbo užmokestis (bruto) apskrityje tiriamuoju laikotarpiu didėjo kiekvienais metais ir nuo 1049,00Lt 2005 metais padidėjo iki 1876,00Lt 2009 metais.

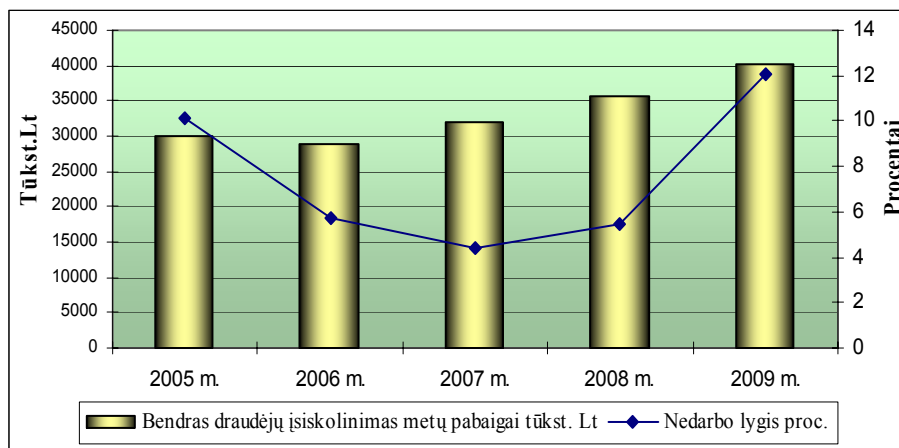
25 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. vidutinio darbo užmokesčio, minimalaus mėnesinio atlyginimo ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimo dinamika
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Minimalus mėnesinis atlyginimas gerėjant ekonominei situacijai Lietuvoje taip pat didėjo iki 2008 metų, o pokytis sudarė 250,00Lt t.y. nuo 550,00Lt 2005 metais iki 800,00Lt 2009 metais. Tačiau draudėjų turinčių išsiskolinimus praleistais mokėjimo terminais skaičius buvo sumažėjęs tik esant ekonominiam pakilimui t.y. 2007 metais iki 590 draudėjų, o po to dėl įmonių dirbančių statybų sektoriuje bankrotų bangos, tyčinio vengimo mokėti įmokas bei nesavalaikių asignavimų biudžetinėms įstaigoms, skolingų draudėjų skaičius 2009 metais padidėjo iki 967 draudėjų.

Vyriausybė ir ekonomistai deklaruoja, kad reikia didinti užimtumą ir mažinti nedarbą, tačiau iš atliktų skaičiavimų matyti, kad šių veiksnių įtaka įmokų surinkimui nėra labai reikšminga (žr. 26 priedą) t.y. jos ryšys silpnas ir vidutiniškas. Labiausiai užimtumo lygis įtakoja uždarysias akcines bendroves 37,8 proc., o mažiausiai viešąsias įstaigas tik 2,3 proc. Nedarbo lygis 2007 metais buvo nukritęs iki 4,4 proc., užimtumas padidėjęs iki 63,1 proc. 2008 metais (žr. 25 priedą), tačiau skolų praleistais mokėjimo terminais lyginamasis svoris su visomis teritorinio skyriaus skolomis

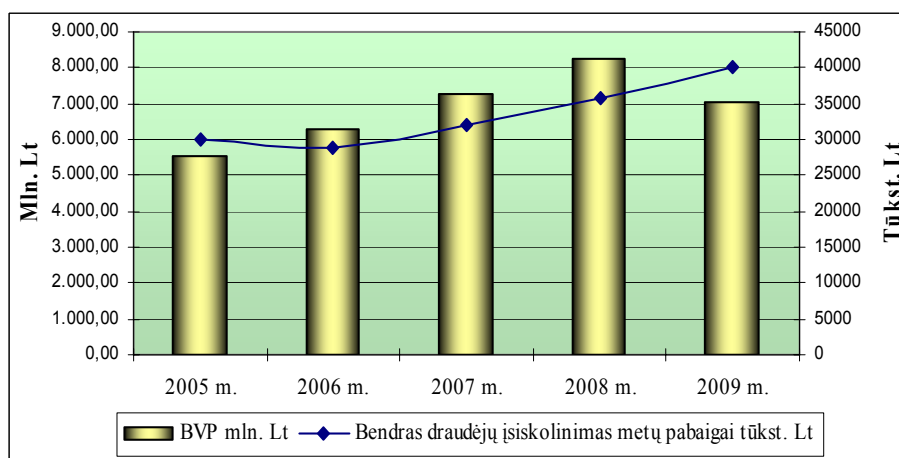
praleistais mokėjimo terminais padidėjo nuo 49,58 proc. 2006 metais iki 67,17 proc. 2009 metais (žr. 3 priedą).

Kaip matome iš 26 paveikslėlio nedarbo lygis 2007 metais buvo sumažėjęs nuo 10,1 iki 4,4 proc., tačiau bendras VSDFV Šiaulių skyriaus išskolinimas fondo biudžetui išskyrus 2006 metus tolygiai didėjo ir 2009 metais pasiekė 40078,8 tūkst.Lt.

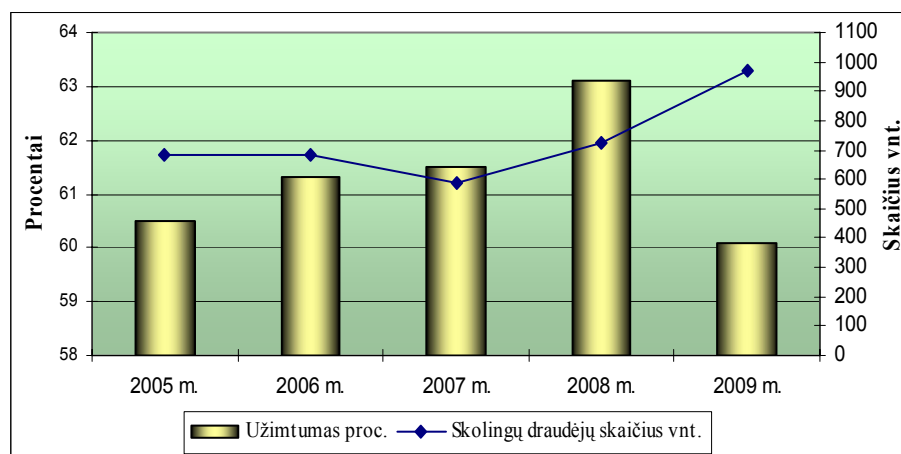
26 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. bendro draudėjų išskolinimo metų pabaigai ir nedarbo lygio kitimo dinamika
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Lyginant bendrojo vidaus produkto kitimo dinamiką tiriamuoju laikotarpiu, pastebėta, kad bendrasis vidaus produktas apskrityje didėjo nuo 5541,13 mln.Lt 2005 metais iki 8269,03 mln.Lt 2008 metais, o 2009 metais dėl ekonominės recesijos sumažėjo iki 7032,8 mln.Lt. Tačiau dėl didėjančių įmonėse priskaičiuotų įmokų apdraustiesiems, tyčinio vengimo jas mokėti bei stambių statybinių įmonių pradėtų bankrotų procedūrų, bendras draudėjų išskolinimas fondo biudžetui 2009 metais pasiekė 40078,8 tūkst.Lt (žr. 27 pav.).

27 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. bendrojo vidaus produkto ir draudėjų išskolinimo metų pabaigai kitimo dinamika
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

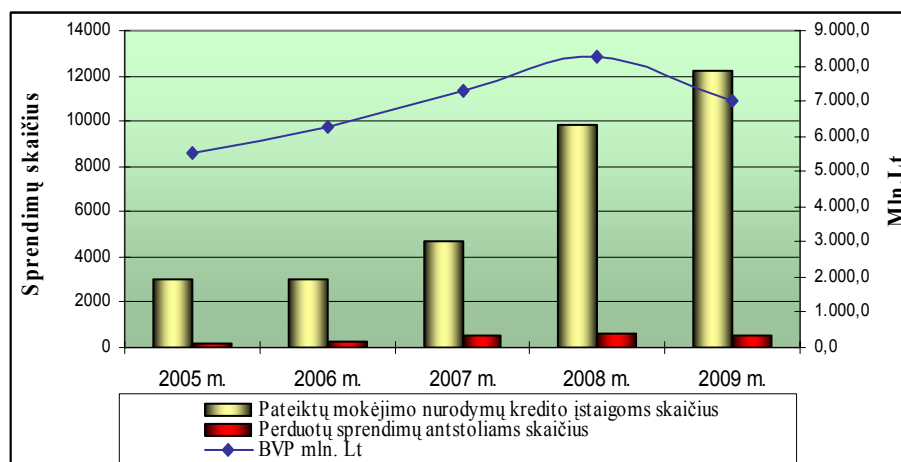
Kaip matyti iš 28 paveikslėlio užimtumo lygis tiriamuoju laikotarpiu kito nedaug t.y. nuo 60,1 iki 63,1 proc. Didžiausias užimtumo lygis Šiaulių apskrityje buvo 2007 ir 2008 metais kada siekė atitinkamai 61,5 ir 63,1 proc. 2009 metais užimtumo lygis sumažėjo iki 60,1 proc. ir buvo pats mažiausias tiriamuoju laikotarpiu. Nors užimtumo lygis ir kilo 2007 ir 2008 metais, tačiau dėl apyvartinių lėšų trūkumo ir tarpusavio atsiskaitymų sutrikimų tarp ūkio subjektų, skolingų draudėjų skaičius vis tiek didėjo ir nuo 2007 iki 2009 metų pasiekė 967 draudėjų skaičių.

28 pav. VSDFFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. užimtumo lygio ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Kaip matome iš 29 paveikslėlio bendrasis vidaus produktas iki 2008 metų didėjo, tačiau priverstinio poveikio priemonių taikymas tiriamuoju laikotarpiu taip pat nuolat augo. Mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms, sprendimų antstoliams skaičiaus padidėjimo tempai 2009 metais palyginus su baziniais metais atitinkamai buvo net 239,8 ir 291,8 proc. (žr. 12 priedą). Sprendimų kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų 2005 metais buvo pateikta 3040, o 2009 metais net 12212 sprendimų.

29 pav. VSDFFV Šiaulių skyriaus 2005-2009 m. pateiktų mokėjimo nurodymų, perduotų sprendimų antstoliams ir bendrojo vidaus produkto kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus VSDFFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Dėl nesąžiningų verslo partnerių veiksmų, tarpusavio atsiskaitymų sutrikimų, dėl didėjančios valstybės skolos verslui ir kreditų išdavimo apribojimo verslo subjektams, daugelis įmonių nesugebėdavo laiku vykdyti savo mokestinių prievolių, ko pasekoje teritorinis skyrius 2005 metais turėjo perduoti antstoliams 166 sprendimus išieškoti skolas iš draudėjų ne ginčo tvarka, o 2009 metais atitinkamai net 525 sprendimus. Naujų bankroto procedūrų per 2009 metus buvo pradėta net 59 įmonėms, o bendras skaičius padidėjo nuo 80 iki 139 (žr. 22 priedą).

Apibendrinant galima pasakyti, kad tyrimo rezultatai patvirtino faktą, kad ekonomikos augimas nėra sėkmingo Sodros biudžeto administravimo garantas, galintis spręsti biudžeto subalansavimo problemą bei užtikrinti draudėjų mokumą.

Per visą tiriamąjį laikotarpį bendrasis vidaus produktas, minimalus mėnesinis atlyginimas ir vidutinis darbo užmokestis didėjo, tačiau dėl nesąžiningos verslininkų veiklos, dėl nesavalaikių asignavimų biudžetinėms įstaigoms, apyvartinių lėšų trūkumo, tarpusavio atsiskaitymų sutrikimų tarp verslo subjektų, didėjančios valstybės skolos verslui ir kreditų išdavimo sugriežtinimo skolingų draudėjų skaičius ir bendras draudėjų išskolinimas taip pat didėjo. Nedarbo lygis mažėjo, užimtumo lygis didėjo, tačiau bankrutuojančių įmonių skaičius sparčiai augo, o taikytų įvairių priverstinių poveikio priemonių (sankcijų) draudėjams skaičius nuolat didėjo. Atliktas tyrimas patvirtino, kad draudėjų nemokumo priežastys slypi ne tik makroekonominiuose veiksmuose. Gana didelę įtaką draudėjų nemokumui turi ir kiti veiksniai tokie kaip politiniai, socialiniai, demografiniai ir technologiniai.

Sodra tai dalis socialinės draudimo sistemos, kurios veikla labai sudėtinga. Fondas efektyviai vykdyti savo funkcijas gali tik įvertinus, sukontroliavus ir „suvaldžius“ visų galimų veiksmų įtaką biudžeto administravimui.

3.2. Įmokų administravimo efektyvumo didinimo galimybės, mažinant nemokių draudėjų skaičių

Siekdamas įgyvendinti VSDFV prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iškeltus tikslus ir uždavinius, Šiaulių teritorinis skyrius nuolat tobulina VSDF administravimą, veiklos valdymą ir gerina valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą bei išieškojimą.

Šiandien įmokų surinkimo lygiui, išskolinimo didėjimui turi įtakos ne tik bendra Lietuvos ekonominė situacija, bet ir įvairūs veiksniai darantys neigiamą įtaką įmokų surinkimui. Šių veiksmų poveikis gana reikšmingas, kadangi jie trukdo Šiaulių teritorinio skyriaus įmokų surinkimo plano sėkmingam įgyvendinimui.

VSDFFV vadovybė ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija privalo pateikti tokius sprendimo būdus ir priemones, kurios ne tik turėtų padėti efektyviau administruoti įmokų surinkimą, bet ir sumažinti draudėjų nemokumo problemą.

1. Inicijuoti norminių dokumentų pakeitimą

Įregistruojama vis daugiau asmenų, vykdančių individualią veiklą kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme. Daugėja šių asmenų nemokančių įmokų, neturinčių jokio turto ir pajamų. Siūlyčiau pakeisti norminius dokumentus taip, kad galima būtų iš Mokesčių mokėtojų registro (MMR) išregistruoti tokius draudėjus priverstinai t.y. nutraukti jų veiklos vykdymą.

Atkreipti dėmesį į tai, kad įmokų mokėjimo vengimas įtakoja draudėjų nemokumą ir nuolat egzistuoja rizika, kad esantys ir nauji atsirandantys įmokų mokėjimo vengimo būdai ypatingai, ūkio subjektų bankrotų atvejais, turi neigiamos įtakos Fondo biudžeto vykdymui. Siūlyčiau nedelsiant peržiūrėti ir pakeisti teisės aktus taip, kad draudėjai veikdami pagal “fenikso“ modelį, kažkuriame įmonės veiklos etape, sukaupus didelį skolų „bagažą“ ir likvidavus įmonę su nurašytomis skolomis, jų savininkai negalėtų steigti naują įmonę, kuriai buvo perduotas senosios įmonės turtas. Taip būtų užkirstas kelias nesąžiningiems verslininkams vengiantiems atsiskaityti su darbuotojais, valstybės biudžetais ir buvusiais verslo partneriais.

2. Keisti delspinigių skaičiavimo tvarką

Keisti delspinigių skaičiavimo tvarką draudėjams, kurių kreditoriai yra valstybės ir savivaldybės biudžetas ir tokiu atveju delspinigių visai neskaičiuoti. Susiklosto nedėkinga (nesąžininga) situacija verslo atžvilgiu, kadangi valstybei neatsiskaičius už atliktus darbus ir paslaugas verslui, mokesčių administratoriai t.y. „SoDra“ ir VMI ne tik skaičiuoja delspinigius, bet ir taiko priverstinio poveikio priemones. Tuo pačiu neskaičiuoti delspinigių ir biudžetinėms įstaigoms, kurios laiku negavo asignavimų iš valstybės ar savivaldybės biudžetų. Šiuo atveju taupomi teritorinių skyrių žmogiškųjų išteklių darbo kaštai, kadangi delspinigiai privalomai priskaičiuojami, suvedami į apdraustųjų ir išmokų gavėjų duomenų registrą, informuojamas draudėjas po to įstatymo nustatyta tvarka atleidžiami nuo delspinigių mokėjimo.

3. Analizuoti SAM pranešimų duomenis, įvertinant nemokumo riziką

Atkreipti dėmesį į draudėjų SAM pranešimuose pateikiamus duomenis apie apdraustiesiems priskaičiuotą darbo užmokesčio dydį, o keliančius įtarimus draudėjus, pagal veiklos sritis, perduoti VMI patikrinimų skyriui tuo pačiu informuojant Darbo inspekciją ir FNNTT.

4. Administravimo gerinimui pasirašyti papildomas sutartis, ieškant galimybių matyti įmonių apskaitos dokumentus

Fondo valdybai pasirašyti su Juridinių asmenų registru (JAR) papildomą sutartį, kad teritoriniams skyriams nemokamai būtų galima gauti draudėjų finansinių atskaitomybių (balansų) kopijas, siekiant savalaikiai identifikuoti mokumo bei likvidumo lygį ir efektyviai pritaikyti įstatymo nustatytas priverstinio poveikio priemones.

5. Tobulinti nepriemokų išieškojimo būdus

Įteisinti valstybinio socialinio draudimo įmokų išieškojimą iš draudėjui skolingų trečiųjų asmenų. Tai ženkliai palengvintų ir pagreitintų įmokų išieškojimą, kadangi labai dažnai, ypač gamybos ir statybų sektoriuose dirbančios įmonės nenori, neskuba laiku atsiskaityti su savo partneriais ir subrangovais.

Apibendrinant, galima teigti, kad VSDFV prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siekdama užkirsti kelią piktybiniam draudėjų vengimui laiku mokėti VSD įmokas turėtų taikyti priemonių kompleksą t. y. tobulinti veiklos organizavimą, darbo efektyvumą, inicijuoti papildomų teisės aktų priėmimą.

Norminių dokumentų pakeitimai nesąžiningiems verslininkams užkirstų kelią naudojant „fenikso“ modelį išspręsti savo finansines problemas, tuo pačiu atsirastų galimybė nepriemokų išieškojimus nukreipti iš draudėjui skolingų trečiųjų asmenų, išregistruoti teritorinio skyriaus iniciatyva nemokius savarankiškai dirbančius asmenis, o savalaikiai gavus informaciją t.y. (finansines atskaitomybes) iš registru centro, įvertinti draudėjų mokumo bei likvidumo lygį ir priimti tokius sprendimus, kurie galėtų užtikrinti draudėjų mokumą ateityje.

3.3. Įmokų administravimo efektyvumo didinimas, siekiant pagerinti Sodros įvaizdį

Per pastaruosius du metus SoDros kaip patikimos institucijos įvaizdis reikšmingai blogėjo. Prie to prisidėjo ne tik ekonominė recesija, bet didžiąja dalimi šalyje deklaruojami politikų sprendimai. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistema yra politizuota ir nuolat patiria ne tik demografinius, bet ir rinkiminius ciklus. Lietuvos politikai ir (buvusios ir esama) vyriausybės ne visada remiasi ekonominiais pagrindais, o socialinio draudimo sistemą „SoDra“ naudoja kaip įrankį (svertą) savo politiniuose žaidimuose priešrinkiminėse kovose ir agitacijose. Siūlant konsoliduoti socialinio draudimo fondo biudžetą ir sveikatos draudimo biudžetą prie bendro valstybės biudžeto, politikai priešinasi, kadangi visiems gerai žinomas kai kurių partijų rinkėjų lektoratas ir kaip lengva juo manipuliuoti.

Siekiant sugražinti SoDros įvaizdį koks buvo prieš trejus metus, o taip pat visuomenės pasitikėjimą socialinio draudimo sistema, Vyriausybei reikėtų išanalizuoti savo paskutinių metų priimtus sprendimus ir jų poveikį ne tik SoDrai, bet ir Lietuvos piliečiams.

1. Visuomenės supriešinimas

Visuomenei ir Vyriausybei reikėtų atkreipti dėmesį į politikų veiksmus, kurie sudaro puikią terpę korupcijai. Kaip buvo paminėta teorinėje dalyje, A.Guogis, D. Bernotas ir kiti ekonomistai išvelgė ir apibūdino priežastis bei šios sistemos problemą t.y. politikų ir atskirų elito grupių sau naudingų sprendimų priėmimą nuolat apeinant kitą visuomenės dalį, tuo patenkinant savo socialinės apsaugos poreikius. Blogiausia yra tai, kad ši sistema nuolat plėtėsi ir šiuo metu dar funkcionuoja. Yra skiriamos specialios papildomos valstybinės pensijos, kurios dažnai viršija socialinio draudimo pensijas, vadinamiesiems nusipelnusiems asmenims ir jėgos struktūrų atstovams.

2. Skuboti sprendimai ir neparuošta visuomenė

Vyriausybei ir ministerijos specialistams reikėtų neskubėti su naujais įstatymų projektais ir pakeitimais siekiant patobulinti savarankiškai dirbančių asmenų įmokų mokėjimo tvarkas bei tarifus. Šie dažni ir gerai neapgalvoti teisės aktų pakeitimai ne tik nekelia Sodros įvaizdžio, bet nuteikia verslininkus priešišškai ir stimuliuoja kai kurias verslininkų grupes išeiti į šešėlinę ekonomiką.

Vyriausybė turėtų atlikti detalią analizę, apsispręsti ir priimti galutinį sprendimą dėl savarankiškai dirbančių asmenų apmokestinimo tvarkų bei tarifų dydžių. 2009 metais buvo priimti lengvatiniai tarifai savarankiškai dirbantiems asmenims, suteikta galimybė mokėti avansu. Įmokų galutinis sumokėjimas atidėtas iki deklaracijos pateikimo Valstybinei mokesčių inspekcijai už praėjusius metus, paskutinės dienos. 2009 metais nepasiteisinus apmokestinimo tvarkoms ir tarifų dydžiams bei surinktų įmokų lygiui, 2010 metais buvo patvirtintos ir įsigaliojo naujos tvarkos, mokėjimo terminai bei tarifų dydžiai.

3. Skirtingų draudėjų grupių supriešinimas dėl nesutvarkytos įstatyminės bazės

Nepasitarnavo SoDros įvaizdžiui ir įnešė daug painiavos nustatyti tarifų dydžiai, skirtingi mokėjimo laikotarpiai ir kokios institucijos, kokius mokesčius administruos. Nesuprantamai buvo išskirstytos savarankiškai dirbančių asmenų grupės ir mokėjimo tvarkos bei tarifai.

Kai kurios draudėjų grupės t.y. individualių įmonių savininkai ir TŪB, KŪB tikrieji nariai bei ūkininkai turintys ūkius didesnius (daugiau negu 4 EDV) privalo mokėti kiekvieną mėnesį ne mažiau kaip 37,5 ir 25 proc. atitinkamai nuo MMA. Kitos savarankiškai dirbančių asmenų grupės gali mokėti avansu, bet neprivalo, o įmokas už ataskaitinius metus privalo sumokėti deklaruojant

pajamas ar pelnus 2011 metais už praėjusius metus. Vienoms draudėjų grupėms reikia mokėti nuo visų deklaruotų pajamų, kitiems tik nuo 50 proc. deklaruotų pajamų ir t.t.

Ūkininkams dėl laiku nesumokėtų įmokų teritoriniai skyriai privalo taikyti priverstinio poveikio priemones (sankcijas), o individualių įmonių savininkams ir TŪB, KŪB tikriesiems nariams sankcijų taikymas pristabdytas, kol bus ištaisytos klaidos priimant poįstatyminius aktus.

Kyla klausimas kodėl *vėl atsiranda išskirtinės „išrinktuju“* draudėjų grupės (advokatai, notarai, antstoliai ir jų padėjėjai) kuriems mokestinė prievolė perkelta iki kitų metų ir jos lieka nuošalyje nepastebėtos, o pvz. ūkininkai, individualių įmonių savininkai, TŪB, KŪB tikrieji nariai yra priversti mokėti už einamąjį laikotarpį.

Privalomojo sveikatos draudimo administravimas vienais atvejais perduotas VSDFV teritoriniams skyriams, kitais atvejais Valstybinei mokesčių inspekcijai. Labai keistai apmokestinti autoriai, atlikėjai bei sportininkai. Autoriai nesusiję darbo santykiais su draudėjais yra draudžiami visomis socialinio draudimo rūšimis, ir įgyja teisę į visas socialines garantijas. Sportininkai ir atlikėjai mokėdami 1,2 proc. mažiau negu autoriai negali gauti ligos pašalpų, kadangi draudžiami tik pensijų, sveikatos ir ligos ir motinystės draudimu, kada draudžiama motinystės, tėvystės išmokoms gauti.

Negalima neužduoti klausimo įstatymų kūrėjams. Kam to reikėjo ir kodėl taip sudėtingai sukurtos mokėjimo tvarkos, nustatyti tarifų dydžiai bei išskirtos tam tikros draudėjų grupės? Šie visi anksčiau išvardinti atvejai ir nuolatiniai teisės aktų kaitaliojimai labai stipriai paveikė SoDros kaip institucijos autoritetą ir gerą vardą.

4. Delsiama priimant norminių dokumentų pakeitimus

Dėl sistemos tobulinimo teritorinių skyrių darbuotojai nuolatos teikia pasiūlymus VSDFV valdybai, tačiau dėl „griozdiškos sistemos“ kvalifikuotų specialistų pasiūlymai yra vilkinami arba lieka gulėti stalčiuose. Vyriausybė turėtų daryti sprendimus atsakingai, o ne principu, pirma priėmiau, o po to žiūrėsime“. Eksperimentavimo dėka, po minėtų teisės aktų pakeitimo individualių įmonių savininkai, kurie gaudavo senatvės pensijas ir kuriems pagal laikinąjį pensijų įstatymą jos ženkliai sumažėjo, buvo priversti keisti juridinio asmens statusą iš individualios įmonės į UAB.

Po šių politikų veiksmų ir po galimo SoDros reorganizavimo dar daug teks įdėti darbo ir pastangų, kad verslininkai ir išmokų gavėjai sugrįžtų į tokį pasitikėjimo lygį koks buvo prieš trejus metus.

Apibendrinant, galima teigti, kad siekiant susigrąžinti visuomenės pasitikėjimą socialinio draudimo sistema, pirmąjį žingsnį privalėtų žengti politikai. SoDrą neturėtų naudoti savo politiniams tikslams, kurti sau palankius įstatymus apeinant kitą visuomenės dalį, skirtis valstybines ir kitokias pensijas vadinamiesiems nusipelnusiems asmenims ir jėgos struktūrų atstovams.

Sodros įvaizdžiui pakenkė tai, kad ekonominės recesijos metu visuomenė nebuvo paruošta tokiai teisės aktų pasikeitimų gausai. Vyriausybė savo skubotais sprendimais ir naktiniais norminių dokumentų priėmimais neišsprendė biudžeto subalansavimo problemos, o tik įnešė sumaištis ir skirtingų draudėjų grupių susipriešinimo. Pasekoje vėl buvo išskirtos „išrinktųjų“ draudėjų (savarankiškai dirbančių asmenų) grupės su nevienodai taikomais standartais t.y. įmokų mokėjimo tarifų dydžiais, įmokų sumokėjimo laikotarpiais ir t.t.

3.4. Lietuvos laisvosios rinkos instituto Valstybinio socialinio draudimo sistemos permainų koncepcija: praktinis požiūris

O.G. Rakauskienė, A. Guogis, E. Buškevičiūtė, R. Vainienė deklaruoja, kad SoDra kenčia nuo užprogramuotų trūkumų, etinių problemų ir finansinių sunkumų. Didžiausia kritika kyla iš dešinėsios liberaliosios politikos, kadangi jie šiuo metu yra valdančiosios partijos opozicija. Lietuvos visuomenei, piliečiams ir Vyriausybei reikėtų atidžiai išanalizuoti Lietuvos laisvosios rinkos instituto specialistų pasiūlymus, o priimamus sprendimus gerai pasverti.

Siekiant išsiaiškinti ir suprasti LLRI pasiūlymų svarbą, kurie išdėstyti Valstybinio socialinio draudimo sistemos permainų koncepcijoje buvo panaudotas grupinis apklausos metodas (Focus grupės metodas). Pagrindinis tikslas įvertinti pasiūlymus ir nustatyti naujų siūlomų idėjų plusus ir minusus. Laisva diskusija šia tema vyko tarp 7 ekspertų neformalioje aplinkoje. Pagrindinis keliamas reikalavimas ekspertams buvo ne mažesnis kaip 10 metų darbo stažas socialinio draudimo sistemoje. Grupės specialistai dirbantys įvairiose padaliniuose, amžius nuo 35 iki 63 metų. Diskusijos metu daugiausia jų nuomonės sutapo šiais žemiau išvardintais klausimais.

1. Siūlymas darbdavio tarifą perkelti darbuotojui

Laisvosios rinkos specialistai siūlo perkelti darbdavio tarifą darbuotojui. Jų nuomone šiandieninis įmokų padalijimas tarp darbdavio ir darbuotojo nėra pagrįstas ekonomiškai. Socialinis darbdavio ir darbuotojo solidarumas yra formalus ir imituojamas, tuo tarpu įmokų padalijimas sukelia esminių skaičiavimo problemų, o taip pat iškraipo nuosavybės bei pajamų sampratą. Instituto specialistų teigimu, darbdavio mokamos SoDros įmokos paslepia tikrąją darbo vietos kainą, tikrąsias darbuotojo uždirbtas pajamas.

✓ Ekspertų grupė šiuo klausimu nesutinka

pirma, mokamos įmokos realiai negali nuslėpti tikrąją darbo vietos kainą, kadangi darbdaviai apskaičiuodami savo veiklos kintamuosius kaštus yra įvertinę ir socialinio draudimo mokesčių dydį, kurį privalo sumokėti už kiekvieną konkretų žmogų (darbuotoją).

antra, pasak instituto specialistų Lietuvos piliečiai turėtų patirti teigiamas pasekmes įgyvendinus permainas t.y. sumažėtų administravimo sąnaudos dėl vienodos įmokų skaičiavimo

bazės. Neaišku apie kieno sąnaudas kalbama, ar apie administratorių, kurie administruoja įmokas ar apie darbdavių. Abejotina ar pavyks sumažinti administravimo sąnaudas, kadangi jau seniai socialinio draudimo įmokas apskaičiuoja ir sumoka į Fondo biudžetą draudėjas už apdraustąjį tuo pačiu išskaičiuodamas ir apdraustojo įmokos dalį.

trečia, vargu ar pasitenkinimą darbuotojams suteiks žinojimas savo tikrosios darbo vertės (kainos), nes įmokas kurios bus perkeltos ant jų „pečių“ jie vis tiek turės sumokėti į fondo biudžetą.

ketvirta, specialistų teigimu statistiškai išaugus nominalioms pajamoms (bruto), bus geros prielaidos vykdyti tolimesnę permainą. Neįtikina tai, kad statistiniai duomenys sukurs kokią nors gėrybę žmogui.

penkta, perkėlus tarifą darbuotojui, *pralaimėtojas išliks visais atvejais darbuotojas* pvz.:

a) nuo minimalaus mėnesinio atlyginimo privalės mokėti ne 9 proc. kaip anksčiau, o 39,98 proc.

b) jeigu darbdavys ir sumokės darbuotojui MMA 800,00Lt plus 39,98 proc., kad darbuotojas sumokėtų už save, tai šiuo atveju nuostolį sudarys pajamų mokesčio skirtumas, kuris apskaičiuojamas nuo (bruto) darbo užmokesčio.

2. Siūlymas susieti išmokas su įmokomis

Vienas iš pagrindinių LLRI specialistų siūlymas nukreipti opiausių SoDros problemų sprendimą esamos sistemos rėmuose t.y. valstybinio socialinio draudimo išmokas susieti su įmokomis.

✓ Ekspertų grupė šiuo klausimu nesutinka

pirma, praktika rodo ir tuo pačiu LLRI koncepcijoje yra pateikti faktai kaip daugelyje vakarų Europos šalių-lyderių pirmosios pakopos draudimo sistemos puikiai funkcionuoja nors įmokos yra renkamos tiek iš draudėjų, tiek iš apdraustųjų.

antra, dar 1995 metais galiojo vyriausybės nutarimas dėl ligos pašalpų apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos. Tuo metu draudėjai (darbdaviai) mokėdavo už pirmąsias tris dienas savo darbuotojui ligos metu, o po to pateikdavo paraišką VSDFV teritoriniam skyriui dėl ligos pašalpos apmokėjimo iš draudimo fondo lėšų. Tačiau tuo metu buvo susietos įmokos su išmokomis ir skolingiems draudėjams nebuvo pervedamos ligos pašalpos, kol nebuvo sumokamos skolos fondo biudžetui. *Galiausiai nukentėdavo apdraustieji*, kadangi visą atsakomybę už savalaikį mokestinių prievolių vykdymą atsako darbdavys (draudėjas).

trečia, susietų išmokų su įmokomis pavyzdys - motinystės pašalpų apskaičiavimas. Nors apskaičiuojant motinystės pašalpą yra taikomos „lubos“ tačiau apskaičiuotos ženkliai didelės išmokos sukėlė didžiulį aziotažą tiek teisėsaugos institucijų tiek politikų ir žiniasklaidos atstovų. Ko

pasekoje Lietuvos piliečiai skilo į dvi stovyklas - nuskriaustųjų mamų ir „blogosios“ SoDros. Akivaizdu, kad atsakomybę turėtų prisiimti įstatymų leidėjai už paliktas įstatymų spragas.

ketvirta, visais atvejais dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių, SoDra privalo pervesti privatiems kaupiamiesiems fondams įmokas už jų kaupimo dalyvius neįvertindamas tai, kad įmokos į biudžetą nebuvo sumokėtos. Šiuo atveju kaupimo dalyviai ir bankai lieka laimėtojais, o SoDra pralaimi.

✓ **Ekspertų grupė šiuo klausimu sutinka**

pirma, ilgalaikėje perspektyvoje ateities kartoms teks uždirbti senatvės pensijas ir kitas išmokas, kurios bus paskaičiuotos nors ir valstybinio socialinio draudimo įmokos realiai nebuvo sumokėtos. Nėra žinoma nė vienos privataus kapitalo draudimo kompanijos, kuri geranoriškai mokėtų išmokas už nesumokėtas tų laikotarpių įmokas.

antra, susiejus išmokas su įmokomis ateityje gerokai palengvėtų biudžeto subalansavimo problema, kadangi įmokų mokėjimo vengimas yra tikrai didžiulė ir neišsprendžiama problema. Apskaičiuojant visas socialinio draudimo išmokas yra vadovujamasi informacija, kuri įvesta į draudėjų ir išmokų gavėjų duomenų registrą vadovaujantis pateiktais socialinio draudimo SAM pranešimais. O įmokos už ataskaitose pateiktus draudžiamuosius laikotarpius nesumokėtos. Šiuo metu galiojančios administravimo tvarkos dėka *apdraustieji lieka laimėtojais*.

3. Socialinio draudimo sistema politizuota

Lietuvos laisvosios rinkos instituto specialistai teigia, kad dabartinė socialinio draudimo sistema labai politizuota ir prievartinė.

✓ **Ekspertų grupė šiuo klausimu sutinka**

pirma, belieka patvirtinti, kad dabartinė socialinio draudimo sistema labai politizuota.

antra, jeigu ši sistema t.y. PAYG modelyje (paremta solidarumo principu) nebūtų prievartinė, tai žinant mūsų piliečių sąmoningumo lygį ir mentalitetą vešėtų „zuikiavimas“.

Visuomenė ir Lietuvos Vyriausybė turėtų paanalizuoti, pamąstyti ir neskubėti priimant sprendimus reformuojant Lietuvos socialinio draudimo sistemą. *Kaip parodė pastaroji globalinė krizė, rėmimasis vien kaupiamaisiais (privačiais) pensijų fondais kurių grąža priklauso nuo finansų rinkų būsenos, yra taip pat gana rizikinga*. Dabartinė sistema vis dėlto priklauso nuo darbuotojų skaičiaus ir darbo našumo didėjimo. Verta pasižiūrėti į kaimynus t.y. Latviją ir Lenkiją. Mūsų šaliai pilnai galėtų tikti ir NDC (notional defined contribution) modelis kurį yra pritaikiusios minėtos šalys. Modelis remiasi ne tiek stažu, kiek viso gyvenimo socialinio draudimo įmokų apskaita. Jis automatiškai reaguoja į demografinius ir ekonominius iššūkius ir tuo pačiu skatina:

- ✓ *gyventojus kuo ilgiau likti darbo rinkoje (ilgiau dirbant didėja ir įmokų suma);*
- ✓ *sunkiai manipuluojamas politikų;*

✓ *aktuariniu požiūriu teisingesnis (kas mokėjo įmokas teisėtai pretenduos į išmokas);*

Apibendrinant, galima pasakyti, kad dėl LLRI pateiktų pirmų reformos žingsnių esamos sistemos rėmuose argumentai ne visais atvejais sutapo su ekspertų grupės nuomone. Suprantamas šios įstaigos specialistų siekis socialinį aprūpinimą padaryti tvaria ir aiškia sistema, tačiau kai kurie siūlymai verčia pamąstyti. Ekspertai sutinka, kad sistema yra labai politizuota ir prievartinė, dalinai pritaria ir nuomonei susieti išmokas su įmokomis, kadangi tai padėtų spręsti biudžeto subalansavimo problemą, tuo pačiu baigtusi ydingą praktiką, kada išmokos išmokamos piliečiams, nesumokant socialinio draudimo įmokų. Dėl perkėlimo darbdavio tarifo darbuotojui grupė nepritaria, kadangi jų nuomone problema nebus išspręsta. Darbdavys bet koku atveju apskaičiuodamas veiklos kintamuosius kaštus visada įvertina darbo vietos kainą, o darbuotojas taps pralaimėtoju t.y. patirs finansinį nuostolį apskaičiuodamas pajamų mokestį.

Ekspertų įsitikinimu visuomenė ir Lietuvos Vyriausybė turėtų neskubėti priimant sprendimus reformuoti Lietuvos socialinio draudimo sistemą, kadangi kaupiamųjų (privačių) pensijų fondų grąža priklauso nuo finansų rinkų būsenos, kuri gana rizikinga, o dabartinė sistema vis dėlto priklauso nuo darbuotojų skaičiaus ir darbo našumo didėjimo.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

- ✓ Išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenis nustatyta, kad draudėjų vengimas mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas išlieka viena iš didžiausių biudžeto vykdymo problemų. Šį faktą patvirtina Šiaulių teritorinio skyriaus įmokų surinkimo plano vykdymo mažėjimas, skolingų draudėjų skaičiaus, priverstinio poveikio priemonių taikymo bei bendro išiskolinimo VSDF biudžetui didėjimas.
- ✓ Atlikus skaičiavimus buvo pastebėta, kad tiriamuoju laikotarpiu bendra draudėjų skola išaugo iki 40 mln.Lt, skola praleistais mokėjimo terminais iki 17 mln.Lt, skolingų draudėjų skaičius padidėjo iki 2,9 tūkst., o mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms ir antstolių sprendimų skaičiaus padidėjimo tempai palyginus su baziniais metais sudarė 289,5 ir 291,8 proc.
- ✓ Išanalizavus tirtų draudėjų grupių nemokumo situaciją, nustatyta, kad šių draudėjų skolos lyginamasis svoris su visa skyriaus skola praleistais mokėjimo terminais sudaro 67,17 proc., o daugiausia skolingų įmonių yra uždarnosios akcinės bendrovės. 2009 metais šių bendrovių skaičius siekė 901, o skolos dydis tiriamojo laikotarpio pabaigoje sudarė 10.641,20 tūkst.Lt. Nustatyta, kad nemokiomis vis dažniau tampa biudžetinės ir viešosios įstaigos. 2009 metais jų skolos biudžetui sudarė atitinkamai 321,20 ir 119,90 tūkst.Lt.
- ✓ Įvertinus nemokumo mastą ir pritaikius koreliacinę analizę buvo ištirti ryšiai tarp pasirinktų draudėjų grupių ir makroekonominių veiksnių įtakojančių VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygį. Koreliacinė analizė atskleidė ne visų veiksnių tiesioginę priklausomybę. Pažymėtina, kad reikšmingiausias veiksnys įtakojantis VSDFV Šiaulių skyriaus VSD įmokų surinkimą, yra vidutinis darbo užmokestis, kuris įtakoja įmokų surinkimą biudžetinėse ir viešosiose įstaigose 90,4 iki 97,4 proc., uždarosiose akcinėse bendrovėse 81,4 proc., o jam padidėjus vienu litu, įmokų surinkimas atitinkamai padidėja 36,1 - 26,4 ir 116,7 tūkst.Lt. Savo reikšmingumu pasižymi ir minimalus mėnesinis atlyginimas, kurio įtaka biudžetinėse ir viešosiose įstaigose 86,2 iki 94,7 proc., uždarosiose akcinėse bendrovėse 85,9 proc., o jam padidėjus vienu litu, įmokų surinkimas atitinkamai padidėja 111,3 - 81,95 ir 377,8 tūkst. Lt.
- ✓ Atlikus tirtų draudėjų grupių nemokumo priežasčių vertinimą pastebėta, kad ekonomikos augimas nėra sėkmingo SoDros biudžeto administravimo garantas, galintis spręsti biudžeto subalansavimo problemą bei užtikrinti draudėjų mokumą. Draudėjų nemokumo priežastys slypi ne tik makroekonominiuose veiksniuose, didelę įtaką jų nemokumui turi ir kiti veiksniai tokie kaip politiniai, socialiniai, demografiniai ir technologiniai.
- ✓ Vertinant priežastis, pastebėta, kad nemokių draudėjų skaičiaus didėjimui turi įtakos netobula įstatyminė bazė ir spragos paliktos norminiuose dokumentuose. Dėl šių priežasčių teritorinio

skyrčiau specialistai ne visada savalaikiai gali identifikuoti nemokius draudėjus, o nesažiningi verslininkai tokiu būdu išvengia savo mokestinių prievolių vykdymo.

- ✓ Dėl politizuotos socialinio draudimo sistemos, vyriausybės priiminėjamų skubotų (naktinių) sprendimų, neparuoštos visuomenės ir jos supriešinimo, draudėjams taikomų skirtingų standartų SoDros įvaizdis kaip patikimos institucijos reikšmingai pablogėjo.
- ✓ LLRI pateikti SoDros reformos žingsnių esamos sistemos rėmuose argumentai ne visais atvejais sutapo su ekspertų grupės nuomone. Apklausos metu pritarta buvo dėl politizuotos sistemos ir išmokų susiejimo su įmokomis. Kiti instituto specialistų pateikti teiginiai, ekspertų grupei pasirodė stokoiantys rimtesnių argumentų arba buvo nevysiškai pagrįsti.

Atlikus tyrimą ir įvertinus nemokumo situaciją Šiaulių skyriaus pavyzdžiu bei išanalizavus nemokumo priežastis, galima teikti sekančius pasiūlymus:

- ✓ Vyriausybė ir politikai turėtų liautis naudoti SoDrą politiniams tikslams, priiminėti skubotus teisės aktų pakeitimus, o savarankiškai dirbančių asmenų VSD įmokų mokėjimo tvarką pakeisti taip, kad nebūtų išskiriamos „išrinktųjų“ draudėjų grupės, ko pasekoje įnešama sumaištis ir susipriešinimas.
- ✓ Lietuvos Respublikos Vyriausybė turėtų inicijuoti papildomų teisės aktų priėmimą, kuris panaikintų paliktas spragas, leidžiančias nesažiningiems verslininkams ne tik nevykdyti savo mokestinių prievolių, tačiau sėkmingai spręsti savo finansines problemas tuo pačiu kenkiant VSDF biudžetui.
- ✓ Siekiant užkirsti kelią draudėjų vengimui laiku mokėti VSD įmokas, VSDF Valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlytina tobulinti veiklos organizavimą, darbo efektyvumą ir kontrolę bei siūlyti keisti norminius dokumentus taip, kad laiku įvertinus draudėjų mokumo lygį bei likvidumą, savalaikiai pritaikius priverstinio poveikio priemones, galima būtų užtikrinti efektyvų įmokų išieškojimą.
- ✓ Atsižvelgti į LLRI pateiktų pirmų SoDros reformos žingsnių esamos sistemos rėmuose argumentus ir greičiau priimti norminių dokumentų pakeitimus dėl išmokų susiejimo su įmokomis, kas padėtų spręsti biudžeto subalansavimo problemą ir būtų užkirstas kelias ydingai praktikai kada išmokos išmokamos iš fondo biudžeto ūkio subjektams nesumokant socialinio draudimo įmokų.
- ✓ Tolimesnėje perspektyvoje keisti socialinio draudimo modelį taip, kad remiamasi būtų ne tiek stažu, o asmenų viso gyvenimo socialinio draudimo įmokų apskaita. Tai leistų automatiškai reaguoti į demografinius ir ekonominius iššūkius bei skatintų ilgiau likti darbo rinkoje. Sistema taptų labiau depolitizuota ir teisingesnė aktuariniu požiūriu.

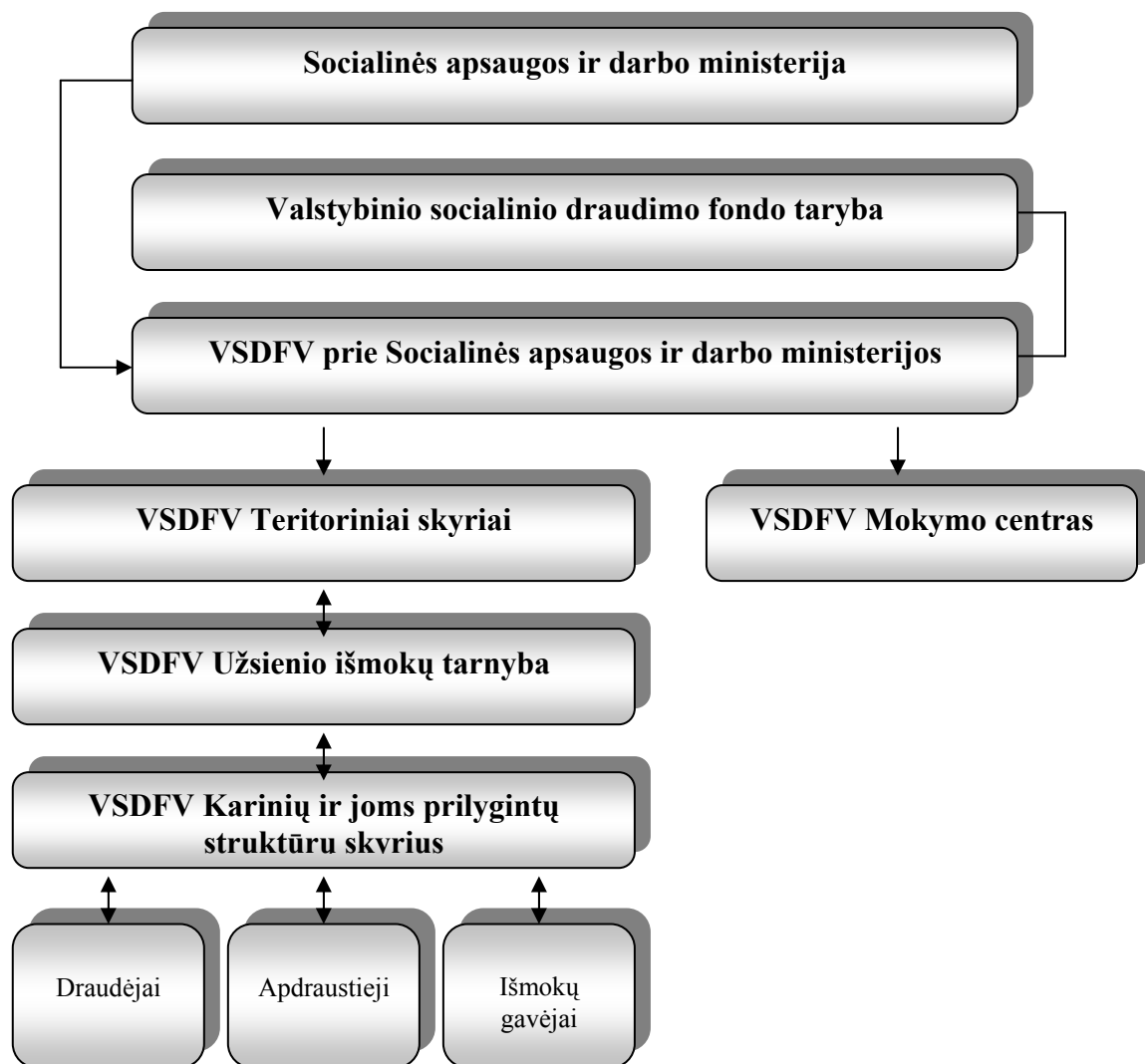
LITERATŪRA

1. Aleknavičienė, V.(2005). Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija.
2. Bagdonas, E. (2004). Socialinė statistika. Kaunas: Technologija.
3. Bartosevičienė, V. (2006). Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija.
4. Bernotas, D., Guogis, A., (2006). Globalizacija, Socialinė apsauga ir Baltijos šalys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
5. Buškevičiūtė, E. (2003). Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija.
6. Buškevičiūtė, E. (2006). Viešieji finansai. Kaunas: Technologija.
7. Grigaravičius, S. (2003). Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai :mokomoji knyga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
8. Gronskas, V. (2008). Ekonominė analizė. Kaunas: Technologija.
9. Kardelis, K.(2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). Kaunas: Judex.
10. Lazutka, R. (2001). Socialinė apsauga. Žmogaus socialinė raida. Vilnius: Homo liber.
11. Lazutka, R. (2007). Pensijų sistemų raida Lietuvoje. Filosofija ir sociologija. 2007.T.18 Nr.2, p. 64-80. Lietuvos mokslų akademija.
12. Meidūnas, V., Puzinauskas, P. (2003). Finansai. Vilnius: Teisinės informacijos centras..
13. Rakauskienė, O.G. (2006). Valstybės ekonominė politika. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
14. Stačiokas, R., Rimas, J. (2003). Mokesčiai: Istorinė raida ir dabartis. Kaunas: Technologija.
15. Tartilas, J.(2005) Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
16. Tidikis, R.(2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras.
17. Levišauskaitė, K., Malinauskas, Ž. (2006). Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 39.149-150p.
18. Poškutė, V., 1998. Papildomų pensijų įtaka ekonomikai//Ekonomika. Nr. 45.
19. Kučinskaitė, J. 2009,Padidėjo fizinių ir juridinių asmenų skolos.[žiūrėta 2010-01-24]. Prieiga per internetą:<<http://archyvas.veidas.lt/lt/leidinys.nrfull/49e887fc70817>>.
20. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė, taikomasis mokslinis tyrimo darbas, Vilnius, 2006 m.[žiūrėta 2010-01-24].Prieiga per internetą: <www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>.

21. Guogis, A. (2004). Dėl Lietuvos socialinės politikos modelio.[žiūrėta 2010-02-20]. Prieiga per internetą:<<http://www.balsas.lt/naujiena/258739/arvydas-guogis-del-lietuvos-socialines-politikos-modelio>>.
22. Tracevičiūtė, R. D.Grybauskaitė išbrokavo „SoDros“ biudžetą. [žiūrėta 2010-01-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.visasverslas.lt/portal/categories/24/1/0/1/article/6935>>.
23. Vainienė, R. SoDra-žmogui ar žmogus-SoDrai.[žiūrėta 2010-03-19]. Prieiga per internetą:<http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/sodra_a_zmogui_ar_zmogus_sodrai/5619>.
24. Vidutinis darbo užmokestis Šiaulių apskrityje. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės [interaktyvus], [žiūrėta 2010-03-09].Prieiga per internetą: <<http://siauliai.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2032&PHPSESSID=qnpernwox>>.
25. Bendrasis vidaus produktas (BVP). Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės [interaktyvus], [žiūrėta 2010-03-09].Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectout/print.asp?pxfile=D:\statbank\Temp\10309.px&.>>>.
26. Užimti gyventojai ir užimtumo lygis pagal lytį Šiaulių apskrityje. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės [interaktyvus], [žiūrėta 2010-03-09].Prieiga per internetą: <<http://siauliaitsv.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2180>>.
27. Registruoti bedarbiai Šiaulių apskrityje. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės [interaktyvus], [žiūrėta 2010-03-09].Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectout/print.asp?pxfile=D:\statbank\Temp\9651.px&o.>>>.
28. Socialinė statistika. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.[interaktyvus], [žiūrėta 2010-03-09].Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?1713385148>>.
29. VSDfV veikla. [interaktyvus],[žiūrėta 2010-02-11].Prieiga per internetą:<<http://www.sodra.lt/lt/veikla>>.
30. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009–2011 m. Strateginis veiklos planas. šaltinis:< <http://intranetas.sodra.lt/>>.
31. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus 2009m. veiklos ataskaita. šaltinis:<<http://intranetas.sodra.lt/>>.
32. Prieiga per intranetą: <<http://intranetas.sodra.lt/>>.
33. Naktinienė, G., Paulauskas, J. Petrokienė, R. ir kt.....Lietuvių kalbos žodynas. elektroninis variantas/Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.[žiūrėta 2010-02-09]. Prieiga per internetą:<<http://www.lkz.lt/dzl.php>>.
34. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas.[žiūrėta 2010-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.

PRIEDAI

Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema

VSDFV Šiaulių skyriaus 2009 metų įmokų surinkimo struktūra

Įmokų mokėtojai	Suma tūkst. Lt
Draudėjų įmokos	436836,4
Savarankiškai dirbančių asmenų įmokos	4643,5
Ūkininkų ir jų partnerių įmokos	231,4
Autorių, atlikėjų ir sportininkų įmokos	1070,8

VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo tūkst.Lt plano vykdymas

Metai	Planas	Faktas	Pokytis	Įvykdymas proc.
2005m.	249785,02	268794,30	19009,28	107,60
2006m.	266993,15	325020,90	58027,75	121,70
2007m.	341838,38	399500,10	57661,72	116,90
2008m.	466247,30	466301,20	53,90	100,01
2009m.	540494,00	443972,00	-96522,00	82,14

VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis tūkst.Lt

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Priskaičiuota įmokų per metus	265470,3	325982,5	402535,7	469515,0	447600,1
Surinkta įmokų per metus	262865,2	323560,3	398421,8	465232,6	442695,3
Surinkimo lygis proc.	99,02	99,26	98,98	99,09	98,90
Bendras draudėjų išskolinimas metų pabaigai	29984,6	28837,1	31931,6	35734,2	40078,8
Skirtumas Lt	-2605,1	-2422,2	-4113,8	-4282,4	-4904,8

Tiriamų draudėjų grupių įmokų surinkimo lygis (tūkst. Lt)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
UAB	117,9	153,2	203,8	236,2	199,3
AB	21,6	24,9	24,1	22,8	18,9
Viešosios įstaigos	20,6	26,8	32,4	39,1	44,7
Biudžetinės įstaigos	33,4	37,4	43,9	54,7	67,0
Viso surinkta įmokų tūkst.Lt	193,51	242,3	304,1	352,7	330,0
Lyginamasis svoris proc.	73,6	74,9	76,3	75,8	74,54
Viso teritorinio skyriaus per metus	262,9	323,6	398,4	465,2	442,7

Tiriamų draudėjų grupių turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičiaus (vnt.) kitimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Uždarnosios akcinės bendrovės	655	650	558	696	901
Akcinės bendrovės	10	9	4	5	6
Viešosios įstaigos	15	17	27	20	33
Biudžetinės savivaldybės įmonės	2	5	1	0	27
Viso:	682	681	590	721	967
Lyginamasis svoris su visais turinčiais skolas praleistais mokėjimo terminais skaičiumi proc.	16,6	19,7	22,8	31,9	33,2

Tiriamų draudėjų grupių skolos praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika (tūkst. Lt)

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Uždarnosios akcinės bendrovės	4.424,30	4.690,60	4.224,10	6.003,80	10.641,20
Akcinės bendrovės	16.165,90	100,40	11,90	284,20	553,40
Viešosios įstaigos	62,90	66,70	83,90	98,40	119,90
Biudžetinės savivaldybės įmonės	2,10	4,50	0,70	0,00	321,20
Viso:	20.655,20	4.862,20	4.320,60	6.386,40	11.635,70
Lyginamasis svoris su visa skola praleistais mokėjimo terminais proc.	78,58	49,58	48,61	55,57	67,17
Visa teritorinio skyriaus skola praleistais mokėjimo terminais tūkst.Lt	26.285,60	9.806,60	8.888,90	11.492,20	17.321,90

Uždarųjų akcinių bendrovių statistiniai duomenys ir kitimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Priskaičiuota tūkst.Lt	120.748,40	156.965,80	207.247,00	238.193,61	202.408,41
Sumokėta tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,80	236.187,30	199.342,70
Skirtumas tūkst.Lt	-2.778,90	-3.781,50	-3.477,20	-2.006,31	-3.065,71
Santykis proc.	97,70	97,59	98,32	99,16	98,49
Įsiskolinimas laikotarpio pabaigai tūkst.Lt	13.564,30	16.783,48	19.478,50	20.847,94	23.549,63
Lyginamasis svoris su visomis skyriaus įmokomis proc.	44,88	47,34	51,14	50,77	45,03
Apdraustųjų skaičius (žm.)	33.063,00	35.440,00	37.395,00	35.002,00	30.312,00

Akcinių bendrovių statistiniai duomenys ir kitimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Priskaičiuota tūkst.Lt	21.439,65	22.625,10	23.894,20	23.293,42	18.781,30
Sumokėta tūkst. Lt	21.595,02	24.962,20	24.076,02	22.748,70	18.897,78
Skirtumas tūkst. Lt	155,37	2.337,10	181,82	-544,72	116,48
Santykis proc.	100,72	110,33	100,76	97,66	100,62
Įsiskolinimas laikotarpio pabaigai tūkst. Lt	6.764,41	1.612,00	1.421,40	1.965,75	1.848,50
Lyginamasis svoris su visomis skyriaus įmokomis proc.	8,22	7,71	6,04	4,89	4,27
Apdraustųjų skaičius (žm.)	3.629,00	3.335,00	3.035,00	2.191,00	1.779,00

Biudžetinių įstaigų statistiniai duomenys ir kitimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Priskaičiuota tūkst.Lt	32.601,80	37.365,00	43.604,98	54.882,30	68.452,63
Sumokėta tūkst.Lt	33.387,86	37.374,97	43.921,30	54.668,98	67.027,50
Skirtumas tūkst.Lt	786,06	9,97	316,32	-213,32	-1.425,13
Santykis proc.	102,41	100,03	100,73	99,61	97,92
Įsiskolinimas laikotarpio pabaigai tūkst.Lt	880,82	870,86	554,60	767,90	2.193,10
Lyginamasis svoris su visomis skyriaus įmokomis proc.	12,70	11,55	11,02	11,75	15,14
Apdraustųjų skaičius (žm.)	7.638,00	6.742,00	7.638,00	7.682,00	7.386,00

Viešųjų įstaigų statistiniai duomenys ir kitimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Priskaičiuota tūkst. Lt	20.867,10	27.409,97	32.711,80	39.617,50	44.389,60
Sumokėta tūkst. Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,95
Skirtumas tūkst. Lt	-302,50	-648,47	-359,70	-490,20	348,35
Santykis proc.	98,55	97,63	98,90	98,76	100,78
Įsiskolinimas laikotarpio pabaigai tūkst. Lt	1.984,70	2.632,94	2.989,23	3.480,30	3.130,70
Lyginamasis svoris su visomis skyriaus įmokomis proc.	7,82	8,27	8,12	8,41	10,11
Apdraustųjų skaičius (žm.)	4.436,00	4.499,00	4.633,00	4.710,00	4.548,00

Tiriamų draudėjų grupių skaičiaus ir skolos kitimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičius vnt.	682	681	590	721	967
Draudėjų skolos praleistais mokėjimo terminais dydis tūkst.Lt	20.655,20	4.862,20	4.320,60	6.386,40	11.635,70

VSDFV Šiaulių skyriaus uždaryjū akcinių bendrovių sumokėtų įmokų tūkst.Lt baziniai dinamikos rodikliai

Metai	UAB – drovių sumokėta įmokų tūkst. Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	117.969,50	0,00	0,00	0,00
2006 m.	153.184,30	35.214,80	129,85	29,85
2007 m.	203.769,80	85.800,30	172,73	72,73
2008 m.	236.187,30	118.217,80	200,21	100,21
2009 m.	199.342,70	81.373,20	168,98	68,98

VSDFV Šiaulių skyriaus uždaryjū akcinių bendrovių sumokėtų įmokų tūkst.Lt grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	UAB – drovių sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	117.969,50	0,00	0,00	0,00
2006 m.	153.184,30	35.214,80	129,85	29,85
2007 m.	203.769,80	50.585,50	133,02	33,02
2008 m.	236.187,30	32.417,50	115,91	15,91
2009 m.	199.342,70	-36.844,60	84,40	-15,60

**VSDFFV Šiaulių skyriaus akcinių bendrovių sumokėtų įmokų tūkst.Lt
baziniai dinamikos rodikliai**

Metai	AB – drovių sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	21.595,00	0,00	0,00	0,00
2006 m.	24.962,20	3.367,20	115,59	15,59
2007 m.	24.076,00	2.481,00	111,49	11,49
2008 m.	22.748,70	1.153,70	105,34	5,34
2009 m.	18.897,80	-2.697,20	87,51	-12,49

**VSDFFV Šiaulių skyriaus akcinių bendrovių sumokėtų įmokų tūkst.Lt
grandininiai dinamikos rodikliai**

Metai	AB – drovių sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	21.595,00	0,00	0,00	0,00
2006 m.	24.962,20	3.367,20	115,59	15,59
2007 m.	24.076,00	-886,20	96,45	-3,55
2008 m.	22.748,70	-1.327,30	94,49	-5,51
2009 m.	18.897,80	-3.850,90	83,07	-16,93

**VSDFV Šiaulių skyriaus biudžetinių įstaigų sumokėtų įmokų tūkst.Lt
baziniai dinamikos rodikliai**

Metai	Biudžetinių įstaigų sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	33.387,90	0,00	0,00	0,00
2006 m.	37.374,90	3.987,00	111,94	11,94
2007 m.	43.921,30	10.533,40	131,55	31,55
2008 m.	54.668,90	21.281,00	163,74	63,74
2009 m.	67.027,50	33.639,60	200,75	100,75

**VSDFV Šiaulių skyriaus biudžetinių įstaigų sumokėtų įmokų tūkst.Lt
grandininiai dinamikos rodikliai**

Metai	Biudžetinių įstaigų sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	20.564.563,00	0,00	0,00	0,00
2006 m.	26.761.465,00	6.196.902,00	130,13	30,13
2007 m.	32.352.084,00	5.590.619,00	120,89	20,89
2008 m.	39.127.297,89	6.775.213,89	120,94	20,94
2009 m.	44.737.946,42	5.610.648,53	114,34	14,34

**VSDFV Šiaulių skyriaus Viešųjų įstaigų sumokėtų įmokų tūkst.Lt
baziniai dinamikos rodikliai**

Metai	Viešųjų įstaigų sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	20.564,60	0,00	0,00	0,00
2006 m.	26.761,50	6.196,90	130,13	30,13
2007 m.	32.352,10	11.787,50	157,32	57,32
2008 m.	39.127,30	18.562,70	190,27	90,27
2009 m.	44.737,90	24.173,30	217,55	117,55

**VSDFV Šiaulių skyriaus Viešųjų įstaigų sumokėtų įmokų tūkst.Lt
grandininiai dinamikos rodikliai**

Metai	Viešųjų įstaigų sumokėta įmokų tūkst.Lt	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	20.564,60	0,00	0,00	0,00
2006 m.	26.761,50	6.196,90	130,13	30,13
2007 m.	32.352,10	5.590,60	120,89	20,89
2008 m.	39.127,30	6.775,20	120,94	20,94
2009 m.	44.737,90	5.610,60	114,34	14,34

VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų išskolinimo praleistais mokėjimo terminais baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Išskolinimas tūkst. Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	31167,9	0	0	0
2006 m.	26285,7	-4882,2	84,3	-15,7
2007 m.	9806,6	-21361,3	31,5	-68,5
2008 m.	8889,1	-22278,8	28,5	-71,5
2009 m.	11492,1	-19675,8	36,9	-63,1
2009 IV kv.	17609,9	-13558	56,5	-43,5

VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų skaičiaus turinčių išskolinimą praleistais mokėjimo terminais baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Draudėjų skaičius	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	5254	0	0	0
2006 m.	4098	-1156	78,0	-22,0
2007 m.	3452	-1802	65,7	-34,3
2008 m.	2585	-2669	49,2	-50,8
2009 m.	2263	-2991	43,1	-56,9
2009 IV kv.	2913	-2341	55,4	-44,6

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Bankrutuojančių draudėjų skaičius	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	58	0	0	0
2006 m.	64	6	110,3	10,3
2007 m.	69	11	119,0	19,0
2008 m.	61	3	105,2	5,2
2009 m.	79	21	136,2	36,2
2009 IV kv.	139	81	239,7	139,7

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skolos baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Bankrutuojančių draudėjų skola tūkst..Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	22427,1	0	0	0
2006 m.	16986,4	-5440,7	75,7	-24,3
2007 m.	2148,1	-20279	9,6	-90,4
2008 m.	1792,1	-20635	8,0	-92,0
2009 m.	3584,7	-18842,4	16,0	-84,0
2009 IV kv.	6877,9	-15549,2	30,7	-69,3

VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Mokėjimo nurodymų skaičius vnt.	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 I pusm.	3594	0	0	0
2005 II pusm.	3040	-554	84,6	-15,4
2006 I pusm.	3537	-57	98,4	-1,6
2006 II pusm.	3022	-572	84,1	-15,9
2007 I pusm.	4456	862	124,0	24,0
2007 II pusm.	4717	1123	131,2	31,2
2008 I pusm.	7035	3441	195,7	95,7
2008 II pusm.	9806	6212	272,8	172,8
2009 I pusm.	12083	8489	336,2	236,2
2009 II pusm.	12212	8618	339,8	239,8

VSDFV Šiaulių skyriaus perduotų sprendimų antstoliams skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Perduotų sprendimų antstoliams skaičius vnt.	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 I pusm.	134	0	0	0
2005 II pusm.	166	32	123,9	23,9
2006 I pusm.	540	406	403,0	303,0
2006 II pusm.	241	107	179,9	79,9
2007 I pusm.	328	194	244,8	144,8
2007 II pusm.	561	427	418,7	318,7
2008 I pusm.	566	432	422,4	322,4
2008 II pusm.	614	480	458,2	358,2
2009 I pusm.	584	450	435,8	335,8
2009 II pusm.	525	391	391,8	291,8

VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms skaičiaus grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Mokėjimo nurodymų skaičius vnt.	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 I pusr.	3594	0	0	0
2005 II pusr.	3040	-554	84,6	-15,4
2006 I pusr.	3537	497	116,3	16,3
2006 II pusr.	3022	-515	85,4	-14,6
2007 I pusr.	4456	1434	147,5	47,5
2007 II pusr.	4717	261	105,9	5,9
2008 I pusr.	7035	2318	149,1	49,1
2008 II pusr.	9806	2771	139,4	39,4
2009 I pusr.	12083	2277	123,2	23,2
2009 II pusr.	12212	129	101,1	1,1

VSDFV Šiaulių skyriaus perduotų sprendimų antstoliams skaičiaus grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Perduotų sprendimų antstoliams skaičius vnt.	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 I pusr.	134	0	0	0
2005 II pusr.	166	32	123,9	23,9
2006 I pusr.	540	374	325,3	225,3
2006 II pusr.	241	-299	44,6	-55,4
2007 I pusr.	328	87	136,1	36,1
2007 II pusr.	561	233	171,0	71,0
2008 I pusr.	566	5	100,9	0,9
2008 II pusr.	614	48	108,5	8,5
2009 I pusr.	584	-30	95,1	-4,9
2009 II pusr.	525	-59	89,9	-10,1

VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų išskolinimo praleistais mokėjimo terminais grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Išskolinimas tūkst. Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	31167,9	0	0	0
2006 m.	26285,7	-4882,2	84,3	-15,7
2007 m.	9806,6	-16479,1	37,3	-62,7
2008 m.	8889,1	-917,5	90,6	-9,4
2009 m.	11492,1	2603,0	129,3	29,3
2009 IV kv.	17609,9	6117,8	153,2	53,2

VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų skaičiaus turinčių išskolinimą praleistais mokėjimo terminais grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Draudėjų skaičius	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	5254	0	0	0
2006 m.	4098	-1156	78,0	-22,0
2007 m.	3452	-646,0	84,2	-15,8
2008 m.	2585	-867,0	74,9	-25,1
2009 m.	2263	-322,0	87,5	-12,5
2009 IV kv.	2913	650,0	128,7	28,7

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skaičiaus grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Bankrutuojančių draudėjų skaičius	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	58	0	0	0
2006 m.	64	6	110,3	10,3
2007 m.	69	5,0	107,8	7,8
2008 m.	61	-8,0	88,4	-11,6
2009 m.	79	18,0	129,5	29,5
2009 IV kv.	139	60,0	175,9	75,9

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skolos grandiniai dinamikos rodikliai

Metai	Bankrutuojančių draudėjų skola tūkst. Lt	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	22427,1	0	0	0
2006 m.	16986,4	-5440,7	75,7	-24,3
2007 m.	2148,1	-14838,3	12,6	-87,4
2008 m.	1792,1	-356,0	83,4	-16,6
2009 m.	3584,7	1792,6	200,0	100,0
2009 IV kv.	6877,9	3293,2	191,9	91,9

VSDFV Šiaulių skyriaus tiriamų draudėjų grupių turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičius vnt.	Absolutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %
1	2	3	4	5
2005 m.	682	0,00	0,00	0,00
2006 m.	681	-1,00	99,85	-0,15
2007 m.	590	-92,00	86,51	-13,49
2008 m.	721	39,00	105,72	5,72
2009 m.	967	285,00	141,79	41,79

VSDFFV Šiaulių skyriaus tiriamų draudėjų grupių turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičiaus grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičius vnt.	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas	Padidėjimo (mažėjimo) tempas
			%	%
1	2	3	4	5
2005 m.	682	0,00	0,00	0,00
2006 m.	681	-1,00	99,85	-0,15
2007 m.	590	-91,00	86,64	-13,36
2008 m.	721	131,00	122,20	22,20
2009 m.	967	246,00	134,12	34,12

VSDFFV Šiaulių skyriaus tiriamų draudėjų grupių skolos praleistais mokėjimo terminais dydžio (tūkst. Lt) baziniai dinamikos rodikliai

Metai	Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais dydis tūkst.Lt	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt	Didėjimo (mažėjimo) tempas	Padidėjimo (mažėjimo) tempas
			%	%
1	2	3	4	5
2005 m.	20.655,20	0,00	0,00	0,00
2006 m.	4.862,20	-15.793,00	23,54	-76,46
2007 m.	4.320,60	-16.334,60	20,92	-79,08
2008 m.	6.386,40	-14.268,80	30,92	-69,08
2009 m.	11.635,70	-9.019,50	56,33	-43,67

VSDFV Šiaulių skyriaus tiriamų draudėjų grupių skolos praleistais mokėjimo terminais dydžio (tūkst.Lt) grandininiai dinamikos rodikliai

Metai	Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais dydis tūkst.Lt	Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) tūkst.Lt		
		Didėjimo (mažėjimo) tempas %	Padidėjimo (mažėjimo) tempas %	
1	2	3	4	5
2005 m.	20.655,20	0,00	0,00	0,00
2006 m.	4.862,20	-15.793,00	23,54	-76,46
2007 m.	4.320,60	-541,60	88,86	-11,14
2008 m.	6.386,40	2.065,80	147,81	47,81
2009 m.	11.635,70	5.249,30	182,19	82,19

VSDFV Šiaulių skyriaus tiriamų draudėjų grupių įmokų surinkimo lyginamasis svoris su visomis surenkamomis įmokomis proc.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Uždarnosios akcinės bendrovės	44,88	47,34	51,14	50,77	45,03
Akcinės bendrovės	8,22	7,71	6,04	4,89	4,27
Biudžetines įstaigos	12,70	11,55	11,02	11,75	15,14
Viešosios įstaigos	7,82	8,27	8,12	8,41	10,11

VSDFV Šiaulių skyriaus tiriamų draudėjų grupių apdraustųjų skaičiaus (žm.) kėlimo dinamika

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Uždarnosios akcinės bendrovės	33.063	35.440	37.395	35.002	30.312
Akcinės bendrovės	3.629	3.335	3.035	2.191	1.779
Biudžetines įstaigos	7.638	6.742	7.638	7.682	7.386
Viešosios įstaigos	4.436	4.499	4.633	4.710	4.548
Apdraustųjų skaičius skyriuje	66.587	68.524	70.806	69.011	61.890

UždaryjŲ akcinių bendrovių faktoriai ir rezultatiniai rodikliai

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Infliacija proc.	3	4,5	8,1	8,5	9,8
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,79	236.187,33	199.342,74

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Nedarbo lygis proc.	10,1	5,7	4,4	5,5	12,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,79	236.187,33	199.342,74

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Užimtumas proc.	60,5	61,3	61,5	63,1	60,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,79	236.187,33	199.342,74

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Vidutinis darbo užmokestis (bruto) Lt	1049,0	1239,0	1498,0	1821,0	1876,9
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,79	236.187,33	199.342,74

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
BVP mln.Lt	5.541,13	6.264,27	7.297,82	8.269,03	7.032,81
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,79	236.187,33	199.342,74

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Minimalus mėnesinis atlyginimas Lt	550,0	600,0	700,0	800,0	800,0
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	117.969,50	153.184,30	203.769,79	236.187,33	199.342,74

Akcinių bendrovių faktoriai ir rezultatiniai rodikliai

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Infliacija proc.	3	4,5	8,1	8,5	9,8
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	21.595,00	24.962,20	24.076,00	22.748,70	18.897,80

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Nedarbo lygis proc.	10,1	5,7	4,4	5,5	12,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	21.595,00	24.962,20	24.076,00	22.748,70	18.897,80

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Užimtumas proc.	60,5	61,3	61,5	63,1	60,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	21.595,00	24.962,20	24.076,00	22.748,70	18.897,80

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Vidutinis darbo užmokestis (bruto) Lt	1049,0	1239,0	1498,0	1821,0	1876,9
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	21.595,00	24.962,20	24.076,00	22.748,70	18.897,80

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
BVP mln.Lt	5.541,13	6.264,27	7.297,82	8.269,03	7.032,81
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	21.595,00	24.962,20	24.076,00	22.748,70	18.897,80

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Minimalus mėnesinis atlyginimas Lt	550,0	600,0	700,0	800,0	800,0
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	21.595,00	24.962,20	24.076,00	22.748,70	18.897,80

Biudžetinių įstaigų faktoriniai ir rezultatiniai rodikliai

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Infliacija	3	4,5	8,1	8,5	9,8
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	33.387,90	37.374,90	43.921,30	54.668,90	67.027,50

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Nedarbo lygis proc.	10,1	5,7	4,4	5,5	12,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	33.387,90	37.374,90	43.921,30	54.668,90	67.027,50

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Užimtumas proc.	60,5	61,3	61,5	63,1	60,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	33.387,90	37.374,90	43.921,30	54.668,90	67.027,50

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Vidutinis darbo užmokestis (bruto) Lt	1049,0	1239,0	1498,0	1821,0	1876,9
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	33.387,90	37.374,90	43.921,30	54.668,90	67.027,50

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
BVP mln.Lt	5.541,13	6.264,27	7.297,82	8.269,03	7.032,81
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	33.387,90	37.374,90	43.921,30	54.668,90	67.027,50

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Minimalus mėnesinis atlyginimas Lt	550,0	600,0	700,0	800,0	800,0
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	33.387,90	37.374,90	43.921,30	54.668,90	67.027,50

Viešųjų įstaigų faktoriai ir rezultatiniai rodikliai

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Infliacija	3	4,5	8,1	8,5	9,8
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,90

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Nedarbo lygis proc.	10,1	5,7	4,4	5,5	12,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,90

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Užimtumas proc.	60,5	61,3	61,5	63,1	60,1
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,90

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Vidutinis darbo užmokestis (bruto) Lt	1049,0	1239,0	1498,0	1821,0	1876,9
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,90

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
BVP mln.Lt	5.541,13	6.264,27	7.297,82	8.269,03	7.032,81
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,90

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Minimalus mėnesinis atlyginimas Lt	550,0	600,0	700,0	800,0	800,0
Įmokų surinkimas tūkst.Lt	20.564,60	26.761,50	32.352,10	39.127,30	44.737,90

VSDFV Šiaulių skyriaus skolos praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika tūkst. Lt 2005-2009 metais

	2005-01-01	2005-07-01	2006-01-01	2006-07-01	2007-01-01	2007-07-01	2008-01-01	2008-07-01	2009-01-01	2009-07-01	2010-01-01
Skola praleistais mokėjimo terminais (tūkst.Lt)	31.167,9	28.020,7	26.285,7	11.210,3	9.806,6	9.439,7	8.889,1	10.170,6	11.492,2	15.184,9	17.609,9
Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais skaičius (vnt.)	5.254	4.743	4.098	3.908	3.452	3.070	2.585	2.626	2.263	3.119	2.913
Draudėjų turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais iki 100Lt skaičius (vnt.)	2.578	2.138	1.610	1.469	1.251	999	763	1.008	674	1.292	1.195
Atidėto išsiskolinimo suma (Lt.)	35.981	18.736	4.093	0	48.090	0	0	9.542	11.932	50.219	244.263

VSDFV Šiaulių skyriaus išskeltos bankroto bylos ir jų skolos biudžetui kitimo dinamika 2005-2009 metais

	2005 m.	2005 II kv.	2006m.	2006 II kv.	2007 m.	2007 II kv.	2008 m.	2008 II kv.	2009 m.	2009 II kv.	2009 IV kv.
Bankrutuojančių draudėjų skola tūkst.Lt	22.427,1	19.415,9	16.986,4	2.311,1	2.148,1	1.922,4	1.792,1	3.108,9	3.584,7	5.081,7	6.877,9
Bankrutuojančių draudėjų skaičius (vnt.)	58	65	64	77	69	53	61	79	79	108	139
Apdraustųjų skaičius b/b įmonėse (žm.)	70	38	14	34	49	77	26	79	75	223	306

VSDFV Šiaulių skyriaus pritaikytos priverstinio poveikio priemonės 2005-2009 metais

	2005 I pusmt.	2005 II pusmt.	2006 I pusmt.	2006 II pusmt.	2007 I pusmt.	2007 II pusmt.	2008 I pusmt.	2008 II pusmt.	2009 I pusmt.	2009 II pusmt.
Mokėjimo nurodymų sprendimų skaičius (vnt.)	3.594	3.040	3.537	3.022	4.456	4.717	7.035	9.806	12.083	12.212
Perdavimų antstoliams sprendimų skaičius (vnt.)	134	166	540	241	328	561	566	614	584	525
Iškelta naujų bankroto bylų (vnt.)	24	21	23	21	16	26	33	33	52	45

VSDFV Šiaulių skyriaus skolų išieškojimo dinamika pritaikius mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms 2005-2009 metais

	2005 m.	2005 II mėn.	2006 m.	2006 II kv.	2007 m.	2007 II kv.	2008 m.	2008 II kv.	2009 m.	2009 II kv.	2009 IV kv.
Sprendimų skaičius draudėjams per mėnesį (vnt.)	496	463	440	479	419	374	531	927	1.244	802	679
Pateikta išieškoma suma (tūkst.Lt)	1.386,2	1.100,6	1.796,1	2.063,6	957,1	2.082,4	2.723,1	3.806,8	5.834,6	8.862,0	9.294,4
Gauta pajamų (tūkst. Lt)	678,9	816,9	968,1	789,7	631,7	1.099,6	1.239,6	1.562,8	1.578,6	1.627,6	1.802,4
Išieškotos sumos santykis proc.	49,0	74,2	53,9	38,3	66,0	52,8	45,5	41,1	27,1	18,4	19,4

24 priedas

VSDFV Šiaulių skyriaus gautos pajamos (Lt) pritaikius priverstinio poveikio priemones 2009 metais

Sankcijos pavadinimas	Proc.	Lt
Mokėjimo nurodymai	85,42 %	3.429.961,0
Perdavimas antstoliams	14,57 %	585.000,0
Bankroto procedūros	0,01 %	439,1
Nurodymai darbdaviams	0,00 %	43,7
Viso:	100 %	4.015.443,8

VSDFV Šiaulių skyriaus gautos pajamos iš skirtingų draudėjų grupių (Lt) 2009 metais

Bendra surinkta įmokų suma per 2009 metus	100%	442.695.326,11 Lt
Draudėjų įmokos už apdrauosius	98.68%	436.836.380,24 Lt
Individualių įm. sav. TŪB, KŪB tikrieji nariai, asmenys dirbantys su indiv. veiklos pažymėjimais	0.56%	2.486.178,53 Lt
Autoriai, sportininkai, atlikėjai	0.24%	1.070.811,78 Lt
Ūkininkai ir jų partneriai	0.05%	231.396,08 Lt
Asmenys dirbantys su verslo liudijimais	0.47%	2.070.160,56 Lt

VSDFV Šiaulių skyriaus pajamas įtakojoantys veiksniai

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
BVP mln.Lt	5.541,13	6.264,27	7.297,82	8.269,03	7.032,81
Nedarbo lygis proc.	10,1	5,7	4,4	5,5	12,1
Užimtumas proc.	60,5	61,3	61,5	63,1	60,1
Vidutinis DU (bruto) Lt	1049	1239	1498	1821	1876,9
Infliacija proc.	3	4,5	8,1	8,5	9,8
MMA Lt	550	600	700	800	800

Tarpusavio ryšio priklausomybės tyrimo (koreliacijos) paskaičiavimai

Uždarnosios akcinės bendrovės

	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Infliacija	Nedarbo lygis	Užimtumas
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,898	0,339	0,614
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,807	0,115	0,378
Regresijos koeficientas (b)	14472,0	-4708,7	24684,0

	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Vidutinis DU	BVP	MMA
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,902	0,988	0,926
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,814	0,977	0,859
Regresijos koeficientas (b)	116,7	44,3	377,8

Akinės bendrovės

	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Infliacija	Nedarbo lygis	Užimtumas
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,386	0,907	0,53
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,149	0,823	0,281
Regresijos koeficientas (b)	-317,15	-641,87	1083,9

	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Vidutinis DU	BVP	MMA
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,444	0,014	0,414
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,198	0,0002	0,172
Regresijos koeficientas (b)	-2,9351	0,0347	-8,6158

Viešosios įstaigos

	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Infliacija	Nedarbo lygis	Užimtumas
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,959	0,176	0,152
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,9208	0,0313	0,0231
Regresijos koeficientas (b)	3193,3	507,97	1261,6

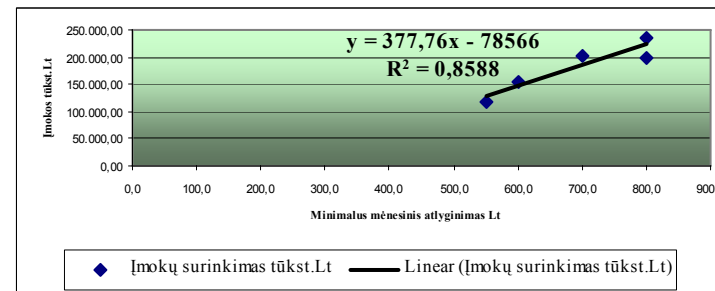
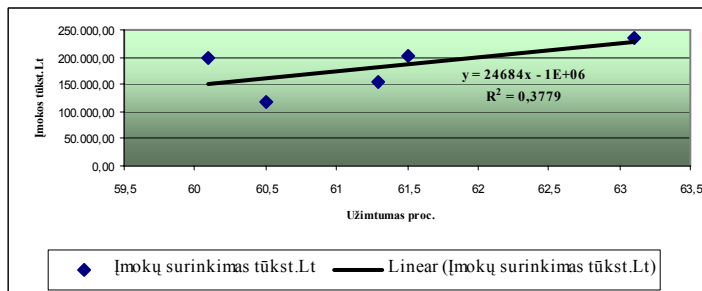
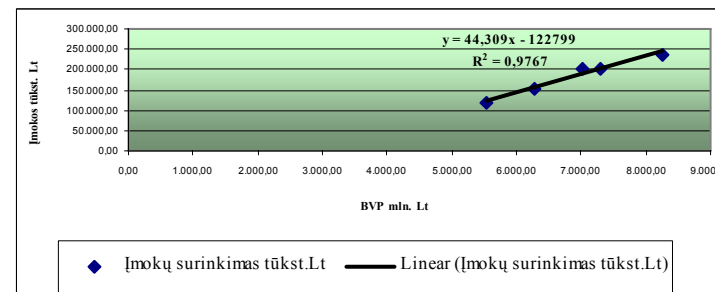
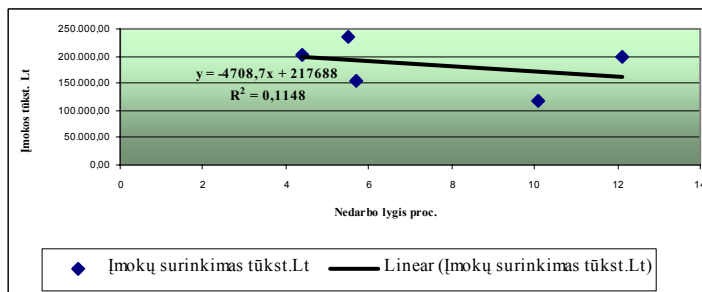
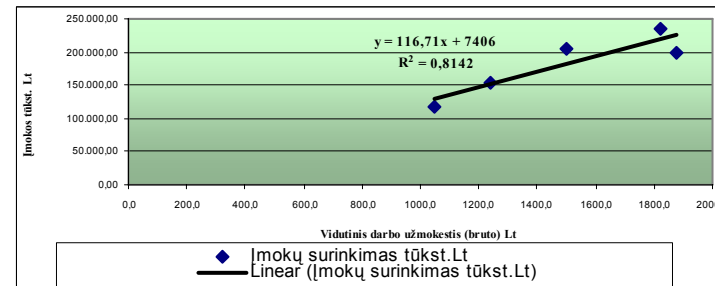
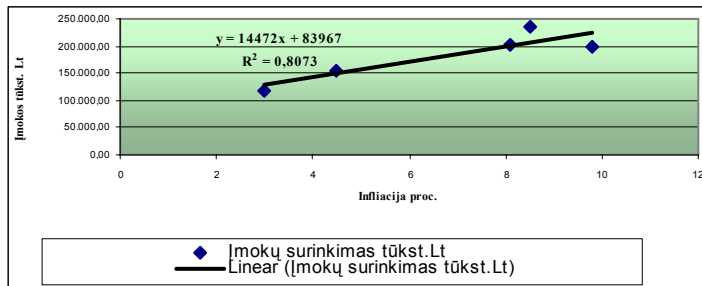
	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Vidutinis DU	BVP	MMA
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,986	0,766	0,972
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,9741	0,5876	0,9466
Regresijos koeficientas (b)	26,374	7,1007	81,945

Biudžetinės įmonės (įstaigos)

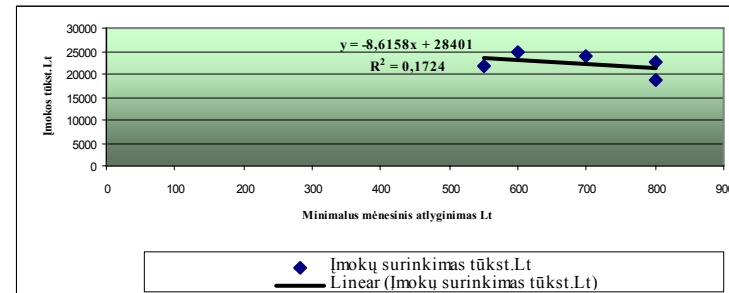
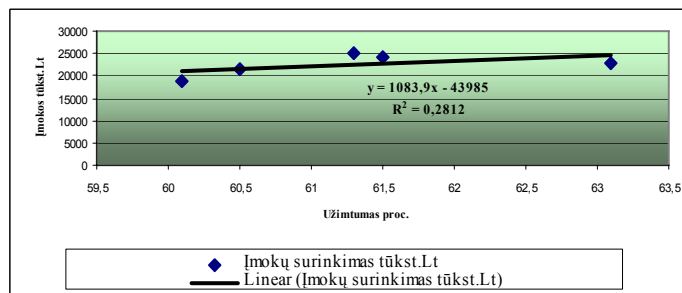
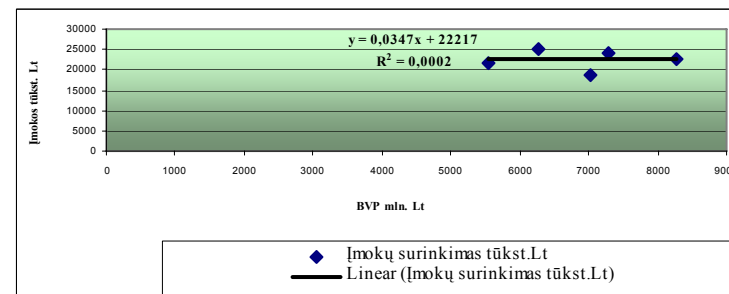
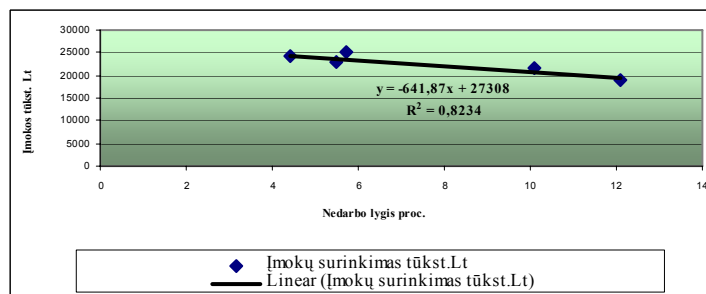
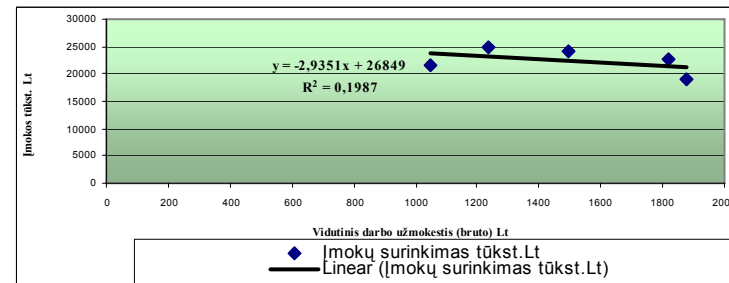
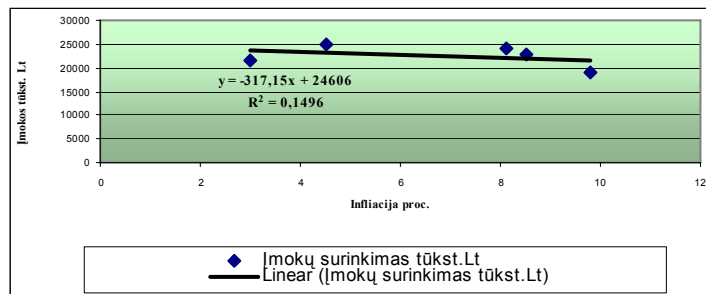
	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Infliacija	Nedarbo lygis	Užimtumas
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,906	0,372	0,0007
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,822	0,1391	5,00E-07
Regresijos koeficientas (b)	4293,5	1523,6	8,3881

	Veiksniai įtakojantys įmokų surinkimą		
	Vidutinis DU	BVP	MMA
Tiesinės koreliacijos koeficientas (r)	0,951	0,645	0,928
Determinacijos koeficientas (R ²)	0,9036	0,4166	0,8624
Regresijos koeficientas (b)	36,146	8,5081	111,3

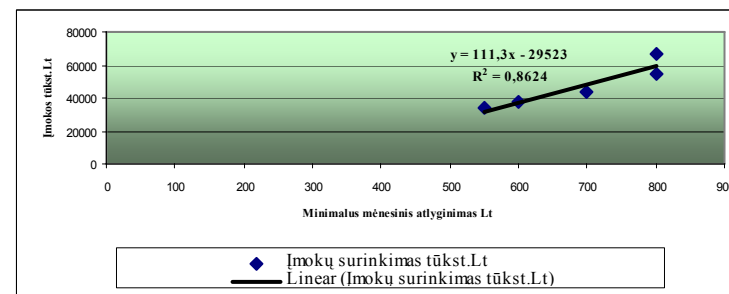
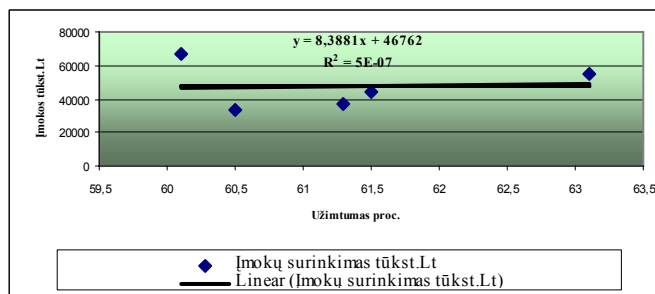
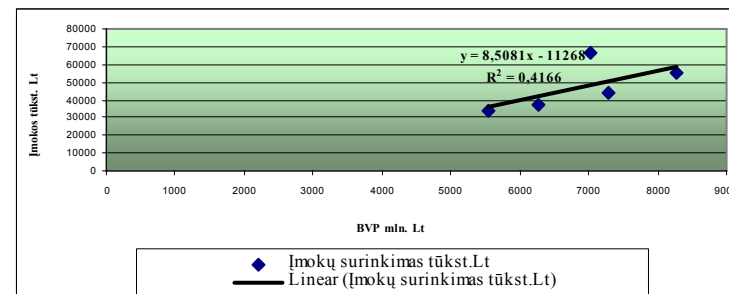
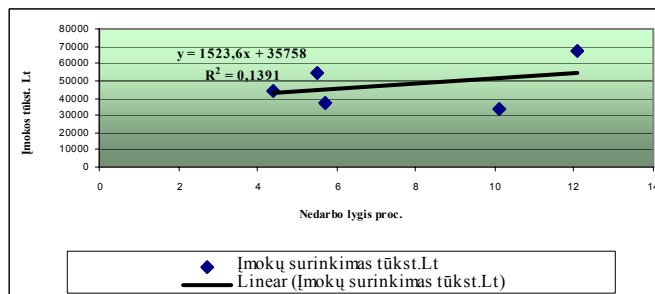
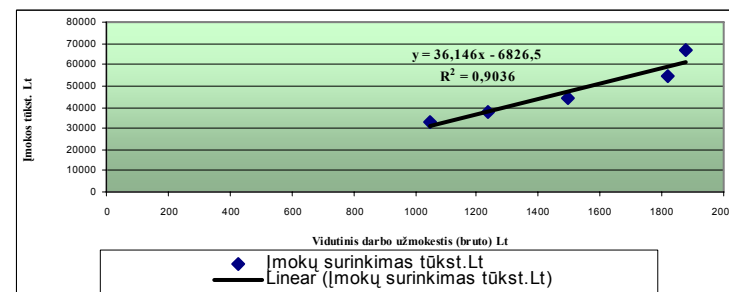
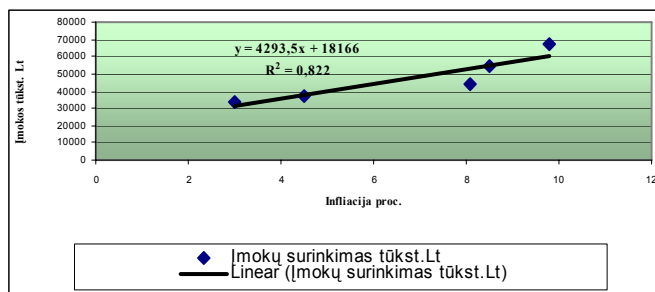
Uždaryjū akcinių bendrovių veiksmų koreliacija

Akcinių bendrovių veiksnų koreliacija

Biudžetinių įstaigų veiksnų koreliacija

Viešųjų įstaigų veiksmų koreliacija

